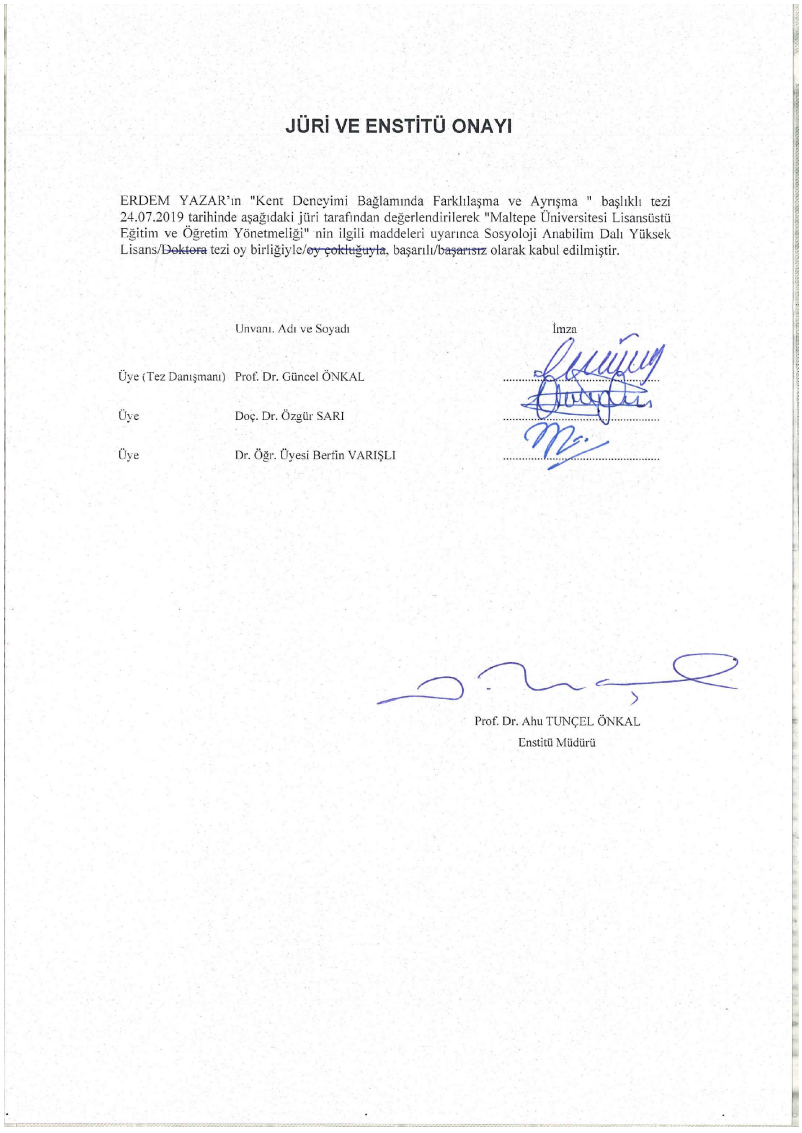
KENT DENEYİMİ BAĞLAMINDA FARKLILAŞMA VE AYRIŞMA

Erdem Yazar
171127102

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Yüksek Lisans Programı
Danışman: Prof. Dr. Güncel Önkal

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Haziran, 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ERDEM YAZAR'ın "Kent Deneyimi Bağlamında Farklılaşma ve Ayrışma " başlıklı tezi 24.07.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans/~~Doktora~~ tezi oy birliğiyle/~~oy çokluğuyla~~, başarılı/~~başarısız~~ olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Prof. Dr. Güncel ÖNKAL	.....
Üye	Doç. Dr. Özgür SARI	.....
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Berfin VARIŞLI	.....

Prof. Dr. Ahu TUNÇEL ÖNKAL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Revizyon Takip Tablosu

REVİZYON NO	TARİH	AÇIKLAMA
00	01.03.2018	İlk yayın.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

24.07.2019

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmanın Maltepe Üniversitesinde kullanılan "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığını beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

(Islak İmza)
Erdem Yazar

Hazırlayan	Kalite Koordinatörü	Kurumsal Yetkili
İlgili Birim		Prof. Dr. Belma AKŞİT

(Doküman No: FR-178; Yayın Tarihi: 01.03.2018; Revizyon Tarihi: ; Revizyon No:00)

TEŞEKKÜR

Yüksek lisansa başladığım süreden bu yana her koşulumda yanımda olan, bilimin, öğrenmenin ve anlamanın ne kadar önemli olduğunu sevdirerek anlatan, odasına her gidişimde heyecanla ve mutlulukla karşılayan, zorlandığım her noktada elimden tutarak beni cesaretlendiren, hayatın her alanıyla ilgili yol göstericim, idolüm ve danışmanım Prof. Dr. Güncel Önkal'a teşekkürü borç bilirim.

Desteğini ve güler yüzünü esirgemeyen, her koşulda yardımımıza koşan, samimiyeti ve inancıyla tezime büyük katkıları bulunan Dr. Öğr. Üyesi Berfin Varışlı hocama teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimimin henüz ilk başlarındayken tanıştığım ve tarif edilemeyecek dostluğun temelini attığım, 2 yıllık süreç içerisinde desteğini, varlığını ve dostluğunu bir saniye bile esirgemeyen, her türlü koşulda yükümü hafifleten, yüksek lisansın hayatıma kattığı en önemli değerlerden birisi olan değerli dostum Mehmet Cenker Tuncer'e teşekkür ederim.

Tez hazırlama aşamasında çalışma arkadaşım, dertdaşım, kendi tezi olmasına rağmen kütüphanenin bizler için daha iyi bir yer olması için gecesini gündüzüne katarak çalışan, güler yüzlü dostum Yankı Ergül'e teşekkür ederim.

Hayata geldiğim günden bu ana kadar benim için en iyisini arzulayan, maddi manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, bana olan inançlarını hiçbir zaman yitirmemiş ve başarılı olmama üstün katkı sunmuş babam İsmail Yazar'a, annem Gülay Yazar'a ve abim Fatih Yazar'a minnettarım.

Başarmaya yönelik inancımın kaynağı, her koşulda beni cesaretlendirerek bana dair umudunu hiç kaybetmeyen, sancılı süreçlerimde desteğiyle beni yalnız bırakmayan, hayat arkadaşım nişanlım Selvihan Çelikel'e teşekkür ederim.

Son olarak, tez çalışmam için görüşlerini ve vakitlerini paylaşan katılımcılara ve burada ismi geçmesede inancımı diri tutmamı sağlayan arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Erdem Yazar

Haziran 2019

ÖZ

KENT DENEYİMİ BAĞLAMINDA FARKLILAŞMA VE AYRIŞMA

Erdem Yazar
Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Yüksek Lisans Programı
Danışman: Prof. Dr. Güncel Önkal
Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Bu çalışma İstanbul ili Sancaktepe ilçesinde bulunan Veysel Karani ve Akpınar Mahalleleri'nin Kent Deneyiminde Farklılaşma ve Ayrışma temelinde araştırıldığı bir çalışmadır. Bu konunun seçilmesinin nedeni kentsel dönüşüm alanlarında bulunan mahalle ve site yaşantısının kent deneyimi etrafında incelenerek, farklılaşma ve ayrışma kavramlarının dönüşüm bölgelerindeki nedenlerine ulaşılmasının amaçlanmasıdır. Farklılaşma ve ayrışma olgularına sosyal, ekonomik, kültürel ve toplumsal koşullar ve mekânsal ayrışma kavramları ile ilintili sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmanın genelinde farklılaşma ve ayrışmanın kent deneyimi başlıkları çerçevesinde ilişkileri üzerinde durulmuştur. Araştırma bulguları aidiyet hissi, mekânsal tercihler ve ayrışma kavramları ile ilişkilendirilmiştir. Araştırma bulgularına göre farklılaşmanın nedeni ekonomik temelde olurken ayrışmanın ise inşa edilen yapılar çerçevesinde gerçekleştiğine ulaşılmıştır. Kent deneyimi alt başlıklarının bütünü çerçevesinde farklılaşma ve ayrışma konularını araştırması tezin özgün yönünü ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kent Deneyimi, Farklılaşma, Ayrışma, Kentsel Dönüşüm, Kapalı Site.

ABSTRACT

DIFFERENTIATION AND SEGREGATION IN THE CONTEXT OF URBAN EXPERIENCE

Erdem Yazar
Master of Arts
Department of Sociology
Sociology Programme
Thesis Advisor: Prof. Dr. Güncel Önkal
Maltepe University Social Sciences Graduate School, 2019

In this study, Veysel Karani and Akpınar neighborhoods in Sancaktepe district of Istanbul are investigated on the basis of differentiation and segregation in urban experience. The reason for choosing this subject is to examine the neighborhoods and estates in urban transformation areas around the urban experience and to reach the reasons of differentiation and segregation in the transformation regions. Differentiation and segregation phenomena are related to social, economic, cultural and social conditions and spatial segregation. In the majority of this research, the relationship between differentiation and segregation under the titles of urban experience was emphasized. The findings of the research were associated with the sense of belonging, spatial preferences and separation. According to the findings of the research, the reason for the differentiation was realized on an economic basis and the reason for the segregation was within the framework of the structures constructed. A detailed analysis of differentiation and segregation and a deeper exploration of the subject, taking into account the sub-titles of urban experience, reveals the original aspect of the research.

Keywords: Urban Experience, Differentiation, Segregation, Urban Transformation, Gated Community.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ..... İİ
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI ..... İİİ
TEŞEKKÜR ..... İV
ÖZ V
ABSTRACT ..... Vİ
İÇİNDEKİLER ..... Vİİ
TABLOLAR LİSTESİ ..... Vİİİ
ÖZGEÇMİŞ ..... İX
BÖLÜM 1. GİRİŞ 1

1.1. Problem 4
1.2. Amaç 6
1.3. Önem 7
1.4. Varsayımlar 7
1.5. Sınırlılıklar 9
1.6. Tanımlar 10
1.7. Araştırma Modeli 11
1.8. Evren ve Örneklem 12
1.9. Veriler ve Toplanması 13
1.10. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması 14

BÖLÜM 2. KENT DENEYİMİ OLGUSUNA TARİHSEL BİR BAKIŞ 15

2.1. Tarihsel Arka Plan Açısından Kent Deneyimi 16
2.2. Neo-Liberal Politikalar Işığında Kent Deneyimi 35
2.3. Kent Deneyiminde Farklılaşma ve Ayrışmaya Sosyologların Bakışı 42
2.4. Türkiye'de Kentleşme ve Kent Deneyimi 56

BÖLÜM 3. BULGULAR VE TARTIŞMA 73

3.1. Tanımlayıcı Bulgular 73
3.2. Araştırma Bulguları 75
3.2.1. Aidiyet Hissine Yönelik Bulgular 75
3.2.2. Mekansal Tercihlere Yönelik Bulgular 91
3.2.3. Ayrışmaya Yönelik Bulgular 99

BÖLÜM 4. SONUÇ 106
EK'LER 115
EK-1 Odak Grup Görüşmesi Çerçevesi ve Görüşme Çerçevesi 115
EK-2 Senaryo Geliştirme Formu 117
EK-3 Veri Analizi Formu 119
EK-4 Katılımcıların Profilleri 121
Tablo 2 Odak Grup Görüşmesi Katılımcı Profilleri 121
Tablo 3 Derinlemesine Görüşme Katılımcı Profilleri 122

KAYNAKÇA 123

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri 74

Tablo 2 Odak Grup Görüşmesi Katılımcı Profilleri 121

Tablo 3 Derinlemesine Görüşme Katılımcı Profilleri..... 122

ÖZGEÇMİŞ

Erdem Yazar

Sosyoloji Anabilim Dalı

Eğitim

Ls.	2017	Pamukkale Üniversitesi, İ.İ.B.F. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Lise	2011	Kütahya Emet Anadolu Lisesi

İş/İstihdam

Yıl	*Görev*
2017 -	Yönetici Asistanı

Mesleki Birlik/Dernek Üyelikleri

Yıl	*Kurum*
2015 -	Genç Sosyal Bilimciler Derneği

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı : Arhavi/ Artvin, 1993 Cinsiyet: E
Yabancı diller : İngilizce (İyi)
GSM / e-posta : 0554 861 40 23 / erdmyazar@gmail.com

BÖLÜM 1. GİRİŞ

İnsanların dünya üzerinde var oluşundan beri barınma en önemli ihtiyaçlarının başında gelmektedir. Maslow'unda ihtiyaçlar hiyerarşisinde ilk sıraya yerleştirdiği barınma insanın dünyada yaşayabilmesi adına çok önemlidir. Barınma işlevinin gerçekleştirilmesi tabi ki bir barınak inşa etmekle başlar. Heidegger'den aktaran Aslanoğlu (2000) kitabında "inşa etme" sürecinden bahsetmektedir. İnşa etme süreci ile varolma arasında bir bağ kuran Heidegger, insanın yerleşik hayata geçmesiyle beraber inşa ettiği ev bireyin dünyada olma pratiğini gösterdiğini belirtir (Aslanoğlu, 2000, s. 9). Bu inşa etme hareketi sonucunda yeni mekânsal alanların oluşmasına da sebebiyet vermiştir. Kent olarak isimlendirilen bu alanlar insanların yaşamlarını sürdürmeleri ve kendi var olma durumlarını yeni görünümüyle sürdürmeleri adına önemli bir noktadır.

Tarımın 1950'li yıllardan sonra önemini yitirmesiyle birlikte kendisini daha fazla belli eden kentler şüphesiz her bilimsel alan açısından kritik öneme sahip bir araştırma alanıdır. Ancak kentin öneminin belirlenmesinden önce tanımının konulması gerekmektedir. Bu noktada başlangıcı Max Weber'in şehir tanımıyla yapmak yanlış olmaz. Weber'e göre bir yerleşim alanının şehir sayılabilmesi adına dört farklı özelliğe sahip olması gerekir ki bunlar sırayla 1) Tahkimat: Şehrin surlarla çevrili olması, 2) Pazar yeri: üretim fazlası ürünlerin ticari olarak satılacağı yer, 3) Hukuk ve Mahkeme: şehrin kendi içindeki düzen ve asayişi sağlaması adına gerekli kuralların varlığı, 4) şehir toplumunun tutarlılık göstermesidir. (Açıkgöz, 2007, s. 60). Şehirlerin tanımının yapılmasında bir diğer katkı Henri Prenne'nindir. Prenne bir şehir tanımı yaparken iki kavrama öncelik vermiştir. Ticaret ve sanayinin doğuşu bu sebeple tüccarların ticaret merkezleri olan alanlara gelmesi ve elverişli koşullar karşısında canlanacak olan şehirlerden bahseden Prenne, şehrin iki temel özelliğini burjuva sınıfı ve belediye örgütü olarak aktarmıştır. (Tuna, 2017, s. 87-88).

Kent genel olarak klasik sosyologların ilgi alanına girmiştir. Ancak Georg Simmel bu isimlerden bir noktadan ayrılmaktadır. Bu önemli nokta ise Georg Simmel'in kenti içinde yaşayan bireyler çerçevesinde ele almış olmasıdır. Sosyalliğin çok geniş olduğu

kent yapısı içerisinde birey hızlı bir değişim ve akım içerisinde kendisini güvende hissetmek adına daha duygularıyla değil aklıyla ve düşünceleriyle hareket eder. (Koyuncu, 2011, s. 34). Aynı zamanda Simmel kenti para ekonomisinin hakim olduğu yer olarakta tanımlamakta veanonimleşen bireyi bu tanım içerisinde aktarmaktadır. Üretici görüş alanında olmayan bireylere satışını yapar ve anonimlik ortaya çıkar ancak kentin bu anonimlik içerisinde işlemesi ve kaosa düşmemesi için hızlı ve dakik olması gerekir ki bu durum sonucunda bezginlik hissini bireye oturtmaktadır. (Koyuncu, 2011, s. 34).

Kent kavramının farklı yaklaşımlarla açıklanma girişimi de olmuştur. Bu noktada kent alanı ile ilgilenen araştırmacılar Tönnies'in çalışmalarından referans almaktadırlar. Tönnies'in Cemaat ve cemiyet ideal tip kavramsallaştırması kentin daha kırsal alanlardan ayrılan yönünü bize göstermektedir. (Bal, 1999, s. 19-20). Ancak kentin kırsal alandan ayrılmasının kritik çıkarımlarından birsini de Karl Marx ve Frederich Engels yapmıştır. Kapital üretimin merkezlerde artmasıyla beraber tarımsal yok oluşla aç bırakılan kırsal kesim kentlere göç etmek zorunda kalmışlardır. (Güllüpınar, 2012, s. 4). Göç hareketinin temelinde sanayi devrimi yatmaktadır. Sanayi devrimi ile birlikte değişen üretim ilişkileri tarımsal yok oluşun başlangıcı olarak sayılabilir. Bu göç hareketinden sonra sermaye kentte yaşayan emek gücünü kendi amaçları uğruna kullanmak adına yeni üretim alanları oluşturmuştur. Reform hareketi sonrasında manastırların çöküşü ile Fransız Devrimi sonrası aristokratların baskın rolünün sona ermesiyle beraber güç kazanmaya başlayan burjuva sınıf şehir içinde yeni üretim alanları oluşturdu ve bu üretim alanları sayesinde kentte yaşayanlar yeni bir işe sahip oldular. (Begel, 1996, s. 14). Sanayileşme ile birlikte şehirleşme de ortaya çıkmıştır. Bu görüşü açıklayan önemli isimlerden birisi de Henri Lefebvre'dir. Kentlerin oluşumunda sanayi ile sıkı bir ilişki kuran Lefebvre'ye göre, bir zamanlar şehri üreten sanayi şimdi şehir tarafından üretilmektedir. (Açıkgöz, 2007, s. 64).

Sanayi kentlerinin gelişmesi ile birlikte üretim de aynı oranda gelişmiştir. Sermayenin üretimi yatırım yapmasıyla birlikte üretim fazlaları oluşmuş ve üretimin tüketilememesi bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. David Harvey (2017)'de aktardığı şekliyle ‘‘mal formundaki bu sermaye ve emek gücü fazlalarına el koyulması, söz konusu fazlaların kullanıma sokulması ve belli coğrafyalarda toplanması, kentleşmenin kilit rol oynadığı kapitalizmin tarihinde hayati bir evre oluşturdu.’’ (Harvey, 2017, s. 44).

Sermayenin bu tıkanıklığı çözmek adına Harvey'in bahsettiği durumla paralel biçimde çeşitli hamleleri ihtiyaçları olmuştur. Bu ihtiyaçları Harvey Kent Deneyimi kitabında ''üretim yoluyla standart formdaki sermaye dolaşımının başlayabilmesi için önce parasal rant, tefeci fazileri, tüccar kârıyla birlikte kentleşmenin tarih sahnesine çıkması'' gerekliliği üzerinden açıklamaktadır. (Harvey, 2017, s. 44).

Toplum sürekli değişim halindedir. Harvey (2017) de ''toplumun teknik ve organizasyonel temeli değiştikçe, sosyal ilişkilerde de sosyal farklılaşma potansiyeli yaratan değişmelerzorunlu hale gelir'' söylemiyle toplumsal farklılaşmayı iş bölümü ve işlevde uzmanlaşma kavramlarına indirgemiştir. (Harvey, 2017, s. 164). Değişimin sürekliliği kentlerde kendisini farklı şekillerde de göstermektedir. Gelişmiş kapitalist kentlerde fabrikalar kaybedilmiş ya da azalmış olmakla beraber yarınının nasıl gelişeceğini bilmeden umutsuzca çalışan prekarya klasik dönem proletaryasına dönüşmektedir. (Harvey, 2012, ss. 34-35).

Kentleşme ile birlikte yeni bir biçim kazanan kentlerde kentleşmenin etkisi sadece yapısal düzeyde tutulmamaktadır. Bookchin *Kentsiz Kentleşme* ismini verdiği kitabında bunun ayrımını bireysel, toplumsal ve ekolojik olarak üç kavramda incelemektedir. Bookchin (2017) konuya girişinde genel bir tanım şeklinde *Kentsiz Kentleşme*başlığını neden seçtiğini aktarmaktadır. Ayrıca *Kentsiz Kentleşme*, haberimiz olmayacak biçimde içimize kök salmış olan durum olan kentleşmeyi toplumsal özgürlük ve bireysel otonomiye etki eden ciddi bir sorun olarak aktarmaktadır. (Bookchin, 2017, s. 35). Bookchin'in bu söyleminden hareketle bireyin otonomluğu ve toplumsal özgürlüğe etki eden en önemli olayın kentleşme olduğu sonucuna ulaşabiliriz. David Harvey *Kent Deneyimi* kitabının rant ve gelirlerin dolaşımı başlığı altında birtakım görüşlerini aktarmaktadır. Harvey (2017)'e göre kapitalistler bireylere farklılık gözetmeksizin sadece iş emeği kadar ücret ödemektedir. Harvey'in aktardığı şekliyle "Fakat bireysel emekçinin istek ve ihtiyaçları aile, yaş, sağlık durumuna ve tabii zevk ve beğenilerine göre çok büyük farklılık göstermektedir" (Harvey, 2017, s. 144). Bu durumda bir kısmının ihtiyaçlarını karşılayabileceğini bir kısmın ise bunu başaramayacağını söylemek mümkündür. (Harvey, 2017). İhtiyaçların karşılanması konusunda ekonomik durumun önemini belirten Harvey, bu sağlamanın yeni türden bir sermaye dolaşımı oluşturduğunu da kitabında belirtmektedir.

Neo-liberal politikalar sebebiyle yeni bir şekle bürünen kentler, içinde yaşayan bireyler için karmaşık yapıya dönüşmüştür. Kentin sürekli genişlemesi ve üretim olanakları ile tüketimin topluma dayatılması sebebiyle birlikte kent, yaşanılanın dışında bir yapıya bürünmüştür. Bu çalışma çerçevesinde irdelenecek ve sorulacak sorular ile birlikte kavramsal açıklamanın yanında kuramsal söylemlerin İstanbul kenti için tezahürleri de araştırılmış olacaktır.

1.1. Problem

Tarihin en eski döneminden beri insanlar birlikte yaşamış ve bu birliktelik içerisinde uyumlu yaşamları, insanın varoluşsal koşullarını da belirleyen toplum kavramının somut göstergesi olmuştur. İnsanların bu uyumlu birlikteliği sağlamaları, kendi aralarındaki uyumu koruyacak, iş birliğini ve dayanışmayı geliştirecek kurumsallaşmanın örneklerini kurgulamaları aynı zamanda sistematik biçimde "topluluk" değil, "toplum" olarak nitelendirilebilmeleri için en önemli nokta şüphesiz ortak bir yaşam alanında var olmaları olmuştur. Tarihin bütün çağlarında kendisine toplum şeklinde yaşamak adına mekanlar kuran insanlar, özellikle ticaretin ve teknolojik yeteneklerin gelişmesiyle birlikte mülkiyet edinme mücadelesi içerisinde yoğun yerleşim alanları inşa etmişlerdir. "Şehir" (*city/cité/site*) olarak isimlendirilen bu noktalar birliktelik içerisinde var olmak isteyen insanların kurguladıkları gerek sosyal gerek fiziksel/yapısal unsurlarıyla "karmaşık" yapıda alanlardır. Özellikle 17 ve 18. yüzyıldaki sanayileşme olgusu sonrasında üretimin artması ve modernleşmenin alameti farikası olarak kurgulanan Sanayi devrimi sonrası yaygın fabrikalaşmanın gelişmesiyle birlikte şehirler adeta birer üretim sahasına dönüşmüştür. Sanayileşme eksenindeki bu dönüşüm sadece şehrin fiziksel yapısında olmamıştır. İnsanların da sosyal etkileşimlerinin yapısının değiştiği bu şehirlerin artık isimleri "kentsel alanlar" (*urban*) olarak anılmıştır. Üretim alanlarına çalışacak olan bireylerin şehirsel alanlara göçmesi ve sonucunda şehirsel yapıların artmasıyla kentler öngörünün çok ötesinde ve plansızca genişlemiştir. Yeni bir form kazanan kentlerin içerisindeki bireyler üretim ilişkileri çerçevesinde yepyeni ilişkiler ve yaşantı biçimleri kurmuşlardır. Bu yeni üretim alanlarının oluşmasıyla beraber kentin karmaşıklığı yoğun derecede artmıştır. Dolayısıyla artık kentleşme sonrasındaki kentsel alanlar birer mesken alan olmanın ötesinde kendisini demografik yoğunluk (*densite*) ve kültürel çoğulculuk içerisinde (*kozmopolitanizm*)

“yaşam biçimi” olarak göstermektedir. Bu yeni kentsel alanlar Wirth’in de ‘‘Bir Yaşam Biçimi Olarak Kent’’ kitabında bahsettiği gibi, fiziki olarak yakın ancak sosyal olarak uzak olan insan kitleleri yaratmaktadır. Kentin bu evrimi sonucunda kentteki mekanlar sadece yapısal değil içindeki bireyler açısından de değişmektedir. Yeni kurulan bu kentsel yaşam düzeninde üretimin talebi aşan biçimde fazlalaşması ile birlikte tüketimin yetersiz kalması bir sorun olarak açığa çıkar. Bu üretim fazlalarının tüketilmesi adına kentler postendüsrtiyel düzende yeniden dizayn edildiler. Harvey (2017)’in belirttiği şekliyle, yetersiz tüketimin çözülmesi adına ‘‘banliyö çözümü, borçla finanse edilen ev sahipliği ve ulaştırma faaliyetlerine yine borç finansmanıyla erişim’’ sayesinde bireylerin ekonomik güçleri yükseldi ve kendilerine özel kullanım amacıyla yeni mekanlar üretilerek bu tüketim kıtlığı arttırılmaya çalışıldı. (Walter’dan akt. Harvey, 2017, s. 65). Bu doğrultuda oluşturulan yeni alanlar ile birlikte “yeni bir toplumsal yapı” ortaya çıktı. Bireylerin kent içerisinde kendi varoluşlarından ziyade var edilen bir yapı içerisinde hareket etmeleri, kenti daha önce görmedikleri biçimde deneyimlemelerine sebep olmuştur. Henri Lefebvre (2014)’nin bahsettiği gibi ‘‘*toplumun bir bütün halinde kentleşmesi*’’ durumu gerçekleşmektedir. (Lefebvre, 2014, s. 7).

1980’lerle birlikte neo-liberal politikaların gelişmesi ve üretimin yeniden üretilmeye çalışılması kentlerin değişimini tetikleyen bir başka unsurdur. David Harvey’in bahsettiği sermayenin kentleşmesi kavramı kentleri kapitalleşme evresinde incelemektedir (Harvey, 2017, s.35). Bu kapital sermaye ilk öncelikle üretime yatırım yaparak üretimin fazlalaşmasına ve kar oranının düşmesine sebebiyet vermiştir; bu durumda sermaye fabrika, büro ve konuta yatırım yaparak tüketimi arttırmayı hedeflemiştir. Ancak bu hamlelerin de daha farklı sorunlar zinciri oluşturduğunu gören sermaye daha sonrasında bilim ve teknolojiye yatırım yapmıştır (Türk, 2015, s. 54).

Bu tez çalışmasının özellikle derinleştiği araştırma sorunsalı çağcıl bir olgu olarak yeni kentsel yapılar içinde kent deneyimini tanımlamaktır. Kuşkusuz, kent deneyimi, kent kültürü ve gündelik hayat, toplumsal cinsiyet, kentsel örgütlenme, ekonomi özelinde emek-sermaye-sürdürülebilirlik, aidiyet ve göç, sosyal adalet (sınıfsal ayrışma), tarihsellik ve hafıza, homojen-heterojen yapı, yerellik-küreselleşme, kentsel ekoloji (doğa-mimari) gibi konuları içinde barındırmaktadır. Bu çalışmada giderek içeriği genişleyen ve çoğalan “kent deneyimi” başlığı altında bahsedilen kavramların kentsel

dönüşüm olgusu ile ilişkilendirilmesine dayalı içeriğiyle ilerleyecektir. Kent kültürü ve gündelik hayat, homojen-heterojen yapı, sosyal adalet, yerellik küreselleşme, kentsel ekoloji gibi kavramlar çalışma bağlamında irdelenecektir. İndirgenmiş başlıklar çerçevesinde çalışma, belirlenmişlik ve kurgulanmış deneyim, anonimleşme, kent içerisindeki bireyin otonom mümkünlüğü, arzu yitimi, toplumsallaşma ve bireyselleşme kaybı gibi problemler ekseninde gelişecektir.

1.2. Amaç

Bu çalışmada, kent deneyimi olgusunu, belirtilmiş problem kavramlarıyla açıklanması amaçlanmaktadır. Bu amaçla cevaplandırılmaya çalışılan sorulardan bazıları şunlardır:

- Kent yaşamının belirlenmişliği üzerinden bireylerin gündelik yaşam tercihleri etkilenir mi?
- Kentin kurgulanması ve kentsel yaşam üzerinde doğrudan ya da dolaylı egemen unsurlarca önceden oluşturulmuş kurgu üzerinde rollerini paylaşan insanların özelde mekansal veya genelde kentsel tercihleri nelerdir?
- Kurgulanmış veya belirlenmiş bir kentte yaşayan bireyin yabancılaşması, anonim özne haline gelmesi nedir?
- Anonimleşmiş birey kendi bireysel üretiminin ve özgür tercihinin farkında mıdır?
- Yapılarla genişletilmiş ve karmaşık hale getirilmiş kentsel alanlarda bireyin arzu yitimi var mıdır?
- Bireyin kenti deneyimleme noktasında sosyo-ekonomik durumun etkisi nedir?
- Kentin üretim ve tüketim özelinde yeniden üretilmesiyle toplumsallaşma ne gibi bir kayıp yaşar?
- Kentteki bireyselliğin sermaye tarafından desteklenmesinin kentsel yaşam içerisindeki deneyimsel boyutu nedir?
- Kentli birey yeni dönem kent içerisinde bireyselleşmede ne gibi kayıplar yaşar?
- Kentli bireyin bireyselleşmede yaşadığı kayıplar çerçevesinde yeni halin kentsel etkisi nedir?
- Kentli bireyleri mekansal ve sınıfsal farklılaşmaya iten etkenler nelerdir?

- Mekansal, sınıfsal farklılaşma temelinde bireylerin aynı bölgede mekansal veya sınıfsal olarak farklı şekilde bir arada oluşunun neden ve sonuçları nelerdir?
- Kentli bireyin özgürlük anlayışı ve özgürce sunulan imkanları kullanma durumu nedir?
- Kurgulanmış kamusal alanlarda bireylerin tercih noktasında farklılaşmasının sebebi nedir?
- Kendini ve kârını yeniden üretmek adına mekansal genişlemeye sebep olan sermayenin oluşturduğu sosyo-ekonomik ayrımın toplumsal farklılık çerçevesindeki durumu nedir?
- Kurgulanmış yaşam içerisinde bireyin yaşadığı kente aidiyet durumu nedir?

1.3. Önem

Neo-liberal politikalar eşliğinde yeniden üretilen ve devamlı karmaşıklığa ilerleyen kentlerin toplumsal etkileri bu çalışma ile ortaya konacak ve çalışma sonucunda elde edilen veriler yeni düzen toplumsal tanımların ortaya konmasında önemli bir etken olacaktır. Ayrıca çalışma çerçevesinde incelenmiş olan kent kültürü ve gündelik hayat, homojen-heterojen yapı, sosyal adalet, yerellik küreselleşme, kentsel ekoloji gibi kavramlarının İstanbul'da kent deneyimi kavramı bağlamında önem taşımaktadır. Kent deneyimi kavramı üzerinden özelde İstanbul içerisinde kentsel dönüşümü ve değişimi buna bağlı soylulaştırma ve yerinden etme gibi kavramların ekseninde yapılmış olan araştırma ve analiz kent sosyolojisi tartışmalarına katkı açısından özgün bir önem taşımaktadır.

1.4. Varsayımlar

Çalışma çerçevesinde ortaya konulacak varsayımlara şunlar örnek verilebilir.

- Kentlerin sermaye tarafından dizayn edilmesi ve tüketim odaklı yapıların kentsel hayatta ortaya konması bireylerin davranışlarını ve tercihlerini etkiler. Bireyler kent yaşamında birtakım olguları kendilerine hizmet amaçlı sunulduğunu düşünürler ancak bu yapıların onların doğada yaşayan özgür birey olarak var olmalarını engellediğini düşünmezler.

- Bireyler kent içerisinde bu kurgular içerisinde yaşarken anonimleşirler. Bu anonimleşmenin en önemli etkenleri arasında hızlı kent yaşamı, tüketim, yapısal değişimler, aşırı bireyselleşme vb. gibi kavramlar gösterilebilir.
- Neo-liberal kentlerde yaşayan bireylerin otonom yapıya bürünmesini sağlayacak birincil etken sosyo-ekonomik durumudur. Bu koşulda kendisini kent içerisinde var edebilen birey, kentin imkanlarından kendi isteği doğrultusunda yararlanır. Kentin kaosunun var olduğu yerlerden uzakta yaşar. Otonom bireyin olabilmesinin bir diğer sebeplerinden birisi de üretim ilişkilerini elinde bulunduran kişi olmalıdır. Tahakküm gücü olan birey kendi amaçları uğruna dizayn ettiği kent içerisinde kendi yaşamını kurgular ve yaşar.
- Birey kentin hızlı akışı içerisinde kendisine yabancılaşır. Bu durum arzu yitimini beraberinde getirir. Bireyler kent içerisindeki bu karmaşık alanları deneyimledikten sonra bıkkınlık haline bürünürler. Üretim ilişkilerinde emeğini satan birey, saatler süren emek veriminin sonunda bıkkın bir halde kişisel ilişkilere girer. Bireyin kent içerisinde deneyimi kendi yaşam çevresinde gerçekleşir.
- Ekonomik durumun etkili olduğu kentsel alanlarda bireyler ekonomik durumları el verdiği sürece kentin kendileri için özgür olarak sunulmuş alanlarını deneyimleyebilirler. Ancak ekonomik durumu düşük bireyler için bu alanları deneyimlemek zordur. Aile içi geçimini sağlayacak kadar ücretle mutlu edilmeye itilen bireyler, neo-liberal politikaların sunduğu herkes için tüketim olgusundan yararlanamazlar. Bireyler tüketim noktasında özgür bir haklarının olduğunu dahi bilmezler.
- Bireyselliğe iten ve cemaat tipi ilişkiyi ortadan kaldıran kentsel alanlarda bireyler, bireyselleşmenin ciddi etkileriyle karşılaşırlar. Bu durumda kendi özlerinde var olan toplumsallığın farkına bile varmayan bireyler çıkar ilişkileri çerçevesinde ilişkiler kurarlar. Bu çıkar ilişkileri ileri boyutta bireyselleşmeyi de getirir ve bireysellik kavramı bencillik kavramına yerini bırakır.
- Sermayenin yeniden ürettiği alanlarda mekansal tercihlerde bulunan bireyleri ayıran özellik sosyo-ekonomik durumdur. Mekansal ve sınıfsal farklılaşmanın en önemli etkilerinden birisi budur. Bireylerin mekansal ve sınıfsal bir arada yaşamalarındaki etken ise kentin genişleyecek alan bulamaması sonucu yeniden

eski alanlarda üretilmeye çalışılmasıdır. Küreselleşmenin etkisinde yeni bir boyut kazanmış olan kentsel dönüşüm hareketi bireylerin bir aradalığını kısa sürede tutacaktır ve yerinden edilen bireyler kentin kendileri için uygun alanlarına ilerleyecektir.

- Bireyler kente aidiyet hissetmeleri adına yeterli bilince sahip olamamaktadırlar. Bunun sebebi ise kent ile aralarında kuracakları bir bağı düşünememektir. Yoğun çalışma saatleri içerisinde üretim ilişkilerinin bir parçası olan birey kendine vakit ayıramadığı için kent aidiyeti ortadan kalkacaktır. Bireyin aidiyeti ancak yaşadığı alanla sınırlı kalacaktır. Daha mikro düzeyde alanlar bireylerin kendilerini ait hissettikleri noktalar haline gelirken aynı bölgede farklı alanların farklı aidiyetleri dahi mevcut olacaktır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma İstanbul ilinde bulunan Sancaktepe ilçesine bağlı Veysel Karani ve Akpınar mahalleleri çevresindeki güvenlikli siteler ve site çevresindeki gecekondu bölgesinde yapılmıştır. Çalışmanın kapsamı ve zaman sınırlılığı nedeniyle bu örneklem bir yandan dönüşümü ve neoliberal kent deneyimini bir yandan da geleneksel mahalle yaşam biçimini bir arada bulundurması bakımından seçilmiştir. Çalışma "kentsel deneyimi" bu örneklem ile sınırlandırmaktadır ve araştırma alanındaki bulgular ile yetinmiştir. Araştırma çerçevesinde mahalle sakinleri ve site sakinleri ile odak grup görüşmeleri ve derinlemesine görüşmeler tasarlanmıştır. Kadınların mahalle içerisinde dışa kapalı bir yaşam sürdürmeleri kadın görüşmecilerin sınırlı sayıda olmasına neden olmuştur. Sitenin güvenlikli yapısı ve bireylerin bir arada oluşturulacak düzende birliktelik sağlayamamaları site içerisinde odak grup görüşmesi yapılmasını engellemiştir. Dolayısıyla bu sorun derinlemesine görüşmeler yapılarak aşılmaya çalışılmıştır. Site yönetiminin site içerisinde bir araştırma yapılmasına müsaade etmemesi ve site sakinlerinin site dışında çok fazla faaliyette bulunmaması, derinlemesine görüşmenin sayısal sınırlılığının oluşmasına neden olmuştur.

1.6. Tanımlar

Çalışmanın içeriğiyle ilgili bilgi veren metinde sözü geçen tanımlar aşağıdaki gibi açıklanmaktadır.

- *Anonimleşme*; kent hayatı içerisinde bulunan bireylerin karşılaşılan bir nesne olarak normalleştirilmesi sonucu birey anonimleşir. Kırsal kesimlerin aksine büyük şehirlerdeki bireylerin fark edilmesi durumu azalır ve kişi anonim olur.
- *Aidiyet ve göç*; Bir kişi veya grubun yerleşim amaçlı bir noktadan bir noktaya hareket etmesi göç kavramı ile ilişkilendirilirken, göç edilen noktada kendi tarihsel varoluşunu bireyin yeniden bulması ve kendi gelenek ve kültürü doğrultusunda yeni bir hayat kurması, yeni yeri deneyimleme durumu ise aidiyet ile ilişkilendirilmektedir.
- *Neo-liberal politikalar*; özellikle 1980 yılından sonra küreselleşme ve özelleştirme ekseninde serbest piyasa ekonomisini esas alan politikalardır.
- *Sermayenin kentleşmesi*; sermaye açısından üretim ve tüketim karşılılığının tıkanması sonucu yeni üretim ve tüketim alanlarının var edilmesi ve kent içi tüketim alanlarının inşası ile birlikte tüketimi desteklemek ve sermaye gücünün artmasını sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiş özellikle kent içi yapısal durumdur.
- *Kent kültürü ve gündelik hayat*; gelenek ve görenekleri farklı, değişik kültürlerden gelen kişilerin, bireysel hak ve sorumluluklarının bilincine vararak yaşadıkları kente özgün görgü ve nezaket kuralları çerçevesinde bir arada yaşama kültürü kent kültürüdür. En temel anlamı ile gündelik hayat bireylerin günlük rutinlerini gerçekleştirdikleri ve sürekli tekrarı bulunan günlük hayat işlevleridir.
- *Sosyal Adalet*; toplumun değişik kesimlerinin yaşam düzeyi yönünden dengeli olmasını gözetme işidir.
- *Tarihsellik ve hafıza*; kentin alanının bir tarih içerisinde nesne olarak var oluşu ile birlikte kent alanının geçmişten beri tarihsel bir süreç olarak ilerlemesi ve kent içi yapıların bu tarihsellik sonucunda oluşturdukları geçmiş birikimdir.

- *Homojen-heterojen yapı*; Değişik kültürlerden bireylerin bir aradalığı ile oluşturulan yapı heterojen yapı iken aynı doğrultuda kültürel birlik ve tarihselliğe ait olma durumu ise homojen yapıya karşılık gelmektedir.
- *Yerellik-küreselleşme*; Yerellik bir bölgede sadece bölge çerçevesinde gerçekleştirilen eylemleri bulundurma halidir. Toplumsal ilişkiler ağının içinde bulunduğu yerellikten dışarı taşması ve küresel iletişim sistemleri aracıyla dünya toplumlarının karşılıklı bir etkileşim içerisine girmesi küreselleşmedir.
- *Kentsel örgütlenme kentsel ekoloji*; kent yaşamının canlı bir organizma gibi görülüp evrimci bir yaklaşım ile birlikte yorumlanması ve rekabet, yaşam alanı, göç etme vb. kavramlarla ilişkilendirilen genel duruma kentsel ekoloji denir. Bireylerin bu kentsel ekoloji içerisinde bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde belli kavramlar çerçevesinde birliktelik sağlamaları durumu ya da bir amaç doğrultusunda müşterek hareket etme durumuna kentsel örgütlenme denir.
- *Kentsel dönüşüm*; yapısal eksiklikler veya yeniden dizayn etmek amaçlı eski yapıların yıkılıp yerine planlı ve iyileştirilmiş bir şekilde yeni yapıların inşa edilmesi meselesidir. Bina yıkma işlemi dışında çevresel güzelleştirmeler ve bölge ekonomisinin geliştirilmesi amacıyla da yapılabilir.
- *Soylulaştırma* (*gentrification*); "*profesyoneller*" olarak tanımlanan yüksek gelirli beyaz yakalıların kentin merkezindeki tarihi ve değerli alanlara yerleşmek için yatırım yapmasını ve o alanlarda yaşayan yoksul ve az gelirli insanların doğal olarak şehrin başka yerlerine sürülmesini ya da gelirleriyle orantılı olarak şehrin çevresinde oluşan daha ucuz bölgelerde yaşamalarına (ya da aslında yaşayamamalarına) olanak tanıyan ve bir bakıma şehrin "*temizlenmesini*" sağlayan, bu amaçla bu bölgelerde bunu sağlamaya yönelik "*özel operasyonlar*" yapılmasını ifade eden bir kavram.

1.7. Araştırma Modeli

Çalışma, İstanbul ili Sancaktepe ilçesi Veysel Karani mahallesi ve Akpınar mahallesi içerisinde bulunan güvenlikli siteler ile site çevresinde bulunan gecekondu mahallesinde gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda bireysellikten çok toplumsallık temelli olan araştırma sebebiyle mahallede yaşayan bireylerle çalışma çerçevesinde nitel araştırma yöntemi kullanılarak odak grup görüşmeleri ve derinlemesine görüşmeler

yapılmıştır. Odak grup görüşmesi yöntemi, önceden belirlenmiş bir çerçeve dahilinde ilerleyen ve bu çerçeve dahilinde yapılan görüşmelerde katılımcıların konu hakkındaki düşüncelerini geniş bir biçimde ifade etmesine olanak sağlayan bir görüşme yöntemidir. Odak grup görüşmeleri sayesinde bireylerin genel toplumsallığı gözlenerek kent içerisindeki deneyimsel yetileri irdelenebilmiştir. Ayrıca sermaye tarafından inşa edilen yeni alanlara ve araştırma yapılacak olan eski alanda bulunan noktalara odak grup görüşmeleri sayesinde bölgede yaşayan insanların nasıl bir yaklaşım içerisinde oldukları anlaşılmıştır. Bu sayede çalışma çerçevesinde belirlenen kavramların toplum içerisindeki karşılıkları bulunmaya çalışılmıştır. Yapılan odak grup görüşmelerinin ardından veriler bilgisayar ortamında metne dönüştürülmüş ardından veriler veri analizi tekniğiyle irdelenmiştir.

1.8. Evren ve Örneklem

Türkiye'de neo-liberal politikalardan en çok etkilenen şehir İstanbul'dur. İstanbul sahip olduğu kültür ve ekonomik güçle küreselleşmeden en çok etkilenen şehirlerden birisi olmuştur. Bahsedilen kent deneyimi kavramlarının en iyi şekilde irdelenebileceği kent ise İstanbul'dur. Bu sebeple araştırmanın evreni İstanbul olarak seçilmiştir. İstanbul'un araştırma için aşırı bir büyük yapısı bulunmaktadır. Bu sebeple örneklem, çalışmayı ele aldığı tüm kavramsal ilişkileri olgular eşliğinde örnekleyebilecek heterojen yapısı yönünden seçilmeye çalışılmıştır. Sermayenin tüketimi arttırmak adına yeni alanlar oluşturduğu İstanbul'da Sancaktepe ilçesi Veysel Karani Mahallesi ve Akpınar Mahallesi araştırmanın örneklemi olarak belirlenmiştir. Bu belirlenimde Veysel Karani Mahallesi'nde ve Akpınar Mahallesi'nde bulunan gecekondu alanı içerisinde yapılmış olan ve gecekondu mahallesiyle birlikte ortak bir yaşam alanına sahip olan güvenlikli sitelerin dönüşümün fiziksel ve sosyal unsurlarını göstermesi bakımından somut önemi vardır. Ayrıca aynı gecekondu bölgesinin sınır hatlarında inşa edilmiş üç farklı yeni yaşam sitesi bulunmaktadır. Bu inşa edilmiş sitelerin kapalı yaşam alanları olması, gecekondu alanlar ile birlikte aynı mekânı paylaşmaları ve kent deneyimi kavramları açısından önemli noktada bulunmaları bu örneklemin seçilmesi kararının verilmesinde etkili olmuştur.

1.9. Veriler ve Toplanması

Araştırma çerçevesinde kent deneyimi kavramına ilişkin veriler, örneklemde ikamet etmekte olan bireyler ile yapılacak odak grup görüşmesi tekniği ve derinlemesine görüşme tekniği ile toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme çerçevesi ile birlikte katılımcı bireylerle, bireylerin kentsel deneyimlerine dair görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde etik sorumluluk belgesi/izni gerektirecek soruların sorulması ve bireylerin kişisel verilerinin toplanmasına yönelik bir amaç bulunmamaktadır.

Çalışmanın güvenilirliği ve verilerin doğru kaydedilmesi adına katılımcıların izni dahilinde ses kayıt cihazları görüşmelerde kullanılmıştır. Ayrıca görüşmenin deşifre edilmesi kısmında ve veri analizinin doğru yapılabilmesi adına görüşmeci moderatörün yanında bir gözlemci kişi de görüşme içerisinde bulunmuştur. Görüşmelerin yapılmasından önce araştırma çerçevesinde belirlenen kavramların toplumsal tezahürüne ulaşmak adına ve görüşme sorularının güvenilirliğini test etmek adına pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Nitel araştırma, tümevarımcı bir yaklaşımla, olayları ve olguları doğal ortamları içinde betimleme, katılımcıların bakış açılarını anlama ve yansıtma üzerine odaklanan araştırma yaklaşımıdır. Nitel araştırma yöntemlerinin doğal ortama duyarlı olması, araştırmacının katılımcı rolü olması, bütüncül bir yaklaşıma sahip olması, algıların ortaya konmasını sağlaması, araştırma deseninde esnekliği olması diğer önemli özellikleridir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Nitel araştırma yöntemleri arasından, yapılmış olan araştırmanın doğasına uygun olarak odak grup görüşmesi yöntemi özel olarak belirlenmiştir. Odak grup görüşmesi yöntemi, önceden belirlenmiş bir çerçeve dahilinde ilerleyen ve bu çerçeve dahilinde yapılan görüşmelerde katılımcıların konu hakkındaki düşüncelerini geniş bir biçimde ifade etmesine olanak sağlayan bir görüşme yöntemidir. Bu anlamda odak grup görüşmeleri, grupların, alt grupların, bilinçli, yarı bilinçli veya bilinçsiz olarak yaptıkları davranışlar ve psikolojik ve sosyo kültürel özellikleri hakkında bilgi almayı, davranışlarının ardındaki nedenleri öğrenmeyi amaçlayan nitel bir yöntemdir (Akşit, 1992; Kroll, Barbour ve Haris, 2007).

Araştırma çerçevesinde ortaya çıkacak olan verilere, görüşülen kişilerden daha ucu açık cevaplar alınması ve konunun daha ayrıntılı kavranması amacıyla derinlemesine görüşme tekniği ile veriler toplanmıştır. Derinlemesine görüşme, genel konuyu kapsayan, detaylı cevapların alınmasını kolaylaştıran, karşılıklı, yüz yüze görüşülerek verilerin elde edildiği nitel bir veri toplama tekniğidir (Tekin, 2006:101).

1.10. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Araştırmada odak grup görüşmesi ve derinlemesine görüşme bağlamında elde edilen veriler içerik analizi ile yorumlanmıştır. Katılımcıların ses kayıt cihazı kullanımına ilişkin verdikleri onay dahilinde kayıtlar bilgisayar ortamında deşifre edilerek yazıya dökülmüştür. Oluşturulan senaryo formunun ardından sorular çerçevesinde içerikler analiz edilmiştir.

BÖLÜM 2. KENT DENEYİMİ OLGUSUNA TARİHSEL BİR BAKIŞ

İnsanların birlikteliklerini birbirinden çok farklı biçimsel ve kültürel yapılarda kurguladıkları kentlerin tarihi derinliklerine indiğimizde sayı olarak az ve daha basit kurgulanmış ilişkileri olan topluluklar dikkatimizi çeker. Bu tip ilişkilerin kurulmasında öncelik aile yapısı etrafında toplanmak olmuştur. Sosyal bir bileşen olarak aile kurumu etrafında toplanmış gruplar avcılıkla yaşamlarını sürdüren, çeşitli kamp alanlarında veya kendi açtıkları kovuklarda yaşayan yerleşim öncesi insanlardı. Yaşam alanları, günlük ihtiyaçlarını karşılayacak besinleri temin ettikleri çevrelerdi ve bu alanlarda yaşamlarını kurguluyorlardı. Bu dönemde göçer şekilde yaşayan ilkel topluluklar ise muhtemelen ihtiyaç fazlası besinleri elde edemediği için verimli yaşam alanını bulmak adına bulunduğu yerden ayrılan topluluklardı. Bu duruma tam anlamıyla gerçek göçebe yaşam denilmesi yanlış olabilir. Sonrasında insanlar hayvanları evcilleştirmeyi öğrendiler. Hayvanların insan hayatına girmesinden sonra ise durum değişti. İnsanlar hayvanlar üzerinde kurdukları egemenlik ile birlikte çeşitli ihtiyaçlarını karşıladılar. Avcılık ve toplayıcılık yetilerinin yanına hayvancılıkta eklendikten sonra daha verimli alanlar aramaya başladılar ve göçebe bir hayat tarzını benimsediler. Bu nedenle eski çağda insanların göçebe yaşama geçmelerini sağlayan en önemli etken hayvanların evcilleştirilmesi sebebiyle ihtiyaç duyulan geniş otlaklar olmuştur (Begel, 1996). İnsanlar hayvanların yanında bitkilerle de etkileşim içerisine girdiler. Sayılarının artmasıyla beraber avcılıktan ve toplayıcılıktan bir kademe öteye ilerlediler. Bu durum bitkiler ile gerçekleşen etkileşim sonucunda ortaya çıktı. Toplayıcılıktan insanların üreticiliğe geçmesinin sonucunda yerleşik hayata geçmek bir mecburiyet oldu. Bunun sonucunda kendi oluşturdukları tarım alanlarına yakın olabilmek ve o bölgeye hükmedebilmek adına insanlar çeşitli yapılar inşa ettiler ve ilk yerleşik topluluklar meydana geldi (Şenel, 2006:248-253).

Köylerin kurulması ve gelişiminin sağlanmasının nedenleri arasında teknik gelişmelerin varlığından bahsedilmelidir. Tarımsal ürünün üretiminde saban vb. ürünlerin kullanılması ve artı değerin ortaya çıkması, yerleşimdeki her bireyin tarımsal üretim sorumluluğunu ortadan kaldırdı. Böylece bireylerin farklı alanlarda uzmanlaşmasının

önü açıldı (Akşit, 1966). Ayrıca insanlar çeşitli madenleri işlemeyi de öğrendiler. Bu sayede pratik gündelik yaşam kalitelerini arttıracak çeşitli materyaller geliştirdiler. Bu durum yaşam standartlarının artmasının yanında tarımsal üretimin hızla artmasına neden olmuştur. İhtiyaç fazlası üretimin sağlanmasıyla uzmanlaşmaya yönelik bir yönelim başladı. Kentlerde teknik ilerlemeler ile birlikte çobanların, avcıların ve tarım ile ilgilenen işçilerin yanında el işçiliğine bağlı üretim sağlayan insanlar da ortaya çıktı ve köylerin hızlı gelişimine ciddi katkıda bulundular (Mumford, 2007:27-30). Nüfusun ilerlemesiyle beraber köyler kalabalık nüfus barındırmaya başladı. Köyün kendi içinden gelen nüfus sayısının yanında dışarıdan da köyün işlevlerine destek olacak insanlar köy merkezinde toplanmaya başladılar. Artı değer üretimi ile birlikte insanlar basit ekonomik ilişkiler kurmaya başladılar. Gordon Childe'nin bahsettiği *"Neolitik Devrim"* insanların sosyal olarak yeni organizasyonlar kurmasına sebebiyet verdi (Stearns, Adas & Schwartz, 1992).

İnsanların arazileri verimli kullanabilmek adına nehirlerin yanlarına köyler kurmaları ile birlikte toplumsal olarak hareket etme yolunda adımlar atıldı. Farklı tarım ürünlerinin üretilme gereksinimi mesleki farklılaşmayı, köylerin verimli arazi çerçevesinde büyümesi güvenliği, insanların ekonomik ilişkiler çerçevesinde ilişkiler kurması da toplumsal ilişkiyi mecbur hale getirdi ve Bakır Çağında ilk kentler oluşmaya başladı. (Childe, 1998). Kentlerin verimli araziler etrafında oluşmasıyla beraber ekonomik çıkar bölgeleri ortaya çıktı ve bu durum bir kısım toplumlara avantaj sağlarken bir kısmına ise dezavantaj sağladı. Aynı zamanda kentsel uygarlıkların kurulmasında başat bir rol oynadı. (Aydın & diğerleri., 2011).

2.1. Tarihsel Arka Plan Açısından Kent Deneyimi

Lewis Mumford'un *Tarih Boyunca Kent* kitabında "kentin kökenleri karanlıktadır, geçmişin büyük bir kısmı yeniden ortaya çıkarılamayacak şekilde gömülü veya silik durumdadır ve gelecekte nasıl bir hal alacağını kestirmek son derece zordur" belirlemesi ile alında kentleri tarihsel arka planının da gelecekleri kadar müphem durumda olduğunu belirtir (Mumford, 2007:13). Kent deneyiminin müphem olmayan yanı kuşkusuz tarihsel arka planındaki "yerleşik olma deneyimi"dir.

Kentlerin kurulmasına önayak olan tarım devrimi aynı zamanda kentsel ilişkilerin oluşmasına da zemin hazırlamıştır. Bu sayede M.Ö. 6000 ve 3000 yılları arasında

gerçekleşen sosyal değişim ile teknik ilerleme köylerin kentleşmesini ve yayılmasını hızlandırmıştır. Doğu kentleri Batı kentlerine nazaran daha hızlı gelişmiş ve yayılmıştır. Kentlerin oluşmasının yanında tarımsal gelişim ile birlikte nüfusun ciddi oranda yükselmesi, siyasi bir birlik oluşmasını gerekli kılmış ve devletler kurulmaya başlamıştır. Nil nehri etrafında toplanan ve topraklarını sulama üzerine tarımsal işlemeyle değerlendiren Mısırlılar, bolluğun ve bereketin devamı, ayrıca kalabalık nüfusun ortak kaygısı olan güvenliğin sağlanması adına bir siyasi birlik olan kent devletini oluşturmuşlardır (Barreau & Bigot, 2006:27-28). Kendi çağında Nil nehri etrafında kurulan kentlerin birleştiğini ilan eden Menes, Mısır'da ilk devlet yapılanması kurulmasına ön ayak olmuştur. Kentleşmenin yanında birçok gelişmenin de yaşandığı ve Mısır uygarlığının başlangıcı sayılan bu çağ, Thinit Çağı'dır (Üstüner, 1998:200).

Farklı ihtiyaçlar sonucunda tekrar bir şehirleşme etrafında toplanan insanlar farklı ihtiyaçları karşılamak adına dünya coğrafyasında farklı şekillerde ancak benzer kaygılarla biraraya gelmişlerdir. Bu durum aynı dönemde farklı coğrafyalarda şehirsel oluşumların kurulmasını desteklemiştir (Mumford, 2007). Milattan önce 2 binin ortasında Helen kültürü ile gelişmiş topluluklar Ege ve Avrupa kıyılarına bir yönelim gerçekleştirdiler. Bu göç hareketinin sonucunda kültürel olarak yayılmanın yanında Ege ve Avrupa'da bulunan kültürleri etkileyerek yeni bir biçim almışlardır. Bu toplulukların Doğu kentlerinin dışavurumundan ziyade surlarla çevrili daha merkezcil bir yapı etrafında toplanmaları bu kültürü kent devletleri şeklinde siyasi bir oluşum haline getirmiştir (Wycherley, 1993:5-11). Kentlerin bu şekilde organize olmaları ile birlikte hem yerleşim yeri hem de bir kent devleti olan "polis"ler ortaya çıkmaya başlamıştır. Polislerin farklı tanımlamaları bulunmaktadır. Morris (2000) "Antik Dünya'da Kırsal ve Kent" isimli kitabın ilgili bölümünde aktardığı şekliyle Aristoteles polis'i *"bir arazi veya politik makam olarak değil, ama onu oluşturan vatandaşlar arasında bir ilişki"* olarak tanımlamıştır (Morris, 2000:26). Polislerin dağınık bir yerleşim planı vardı. *Polis*in içinde güvenli sığınak olarak da kullanılan aynı zamanda kent yöneticilerinin bulunduğu bir akropol bulunurdu. Yerleşme bu akropol etrafında şekillenirdi. Eski Yunan kenti polislerde bulunan agora ise polis yurttaşlarının çeşitli nedenlerle bir araya geldikleri, gündelik yaşamlarını geçirdikleri alandır (Owens, 2000:3). Antik Yunanlılar ortak bir çatı altında toplanmak yerine kendi oluşturdukları kent devletleri (polis) etrafında toplanmışlardır. Kendi siyasal sistemlerinin yanında ordu, siyaset, aile, ekonomi, evlilik

vb. gibi ortak değerlerin hâkim olduğu bir siyasal birliktelik oluşturdular. Bir merkez ve ekonomik havza şeklinde oluşturulan bu polislerin aynı zamanda kendine ait bir sınırları da bulunmaktadır (Gözlü, 2016:180-181). Antik çağ Yunanlılarının kentsel deneyimi daha çok işlev bakımından üretim odaklıydı. Kentte yaşayan halkın tamamına yakını her ne kadar kentte yaşasalar da kentin üretim açısından devamlılığının sağlanabilmesi adına tarım ile ilgileniyordu. Halk ancak tarımdan geriye kalan zamanlarda diğer işlerle ilgileniyordu (Freeman, 2003:138-139).

Roma imparatorluğu döneminde ise kente atfedilen anlam Antik Yunan uygarlığına kıyasla daha farklı olmuştur. Roma kentleri ticaret etrafından planlamaları bulunan kentler olmuşlardır. Bu çerçevede kente gelen kişilerin gündelik yaşamını geçireceği alanlar tasarlanmış ve kent içerisinde yapılan yapılar ile desteklenmiştir. Dışarıdan gelen farklı milletlerden oluşan kalabalık topluluklar, Roma kentlerinde menfaatler temelinde toplanmaktadırlar. Roma kentlerinde bulunan farklı bireyler, kentin bir "kültürlerarasılık" ve "geçicilik" yaratmasına olanak sağlamaktadır. Kentlerin Roma döneminde yüklendiği bu işlev, günümüze kadar geçen sürede kentlerin Roma tipinde kurgulanmış alanlar olduğu anlaşılabilmektedir (Önkal, 2016:65). Kentsel barışın korunması uygarlığın yayılması adına önemli kılındığı için Roma İmparatorluğu'nda kentler hem önemli merkezler haline gelmiş hem de kentlerin gelişmesi merkezi yönetim tarafından desteklenmiştir. Bu desteklenmenin olumlu yanlarının yanında olumsuzluk oluşturan birkaç etmende ortaya çıkmıştır. Kentlerin gelişmesinin bir yurttaşlık bilinci içerisinde gelişmesinin sağlanması olumlu yanları gösterirken, gösterişe bulaşmış kentsel yapılar daha farklı sorunlar ile birlikte olumsuz yanları göstermektedir. Kentlerde mekânsal ayrışmanın temelinde kent yöneticilerinin diğer kent yöneticileri ile aralarında kendi statülerini yükseltmek adına gerçekleştirdiği ihtişamlı yapılar fazladan ekonomik bir yük getirmiştir. Bunun sonucunda halkın gereksinimleriyle ilgilenmek yerine yöneticiler kendi statülerinin simgesi haline gelen yapılar için ekonomilerini ve zamanlarını harcamışlardır (Owens, 2000:123-124). Roma'nın sınırlarının büyümesiyle beraber ortaya çıkan geniş alan içerisinde ticaret bir o kadar kolaylaşırken kent içerisinde uzmanlaşmaya dayalı bir iş bölümü de gerçekleşmiştir. Roma kentlerinin büyümesiyle ekonomik ilişkiler ilerlemiştir ve bunun sonucunda ayrıcalıklı sınıf ortaya çıkmış ve kent içi sosyoekonomik ayrışma yaşanmaya başlamıştır. Roma kentlerinde, kentin güç anlamında ileri gelenlerinin tarımsal faaliyetlerde çalışmaması, tarımsal faaliyetlerin

sürdürülmesi adına dışarıdan çalışacak işçilerin (kölelerin) getirilmesini gerekli kılmıştır. Bu tarımsal üretimin farklılaşması aynı zamanda kentli yurttaşları imparatorluğun tebaası haline getirmiştir. Ayrıca kentsel yayılmanın farklı bir boyutu da kentlerin dizayn edilmesi ile alakalı olmuştur. Kentler Roma kenti örnek alınarak imparatorluğun diğer alanlarında kurulmuştur. Kentsel yayılmanın gerçekleştiği dönemlerde kurulan kentlerin ortak mimari yapıları arasında forum, arena, amfi tiyatro, villalar, saray, tapınak vb. mimari yapılar sayılabilir (Yaylı & Küçük, 2011:128).

Roma devletinin bütün Akdeniz coğrafyasında egemen oluşuyla beraber imparatorluk içi kozmopolit yapının ortaya çıkması kolaylaşmıştır. Kendi kültürlerini, dinlerini, ekonomik faaliyet amacıyla ürettiği ürünlerini geniş ticaret alanında sunmaya çalışan halklar imparatorluk sınırları içerisinde dolaşım sağlamış ve kozmopolit yayılım gerçekleşmiştir (Childe, 1998). Roma kentleri cazip olan bütün işlevleri üzerinde toplamıştır. Kentin ayrıcalıklı yanları üst sınıf kişilerin kent ile aralarında bir gösterim olarak ilişki bulunduğunu göstermektedir. Kent hayatında sosyal bütünleşme alanı olarak kullanılan, ekonomik, bireysel ve toplumsal ilişkilerini inşa edildiği forumlar kurgulanmıştır. İmparatorlukta yaşayan halk için gösteriler çok ayrı bir önem taşımaktadır. Gladyatör oyunları, sirkler, tiyatrolar halkın o dönemde toplumsallaştığı alanlara örnek gösterilebilir. Ancak bahsi geçen durum her zaman aynı şekilde olumlu şekilde devam etmemiştir. Romanın kentsel yaşamlarındaki belirgin ayrışma kendi içine dönük bir sonu hazırlamıştır. Sınırsız yaşanan zevk olgusu, ahlakın bozulması, ayrışmanın belirginleşmesi, ihtişamın amaçsallaştırılması, güç sevdasında gerçeklerden uzaklaşılması Roma İmparatorluğunun bütünlüğünü zedelemiş ve sonunu hazırlamıştır (Mumford, 2007:290-293).

İmparatorluğun sınırlarının büyümesi peşinden çeşitli sıkıntıları ortaya çıkarmıştır. Yönetimde karşılaşılan güçlükler sonucunda monarşi yönetimine geçilmiş merkezileşen yönetim kentlerin özerkliklerinin kaybolmasına neden olmuştur. Kentsel özerkliğin ortadan kalkmasıyla genel harcamaların yükü kentlerde yaşayan halkların üzerine binmiş, ağır vergi yükü altında yaşayan yurttaşların imparatorlukla aralarında var olan bağın zedelenmesine sebep olmuştur. Batı'da gerçekleşen istilalar sebebiyle olumsuz etkilenen ticaret halkı daha fazla sıkıntı içine sokmuş sonucunda zengin üst zümre kentleri

terk ederek kent dışı villalara taşınmış, ihtiyaç dışı girdilerin azalması Batı'da tarımsal üretime dönüşe sebep olmuştur (Tanilli, 1999:16-17).

Döneminde gerçekleşen dönüşümler ile birlikte kentler yeni bir değişim geçirmeye başladılar. Bu geçirdikleri değişimler sosyal yaşamından, kentsel düzene kadar çoğu alanı etkilemiştir. Doğu'da İslamiyet'in yayılması ile beraber Batı'da kentler açısından ticaret ciddi bir sıkıntı olmaya başlamıştır. İşgalci toplulukların da saygı duydukları kilise, sınırlarını iyice genişletmiş, kentlerin nüfuslarının azalması ve ticaretin ortadan kalkması, toprak üzerinden haklar elde eden kiliseyi çok fazla etkilememiş ve sonuç olarak kilisenin kent üzerindeki egemenliği artarken sınırları da genişlemiştir. Monarşi düzeninin yıkılmasına neden olan feodal prensler kilise ile aralarında gerçekleşecek olan olumsuz her ihtimalden korktuğu için kilisenin egemenlik alanlarına müdahale etmemiştir (Pirenne, 1994:53). Ortaçağ kent yapısı, Ernst Gombrich'in *"Genç Okurlar İçin Kısa Bir Dünya Tarihi"* isimli kitabında yer alan orta çağ kentlerini anlattığı kısımda bahsettiği şekliyle *"Bu kentçikler genellikle küçük, köşeli ve dönemeçli bir biçimde yayılmış, daracık sokakları ve yüksekçe, sivri damları ile hiçte düzgün olmayan bir izlenim bırakırlardı"* anlatılabilir (Gombrich, 1997:249-250). Merkez devletin ortadan kalkması ile birlikte ortaya çıkan feodal düzen çeşitli ekonomik sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Roma Devleti'nin işgal ettiği topraklardan getirilen köleler, köle sahibi zengin kitle için bir sorun oluşturmaya başlamıştır. Ekonomik gücün kaybedilmesi sonucu topraklarda yaşayan soylular daha farklı yollarla nüfuslarını kontrol etmeye çalışmışlardır. Bunun sonucunda yeni bir özgürlük modeli ortaya çıkmıştır. Bu özgürlük modeline göre soylu kişiler kölelerin toprakları kullanmalarına izin vermekte ve bu sayede onların kısmı özgür olarak yaşamalarına imkân tanımaktadırlar. Kısmi özgürlüğünü elde eden köleler toprak sahiplerine vergiler ödeyerek ve toprağı çeşitli yöntemlerle işleyerek ekonomik durumun ayakta kalmasını sağlamışlardır. Eski köleler yeni serfler olarak yeni bir sınıf ortaya çıkarmışlardır ki bu durum gelecek dönemlerde Avrupa içerisinde yeni bir başlangıcın nedeni olacaktır.

Ortaçağ kentindeki toplumsal yapı farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Şehrin ekonomik kazanç anlamdaki görünümü lordların, altında çalışan kişileri birer kazanç kapısı olarak görmesine neden olmuştur. Ancak bu durum aynı zamanda alt tabaka açısından ortak bir çıkarın meydana gelmesini de sağlamıştır. Bu ortak çıkar lordlara karşı

bir birliğin oluşmasına sebep olmuştur (Weber, 2010:158-159). Ortaçağ kentlerinin neredeyse durağan bir şekilde yok olmasını engelleyen güç kiliseler olmuştur. Kiliselerin kentleri bu durumdan kurtarması kiliseye yönelik duygusal bağın yoğunlaşmasını da sağlamıştır. Halk yaşadıkları yerlere olan bağlılıklarını kiliseden elde ettikleri materyalleri kullanarak göstermekteydi. Dönemde kilise bağlılığı yapıların da aynı şekilde ihtişamlı olmasını sağlamıştır ve halk bu ihtişam altında kendisini yeniden var etmiştir. Hristiyanlığın vermiş olduğu dinsel hissiyat ile birlikte halk komşuluk ilişkileri çerçevesinde birleşmiştir. Bir birlerinin haklarını savunan ve birbirlerini gözeten bir toplum meydana gelmiştir. Kırsal alanlardan ziyade şehirlerde ihtiyaç durumunda olan yabancılara kapılar açılmıştır. Bu da şehirlerde yabancıların ikamet etmesine ve yabancılar ile birlikte kentlilerin bir bütün oluşturmasına neden olmuştur. Şehrin imkanları şehirdeki insanlara başka yerde bulunmayan çeşitli özgürlük alanları veriyordu. Mekansal ayrışma yaşanabilen noktalarda din sayesinde toplumsal bir bütünlükte sağlanmış oldu (Sennett, 2014).

Gelenekçi ekonomi değişime uğramaya başlayınca kentlerde aynı şekilde değişmiştir. Üretim ve tüketimin artmasıyla beraber ortaçağda ticaret gelişmeye başlamıştı. Kentlerin ticaret ile doğru orantılı gelişmesi kilisenin de katıldığı ortak ekonomi bir pazarın oluşmasına neden olmuştur. Bu pazarlar sadece kent içerisindeki insanların katılmasından ziyade dışarıdan aldıkları göçler ile beslenmiştir. Göçlerin gelmesiyle birlikte şehirler karma bir yapıya bürünürken aynı zamanda ihtiyaçları da şekillenmiştir. Piyasa ekonomisinin ortaya çıkmasıyla beraber tüccarlar zenginleşmiş ve tüccarların yanında para karşılığında çalışan işçiler ortaya çıkmıştır. Serfler görünüm değiştirerek paralı işçiler haline gelmiştir. Yöre halkından ziyade dışarıdan gelecek tüccarlar için kurulan fuarlar kentlerin ekonomik bağlamda gelişmesini destekleyen bir başka etkenlerden biriside olmuştur (Eğilmez, 2018). İktisadi anlamda gerçekleşen gelişmeler kentlerin gelişmesini tetiklerken günümüz şehirlerinin kurulma tohumları olmuştur. Kentin kendi ekonomisini yaratmak adına yeni verimli alanlar etrafında kurgulanması ticaretin bir etkisidir. İslamiyet'in ortaya çıkışıyla beraber ekonomik anlamda sorun yaşayan kentler ticaret sahnesinde yer alarak ayakta kalmışlardır. Ortaçağ kentlerinin Doğu ticaret yollarının Türklerin eline geçmesiyle beraber tekrar sıkıntı içerisine girdikleri görülmektedir. Bu durum aynı zamanda başka bir gelişimin de habercisi olmuştur. Ticaret yolları üzerindeki hakimiyetin el değiştirmesi, hammadde

ihtiyacının artması, üretim alanlarında gerçekleşen çeşitli sıkıntılar Avrupalıları farklı yollar üzerine araştırmaya itmiştir. Bu üretim ve tüketim temelli ilişkiler sonucunda Sanayi Devrimi'ne doğru yönelen dönüşüm gerçekleşmiştir. Yeni ticaret yollarının keşfi ile birlikte Akdeniz merkezli olan ticaret havuzunun Kuzey Avrupa ve okyanus kıyılarına doğru yönelmesi ortaçağ döneminin kapandığına bir işarettir (Tuna, 2017).

Ortaçağ döneminde Avrupa toplumlarında ciddi bir durağanlık süreci yaşanmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi kilisenin toplum üzerindeki baskısıdır. Kilise önderleri toplumun yöneticileri üzerinde kurdukları hegemonya sayesinde kolaylıkla kendi meşruiyetini kurmuş, topluma yön veren önemli bir kurum haline gelmiştir. Eğitimden, hukuksal düzene, toplumsal yaşamdan, ticarete her alanda baskısını hissettiren kilise, bireyler üzerinde ezici bir üstünlük kurmaya başlamıştır. Kilise harcamalarını karşılamak adına topraktan, serflerinden, yöneticilerden ağır vergiler almaya başladı ve bu durumda masrafların karşılanması gerekliliği yoksul halkın üzerinde ciddi bir ekonomik yük oluşturdu. Kilise çeşitli dinsel inançları ticaret haline getirerek toplumun satışına sunmaya başladı. Bu durumda kilisenin dinsel anlamda samimiyeti sorgulandı ve halk arasında kiliseye olan güven azalmaya başladı (Agibalova & Donskoy, 2018:249-250). Kiliseye olan güvenin azalmasının ardından çeşitli fikir önderlerinin etkileri toplum üzerinde daha kolay hissedilir olmuştur. Katolik kilisesinin din dışı din dışı meselelerle yoğun şekilde ilgilenmesi, kilise kurumunu ekonomik kazanç aracı haline getirmesi dönemin Katolik rahibi Martin Luther'in tepkisini çekmiş ve kendi gibi düşünen düşünce önderleriyle ağır vergiler ödemeye mahkûm olan feodal beylerin desteğiyle birlikte Katolik kilisesine karşı bir reform ayaklanması ortaya çıkmıştır. Bu durum kilisenin sorgulanmasına neden olurken bir yandan da Katolik kilisesinden ayrılarak kurulan protestan mezhebinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Olgun, 2005:327). Protestan mezhebinin ılımlı yaklaşımı düşünsel anlamda gelişmelerin yaşanmasına ve aklın ön plana çıkarak ortaçağ toplumunun dinsel baskı kabuğunu kırmasına neden olmuştur.

Teknik ilerlemelerin sağlanmasıyla beraber Ortaçağ'da insanlar yaşamlarını geliştirme ve bu gelişme yoluyla geçimlerini sağlama amacı gütmekteydiler. Ağır vergiler altında kilise baskısında yaşama tutunmaya çalışan Avrupalılar, kendi coğrafi bölgeleri dışındaki ticaretin nimetlerinden de faydalanmaya çalışmışlardır. Bunun sonucunda

coğrafi keşiflerin yaşanması ve coğrafya dışı gelişmelerin Avrupa'ya taşınması Rönesans hareketinin ana fitil kaynaklarından birisini oluşturmaktadır. Gerçekleştirilen yeni keşifler ve öğrenilen teknik gelişmeler insanlar üzerinde yeni araştırmalar yapılması merakını uyandırmıştır. Bu durum da Rönesans ve Reform hareketlerinin doğuşuna bir zemin hazırlamıştır (Küçük, 2013:438-439). Rönesans ile birlikte geçmişte silinmeye yüz tutmuş araştırma ve çalışmalar gün yüzüne çıkmış ve yeniden okunmaya ve yorumlanmaya başlanmıştır. Antikite ile bağlar güçlendirilmiş ve Rönesans birçok alanda yeni bir etki yaratmıştır. Durağan bir hal yaşayan ortaçağ dönemi Avrupa'sının kabuk değiştirmesi ile ilişkilendirilebilecek olan Rönesans, ekonomik anlamda güçlenmeyi, siyasi anlamda yeni biçimlerin ortaya çıkmasını, sanatsal anlamda yeni tür akımların var olmasını sağlayan önemli bir gelişme olmuştur. Bu yönde yaşanan gelişmeler ile birlikte gelişen kentler, rönesansın etkisinin artmasına neden olmuş ve Avrupa, dönemin düşünsel anlamda karşılaştığı zorlukları ve kıtlığı yavaşça aşmaya başlamıştır (Coşkun, 2003).

Ortaçağ döneminde, toplumun genelinde bir karakteristik yaklaşım haline gelmiş olan dinsel bağlamlar yavaş yavaş etkisini kaybetmeye başlamıştır. Toplumun gerçekleştirdiği herhangi alandaki bütün faaliyetlerde skolastik düşüncenin etkisinde gerçekleştirilmektedir. Kaderci bir yaklaşımla hareket eden dönem toplumunda insanın açıklanması yalnızca tanrısallık ve dinin getirileri ve gerektirdikleriyle anlam kazanmaktadır. Rönesansın insan aklını ön plana çıkarması ve akıl yoluyla bir takım şeylerin sorgulanarak kavranması toplum üzerinde aniden gerçekleşecek olan radikal bir değişime neden olmamıştır. İtalya'da bireyciliğin ön plana çıkmasıyla hümanizm doruk noktaya ulaşmıştır. Hümanizmin çeşitli düşünürlerle ilerleyişi kilisenin dikkatini çekmiş ve sert tepkiler göstermesine neden olmuştur. İnsanın tanrısallıktan ve tanrısal varoluştan koparak kendi varoluşunu kendisi üzerinden tanımlaması hümanizm vasıtasıyla ortaçağ fikirsel yaklaşımına karşı konulmuş radikal bir tepki olmuştur (Uslubaş & Dağ, 2007). Hümanizmin ortaya çıkışında ortaçağ öncesi dönemin etkisi büyüktür. Geçmişte gerçekleştirilmiş çalışmaların çevrilmesi ve matbaanın icadıyla basımının kolaylaşması bu düşüncenin temellerinin yeniden atılmasına ve gelişmesine kolaylık sağlamıştır. Hümanizm sayesinde insanlık doğaüstü kavramlardan koparak kendi aklıyla hareket etmeyi ve bu doğrultuda yaşamayı sağlamıştır.

> "Hümanizm geniş bir felsefi bakış açısıdır; insanlığın doğaüstü bir varlığa başvurmaksızın, sorunların akılla ve şefkatli yöntemlerle çözme potansiyeline sahip olduğunu savunur. Çoğu hümanizm akımı dış müdahale olmaksızın ilerleme elde edilebileceğini ve insanların dini doktrinlerin kısıtlamalardan bağımsız olarak, ahlaki hüküm vermeye yetkin olduğuna inanmaktadır. Siyasi açıdan ise hümanizm bireysel hakları ve kişisel sorumlulukları vurgulamaktadır" (Smith, 2018).

Hümanizm, ortaçağdan modern çağa geçiş olarak kabul edilebilir. Aynı zamanda rönesans döneminin başlamasında ve fikirsel gelişiminde ciddi etkiye sahip bir kavramdır. Akılcı felsefenin ve laik bir din anlayışının doğmasına neden olan hümanizm, aklın bilim ile özdeşleştirilmesi ile popülaritesini kaybetse de modern döneme geçişin kritik etkilerinden birisidir (Kadıoğlu, 2011:157-158).

Ortaçağ döneminde yaşanan fikir ve inanç durumlarının değişimi meselesi aydınlanmanın doğuşundaki kökleri oluşturmaktadır. Hümanizm ile birlikte benimsenen her şeyin insan için olması anlayışı, tanrı/din merkezli insan açıklamalarından koparak insan merkezli açıklamaların gelişmesini sağlamıştır. Aynı zamanda tanrı/din merkezli devlet anlayışından kopularak insan merkezli bir ulus devlet anlayışının ortaya çıkmasıyla da devlette yaşayan insanların birey olarak kabul edilmesi sağlanırken, bireylerin kendi hak ve özgürlüklerinin farkına varmalarına imkan tanımıştır. Böylece insanlar doğaya hakim olma düşüncesi ile aklın önderliğine inanmış, bilimsel çalışmalar ile doğaya hakimiyet sağlamaya çalışmış, klasik bilimsel çalışmalardan uzaklaşılarak yeni yöntemlerin keşfi gerçekleştirilmiş ve bu durumlar aydınlanmanın tam olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur (Çüçen, 2006:26). Aydınlanma, "*İnsanın geleneksel görüşler, yetkeler, bağlılıklar, tasarım ve önyargılardan kendini usuyla kurtarıp yalnızca usuna dayanarak yaşamı kavramaya ve düzenlemeye çalışması*" (TDK, Çevrimiçi, 2018) olarak tanımlanabilir. Aydınlanma, inanmak teriminin dışında bilmek terimini ortaya koyarak geçmiş anlayıştan kurtulmaktadır. Aydınlanmanın klasik tanımını ortaya koymuş olarak kabul edilen Immanuel Kant'a göre aydınlanma, insanın kendi kusuru ile düşmüş olduğu olumsuz durumdan yine kendi aklıyla çıkma çabasıdır. Kısacası insan aydınlanma ile bu hatasından sıyrılmış ve kendi akıl kılavuzluğu ile başka şeyleri kılavuz olarak belirlemeden kendi hayatına kendisi karar veren bir varlık haline gelmiştir (Küçük, 2013:435-436). Aklın ön plana çıkarılmasıyla büyük bir ivme kazanan aydınlanmacı bilimciler, bilimsel çalışmalarında bir metot belirlemeyi gerekli gördüler. Bu anlamda

dönemin sosyal bilimcileri felsefi çalışmalarında Newtoncu bir gelenek izlemişlerdir. Bu Newtoncu gelenek ile birlikte sosyal bilimlerinde ampirik araştırmalar çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerekliliği ortaya atılmıştır. Ampirizm fikrinin en önemli savunucularından olan John Locke makalesinde fikirlerin insanın zihninde doğuştan olmadığını ve insan zihninin boş bir levha (Tabula Rasa) halinde olduğunu ve insanın yalnız tecrübeler yoluyla bilgi edindiğini savunmuştur (Zeitlin, 2002:234).

Aydınlanma ve modernizm sonrasında üretimin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan hammadde ihtiyacı devletleri kaynak arayışına yöneltmiş bunun sonucunda sömürgecilik dünya tarihinde gün yüzüne çıkmıştır. Ticaretin bu yönde gelişimi ulaşım araçlarının ve yollarının gelişmesini beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler üretimin artmasına ve teknik anlamda gelişmesine neden olmuştur. Teknik gelişmeler ile birlikte üretimin seri hale gelmesi fabrikaların kurulmasına ve üretimin fazlalaşmasına neden olmuştur. Üretimin fabrikasyon olarak sağlanması tarımsal gelenekçi üretim tekniklerinin modasının geçmesine neden olmuştur ve bunu sonucunda üretici zenginler mallarını fazlalaştırırken tarımsal üretim sağlayan fakir halk ise daha fazla fakirleşme ile yüz yüze kalmıştır (Beaud, 2003). Sanayi devriminin gerçekleşmesi ekonomik sonuçlarının yanında toplumsal sonuçlarıyla da birçok bilim dalının ilgisini çekmeyi başarmıştır. Kapitalizmin doğuşundaki en önemli etkenlerden birisi olan sanayi devrimi, değişen dünyanın modernizm ile başlayan yeni görünümünü ortaya koyacaktır. Modernizmin başlamasında ve gelişmesinde etkili olan bu devrimin ayrıntılarına bakmak toplumsal yeni varoluşun temellerini incelemek adına avantaj sağlayacaktır. Makinelerdeki değişimin yaşanması, dünya ticaretinin piyasa kontrolüne yoğun etkisi sonucunda üretimin seri hale gelmesi, işgücünde insanların kullanılması ve sermayenin sınıfsal anlamda bir gösterim sunması kapitalizmin ortaya çıkmasına neden olan etkenler olarak gösterilebilir. Ortaya çıkan bu kapitalizm olgusu toplumsal değişimin ana etkenleri arasında yerini almaktadır. Kapitalizm, hammadde üretiminden kazanılandan daha fazlasını fabrikalarda işçilere sunduğu için toprağından uzaklaşmış kent içerisinde yaşayan bir proleter sınıf meydana getirmiştir. Sermaye sahibi burjuva ve proleter işçi sınıfı modern kentlerin içerisinde bulunan iki önemli unsuru anlatmaktadır (Fülbert, 2008). Her alanda gerçekleşen bu devrimler neticesinde sosyal yaşam ciddi değişim ile karşı karşıya gelmiş bu durum dönemin düşünürleri tarafından irdelenmiş ve sonucunda sosyoloji bilimi doğmuştur.

Sanayileşme ile birlikte çeşitli düşünürler sanayileşme ve sonrasında gerçekleşen değişimleri incelemeye başlamışlardır. Sosyoloji biliminin de temelini atan bu düşünürler toplumsal değişimleri açıklamaya çalışmışlar ve kuramlarıyla birlikte yeni bir bakış açısının kazanılmasında, modern yeni düşüncelerin ortaya çıkmasında etkili olmuşlardır.

Saint Simon, sanayileşme sürecini gözlemlerken feodal toplumun militarist yapısının karşısında sanayileşmeyi daha olumlu temelde tanımlamıştır. Tüketim temelli feodal toplumdan üretim temelli sanayi toplumuna geçiş ile ilgilenmiştir. Toplumu tanımlama modelinde işlevselci bir yaklaşımla toplumu bir organizma olarak tanımlamıştır. Toplumsal ayrışmadan ziyade genel toplumsal karakterlerin ayrışmasını değil bir bütünlük içerisinde kolektif bir yaşantıyı sunduğundan bahsetmektedir. Saint Simon ahlaklı bir kapitalizm tanımı yapmaktadır (Swingewood, 1998:55-57).

Auguste Comte pozitif bir bilim yaratma çabası içerisinde toplumun düzeni ve hareketleri üzerinden bir yasalar bütünü formüle etmeye çalışmıştır. Comte bu doğrultuda "üç hal yasası"ndan bahsetmektedir. Üç hal yasasını, teolojik-askeri, metafizik-hukuki, bilimsel-sınai olarak ayırmıştır (Turner, Beeghley & Powers, 2010). Comte'un "üç hal yasası"na göre toplumlar bu üç aşamadan geçmektedir. Teolojik aşama, toplumda doğaüstü güçlerin ve tanrısallığın hakim olduğu aşamadır. Metafizik aşamada, toplum soyut güçlere yönelik bir inanç geliştirmektedir. Son aşama olan bilimsel (pozitivist) aşamada ise toplumun bilime yönelik var olan inancından bahsetmektedir. Toplumsal kargaşanın nedenini entelektüel faktörler üzerinden okumaya çalışan Comte göre toplum, teolojik ve metafizik aşamalarının ardından bilimsel (pozitivist) aşamaya geçecek ve sonrasında toplumsal kargaşa ortadan kaybolacaktır (Bozkurt, 2011:30-31). Comte, toplumsal uyuma önem vermektedir. Comte göre toplumsal düzenin sağlanması sevgi, ilerleme ve bilimin oluşturduğu kurallara uyma ile gerçekleşir. Bireycilik anlayışına karşı bir tutum sergilemektedir. Comte, bireyin özgürlüğünü, ancak toplumsal kurallara uyum ile gerçekleştirebileceğini öne sürmektedir (Sönmez, 2010:163).

Sanayi Devrimi tarihin akışında her şeye etki ettiği gibi kentlerin gelişimine de önemli bir etkide bulunmuştur. Ticaret ile uğraşan kitlelerin uğrak mekanı olarak beliren kentsel alanlar daha sonraları üretim havuzu haline gelerek emeğin ve göçün merkezi haline gelmiştir. Fabrikaların seri üretime başlaması ile birlikte ihtiyaç olandan fazla üretimin piyasaya hakim olması ile birlikte emek, sermaye tarafından önemli bir ihtiyaç

haline gelmiştir. Emeğin kentsel alana yığılmasıyla beraber bu ihtiyacını karşılayan sermaye, kentsel alana göçün öncelikli nedenini oluşturmaktadır. Kırsal alanda yaşam koşullarının kötüleşmesi ve geçim amacıyla gerçekleştirilen eylemlerin, emek sunumundan daha çok yorucu ve zor olması bireylerin sermayenin sunduğu olanaklarından faydalanmak adına kentsel alanlara göçmesine neden olmuştur. Bu durum ardından barınma problemini beraberinde getirmiştir. Tarihte daha önce görülmemiş bir şekilde yaşanan bu göç hareketinin ardından bireylerin barınmaları amacıyla yeni alanlar üretilmeye başlanmıştır. İşçi mahallesi şeklinde yaratılan bu alanlar bireylerin kentsel yaşama uyum sağlamak adına yaşadıkları ilk noktalar olmuştur. Göçün yoğun şekilde yaşanması barınma alanlarının yetersizliğiyle birleşince kentler, aslında sefaletin yeni bir gösterimi olmuştur. Bina içerisinde bulunan odaların bölünerek kiralanmaya başlanması, kira üzerinden kazanç elde etmeye çalışan bireyler arasında bir yarış mekanizmasını yaratmıştır. Ardından tuvaleti dahi olmayan odalarda yaşamaya mahkûm bırakılan aileler sağlıksız yaşam koşulları altında ciddi bir sefalet yaşamışlardır.

> "1820 ile 1900 arasında büyük kentlerin içinde cereyan eden yıkım ve düzensizlik, donanımlarının çapı ve kullanılan kuvvetlerinin büyüklüğü açısından savaş alanlarına benzer. Kent yapılaşmasının yeni alanında artık bankerlere, sanayicilere ve makine mucitlerine dikkat etmek gerekiyordu. İyi olan şeylerin çoğundan ve kötü olanların hemen hemen hepsinden onlar sorumluydu. Dickens'in Hard Times'ta (Zor Zamanlar) Kömürkent adını verdiği kent tipini kendi suretlerinde, onlar yarattılar: Batı dünyasındaki her kent, Kömürkent'in arketip özelliklerinin damgasını az ya da çok taşıyordu. Sanayileşme, XIX. yüzyılın o temel yaratıcı gücü, dünyanın o güne kadar gördüğü en yoz kent ortamını yarattı, yönetici sınıflarının oturdukları yerler bile pis ve aşırı kalabalıktı" (Mumford, 2007:550).

Üretimin artmasıyla beraber ihtiyaç fazlası üretimin piyasa içerisinde dönmesi, üretilen ürünlerin ücretlerinin ucuzlamasına neden olmuştur. Elde edilme olanağının artması ve ürünlerin tercih edilmesi nüfusun artmasına neden olmuştur. İşçilerin yaşam alanlarının kötü olması, sağlıksız yaşam koşullarından ötürü ölümlerin yoğun yaşanması, emeği ile kenti deneyimleyen bireylerin ayrışması üretime zarar vermemiştir. Üretim alanları çalışacak olan emeğin yedeğini her zaman kentsel yaşam içerisinde bulmuştur. Emek temelinde yayılan bu yeni kentleşme biçimi düzensizliklerin oluşmasına neden olurken aynı zamanda farklılaşmanın ve ayrışmanın da temelini oluşturmuştur. Sanayi sonrasında kentler iş bölümünün belirgin bir biçimde oluşmasına neden olmuştur. Bu iş bölümü farklı yetkinliklerde kişilerin kentsel alanlarda ihtiyaca yönelik yerleşmesine

neden olmuştur. Ortaya çıkan iş bölümü ile birlikte dikey yönde ilişkilerin var olması sadece bireyler arası farklılıkları değil aynı zamanda yerleşim alanları arasında farklılıkları da ortaya çıkarmıştır. Dikey yönde yaşanan bu hareketlilik ve farklılıklar bireyler arasında yeni biçimde oluşan sınıf durumunu ortaya çıkarmıştır. Sanayi öncesinde var olan kapalı kendi içinde gerçekleşen sınıf kavramı sanayi sonrasında çözülme evresine girmiştir. Sınıf kavramı her kesime açılan farklı bir yaklaşım elde etmiştir. Sanayi öncesinde cinsiyet temelinde var olan iş bölümü sanayi sonrasında bütün cinsiyetleri kapsamıştır. Kadın ve erkek ayırmaksızın sadece emek odaklı yaşanan bu değişimler cinsiyet anlamında önceki dönemlere nazaran eşitlenme sürecini ortaya çıkarmıştır. Sanayi öncesinde eğitimin belirli bir zümre etrafında bir hak olarak tanımlanması sanayi sonrasında herkesin eğitim hakkına dönüşmüştür. Üretim süreçlerinde çalışması amacıyla eğitilmesi gereken ve üretime maksimum fayda çerçevesinde katkı sağlaması gereken bireyler için eğitim ulaşılabilir bir hak olmuştur. Eğitimini tamamlayan ve bu doğrultuda başarı gösteren bireyler bir üst sınıfın üyesi olabilecek alt yapıyı kendisinde hazırlamaktadır. İnsanların daha önce deneyimlemedikleri bu değişimler, olanakların ulaşılabildiği kentsel alanlara yaşanan yoğun göçü ve kent alanının bireylerin yaşamları üzerindeki değişimi anlatmaktadır (Çan, 2013:4).

Sanayi devrimi ile birlikte geçmişindeki yapısından farklı bir şekle bürünen kentler içinde yaşayan insanların da farklılaşmasına ve kentsel yaşam içerisinde bir varlık sunmasına neden olmuştur. Yalnızca yaşanılan alan olarak düşünmenin dışında kentler insanları her yönüyle etkileyen toplumsal mekânlar haline gelmiştir. Varoluş mücadelesi içerisinde çeşitli etkiler etrafında bireylerin farklılaşması, aynı zamanda kentsel kültürün de önceki dönemlerden farklı bir şekilde ilerlemesine neden olmuştur.

Emek çerçevesinde düşünüldüğü vakit kentlerin emek havuzu olarak sermaye tarafından yorumlandığı bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanayi öncesi kentsel üretim sahalarında bireyler arasındaki durumu kontrol altında tutmakta olan loncaların ortadan kalkmasıyla beraber üretimin ana aktörü olan sermayenin kuralsız bir vaziyette hareket etmeye başlamıştır. Bu durum da ardından sadece kazanma odağında kalmış olan üretim aktörlerinin emeğini kullanan bireyleri düşünmesini engellemiştir. Loncalar ile birlikte dayanışmanın sağlandığı ve ticaret etrafında toplanmış kişilerin kendi aralarında

kurdukları dayanışmanın olmayışı kent içerisinde kötü yaşam koşullarının oluşmasına ve üretim hırsının üretici sınıfın toplumsal vasıflarını köreltmesine neden olmuştur. Mumford'un bahsettiği "*Kömürkent"*lerin (Mumford, 2007:549) oluşması, o zamana kadar görülmüş olan yerleşik gelişmeyi farklı bir boyuta taşımıştır. Demiryolunun gelişmesi ve maden alanında yaşanan gelişmeler çeşitli alanlarda kentleşmenin gelişmesine ve emeğin de farklılaşmasına neden olmuştur. Bireylerin tarım üzerinden deneyimlediği çalışma biçimleri artık maden, fabrika gibi farklı alanlarda farklılaşmasıyla beraber emeğin biçimi de değişmiştir. Sanayi uğradığı her yerde hem yerleşim alanlarını değiştirirken hem de bireylerin kenti emek yönünden deneyimledikleri biçimi değiştirmiştir. Kendi emeğine yabancılaşan bireyler de ardından kentin sunduğu imkânlar çerçevesinde bir yaşam tasarlamışlardır (Uğurlu, 2010:61). Emeğin bu denli kentsel alanda bulunması aynı zamanda sermaye açısından da bir gelişime neden olmuştur. Ucuz iş gücünün kentsel alanda kolay ulaşılabilir olması da kentlerin merkezlerine veya çevrelerinde üretim alanlarının yaratılmasını beraberinde getirmiştir. Kent bu doğrultuda daha önce görülmemiş bir biçimde genişlemeye ve büyümeye başlamıştır. Önceleri pek önemi olmayan alanlar artık sermaye çerçevesinde değerlenmiş ve yatırım sahaları haline gelmiştir. Kent, kendi özünde barındırdığı anlamının dışında farklı bir anlam etrafında gelişmiştir. Sermaye kar amacıyla kentsel alanları tercih etmeye ve kullanmaya başlamıştır. Kentin tarihine inen Mumford'un bahsettiği gibi kent artık bir savaş alanı haline gelmektedir. Kuralsız bir biçimde ilerleyen sermaye, sadece kazanmak amacıyla organize ettiği sistem ile birlikte karşısında kendisini engelleyecek herhangi bir varlığın bulunmasını hoş karşılamamaktadır. Kentin bu yeni görünümü sermaye açısından değerlendirildiğinde farklı bir deneyim imkanı ortaya çıkarmıştır. Bireyler kentsel hayatlarını tamamen sermaye çerçevesinde değerlendirmek zorunda kalmışlardır. Kentin kötü koşulları altında sürdürülmeye çalışılan yaşamın yanında ayrışma temelinin varlığı da kendisini belli etmiştir. Sağlıksız yaşam koşulları altında kendi halinde yaşamaya bırakılmış olan işçi sınıfının problemleri sadece kendi ile sınırlı kalmamıştır. Burjuva sınıfının kent içerisinde birlikte yaşam sürdürmeye çalıştığı işçi sınıfı ile ayrışmasının ardından kentin dışına doğru banliyö yerleşimleri ortaya çıkmıştır.

> “Fabrikaların hemen yanında yapılan işçi evlerinin durumu daha iç açıcı değildi. Yan yana ve sırt sırta kötü malzemeyle yapılmış bu küçük evlerin arka odaları ışıksız ve havasızdı. İşçi mahallelerinin çamur ve çöplerle kaplı yollarında, çocuklar ve domuzlar birlikte geziniyordu. Bazı kentlerde bu işçi mahalleleri o derece iyi yerleştirilmişti ki, Manchester'de olduğu gibi, varlıklı birisi bir işçi mahallesi ya da işçilerle karşılaşmadan yıllarca yaşayabilirdi. Ama zamanla, mesleklere göre ayrılmış Ortaçağ kentlerinin mahallelerinden farklı olarak zenginliğe göre sınırları çizilmiş bu burjuva mahallelerinin de tam bir güvenlik sağlamadığı, iyi mahallelerin biraz ilerdeki sefaletle birlikte yıllarca yaşayamayacağı anlaşıldı: İşçiler yaklaşamıyorlardı, ama kolera, tifo, tifüs oralara da ulaşmıştı. Burjuvalar, Ortaçağ zenginlerinin vebadan kaçmaları gibi, ya kentin merkezini yoksullara bırakarak banliyölere çekildiler ya da kentin merkezindeki işçi mahallelerinden (hastalık ve ayaklanma merkezi) geniş caddeler geçirerek onları kentin dışına sürdüler” (Bumin, 1990:68-69).

Kentler ayrışmanın mekanı olarak görünümünü değiştirmeye başlamıştır. Bu ayrışmalar ardından farklı başka problemleri de getirmektedir. Kentte orta ve üst grubun merkezden ayrılarak banliyölere yerleşmesi ardından onlardan arda kalan alanların da kiralanmasına neden olmuştur. Kiralama imkânlarının var olması ve kötü koşulların görmezden gelinmesiyle beraber kentsel merkezler daha çekici konuma gelmiştir ve kırsal alandan yoğun bir göç hareketi yaşanmıştır. Yaşam alanlarının farklılaşmasıyla beraber sermaye açısından yeni bir kar alanı da ortaya çıkmıştır. Kentlerin aldıkları yeni biçimler kent üzerine çalışan bilim insanlarının farklı kent ütopyaları üretmelerine neden olmuştur. Önceleri yaşama değeri olarak bakılan ve genel olarak ticaretin merkezi olarak var olan kentler artık kullanım değeri altında yeni bir varoluş sergilemektedirler. Planlı kentleşme üzerine çalışmalar yürüten bilim insanları tarafından kentler kullanışlı ve faydalı alanlar olarak planlanmışlardır (Uğurlu, 2010).

İnsanların yaşam alanlarındaki farklılıklar ve ayrışmalar ile birlikte kentlerin görünümünün değişmesi peşinden farklı problemleri getirmiştir. Kentler sadece yaşanılan alanın olmanın dışında bireylerle karşılıklı olarak etkileşim içerisinde olan bir mekan olmuştur. Sanayinin ve üretimin yok edici etkileri arasında kentsel alanda sürdürülebilirlik önemli bir problem haline gelmiştir. İnsanlar arasındaki ilişkinin yatay yönde gerçekleştiği kırsal alandan farklılaşan kentsel alanlar dikey yönde hareket eden ilişkilerin yıpratıcı etkilerinden kurutulmak adına farklı tasarımlar ortaya çıkarmışlardır. İnsanların müşterek biçimde kurguladıkları bu ortak yaşam alanının sürdürülebilir kılınması açısından bu tasarımlar önemli bir girişim olarak karşımıza çıkmaktadır. Eski kentlerin işlevlerini tamamlaması ile birlikte bir değişimi şart gören Ebenezer Howard’a

(1850-1928) göre insanlığın değişime ayak uydurması gerekmektedir. Çünkü kentler insanlığın gelişiminden etkilenen en önemli noktalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda Ebenezer Howard "*Bahçe Kent*" modelini ortaya atmıştır. Sosyalist bir yaklaşımla kurguladığı bu planda Howard, bozulmaya uğramamış kırsal alan içerisinde kentsel alanı yerleştirmiştir ve yeşil kuşak alanları ile çevrelenen kent yerleşiminin nüfusunu 30 bin kişi ile sınırlandırmıştır. Kentin ideal planı üzerinde düşünen bir diğer isim ise bireyci bir yaklaşımla kenti ele alan Frank Lloyd Wright (1867-1959) olmuştur. Şehir kadar büyük olmayan ancak ilçe kadar da küçük olmayan tasarımlar üzerinde çalışan Wright, kent içerisinde bireylerin kullanabileceği en az 1 dönümlük araziler tasarlamıştır. Ona göre, insanlar zamanlarının bir kısmını arazilerde geçirirken bir kısmını da kent içerisinde bulunan sanayi tipi üretim alanlarında geçirecektir. Toplumun bölünmüş durumunu düzeltmek amacıyla kenti birbirine bağlayan bir anayol tasarımlayan Wright'a göre insanlar kendi alanlarında özgür biçimde yaşantı tasarlamalıdırlar. Le Corbusier'e (1887-1965) göre ise "*Işın Kentler*" yeni tip kentleşmede sürdürülebilirlik için bir şart oluşturmaktadır. Kentlerin yoğunluğunun yeterince olmadığını düşünen Corbusier, eski tip yapılaşmaların yerini parkların ve bahçelerin üzerinden yükselen gökdelenler ile değiştirilmesini öne sürmüştür. Bunun ile birlikte yönetim kulelerini tasarlayan Corbusier, seçkinci yönetim idealini gerçekleştirmeye çalışmıştır. Merkeze yakın seçkinler ile birlikte, kentlerin etrafında oluşan Uydu Kentlerde ki ast kişilerin bir aradalığı ile ideal kent tipini tasarlamıştır (Fishman, 2002:107-115). Kentsel sürdürülebilirlik açısından başlangıç sayılabilecek bu ütopyalar ile birlikte kentler yaşanabilir alanlar olarak tasarlanmaya çalışılmıştır. Sonraki kuşaklara aktarımın öneminin arttığı bu evrelerde kentlerin üretim çılgınlığı daha da büyüyerek kentsel bütün alanları ele geçirmiştir ve dünyada kentsel alanlarda yaşayan nüfus artmıştır.

Kentin yeni biçiminde yaratılmasının ardından tüketim kentin bir gereği olarak ortaya çıkmıştır. Üretimin teknolojik ilerlemeler ile birlikte seri biçimde gerçekleştirilmesi ardından üretilen ürünlerin tüketilmesi sorununu ortaya çıkarmıştır. Modern dönemin üretim-tüketim ilişkileri etrafında şekillendirdiği kentsel yaşam, bireylerin yaşadıkları kenti daha farklı deneyimlemesine neden olmuştur. Tüketim, artık ihtiyaç bağlamından uzaklaşarak sembolleşmektedir. Sanayi öncesi dönemde var olan sınıfsal farklılıkların ana temeli olan zenginlik gösterimi ve kuşaklar arası aktarım, yeni

nesil kentlerde ortadan kalkmıştır ve artık bireyler iş bölümü ve elde edilen geliri kullanma etrafında sınıfsal farklılaşmışlardır. Müphem bir durumu da peşinden getiren bu yeni tüketim şekli ile aslında farklılaşan insanlar aynı zamanda farklılaşan kentsel alanları da beraberinde getirmektedir. Bireyler tüketim odağında hareket ettiklerinde artık çalışma şekilleri ihtiyaç olandan çok tüketme eğilimine yönelmektedir. Kent ise bu tüketim çılgınlığını destekleyici bir biçimde dizayn edilmektedir.

İşgücünün varlığı üretim sistemi içerisinde varoluşu desteklerken aynı zamanda bireyin bu sistem içerisinde sabit durmasını destekleyici bir nitelik taşımaktadır. Etken olmaktan çok edilgen bir hale gelen birey sadece tüketme odağında hareket eden bir obje haline gelmektedir. Yani bireyler üzerinde kurgulanan tek gerçek çalışmak değil üretileni tüketmek olmuştur (Aydoğan, 2009:204-205). Daha önceleri kentler bir aradalığın simgesi olarak var olurken artık bireyselleşme mekanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüketim bireyler arasındaki semboller aracılığıyla iletişimi ve etkileşimi desteklediği için artık toplumsallaşmadan ziyada bireyselleşme ön plana çıkmaktadır. Tüketim, çeşitli üretimlerin gösterimine, kentte yaşayan nüfusun maruz kalmasına ve maruz kalınan ölçüde artık sadece tüketim odağında yaşamasına neden olmuştur. Kırsal alandan ziyade kentsel alanlarda yaşanan bu hızlı değişimler Georg Simmel'in (1858-1918) bahsettiği şekliyle insanlarda bir bezginlik durumunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Metropol yaşamında ilişkilerin rutinleşmesi ve insanların duygusallıktan ziyade rasyonel biçimde birbirleriyle ilişki kurması yeni nesil kentsel yapının farklı bir gösterimini sunmaktadır. Para ekonomisi çerçevesinde gerçekleşen bu iletişim insanların mecburi biçimde bu yöntemi seçmesine neden olmuştur.

> "Para sadece herkeste ortak olan şeylerle ilgilenir: Mübadele değeri talep eder, her türlü niteliği ve bireyselliği Kaç Para sorusuna indirger. Kişiler arasındaki bütün samimi duygusal ilişkiler onların bireyselliklerine dayalıdır. Oysa rasyonel ilişkilerde insan bir sayı gibi, kendi başlarına bir önemi olmayan, yalnızca nesnel olarak ölçülebilen kazanımları ilgiye değer olan bir unsur gibi ele alınır. Bu yüzden metropol insanı satıcı ve müşterilerine, hizmetçilerine, hatta toplumsal ilişkiye girmekle yükümlü olduğu kişilere tam da bu tarzda muamele eder" (Simmel, 2009:319).

Üretimin yeni biçimiyle tüketimin desteklenmesi ve yeni insan ilişkilerinin ortaya çıkması kentsel deneyimleri tüketim bazında etkileyen önemli bir değişim olmaktadır. Önceleri tüketim insanlar arasındaki ihtiyaç temelinde hareket eden bir olgu iken artık

insanlar para ve tüketim çerçevesinde bir sosyal benlik sunmaktadırlar. Modern dünyada insanlar arasındaki ilişkinin manevi temelden ayrılarak maddi temele indirgenmesi bu tüketim mefhumunun sonuçlarından birisi olarak gösterilebilmektedir.

Tüketim, kentin içinde bulunduğu her alana şiddetle yayılmaktadır. Çünkü artık sermaye açısından her şey bir meta olarak algılanmaktadır ve bu durum toplumsal eşitsizliğin yaratılmasına neden olmaktadır. Önceden bireyler arasında doğuştan var olan statü farkları artık sonradan edimli bir hale bürünmektedir. Kent içerisinde toplumsal ayrışmalar ancak satın alma gücü çerçevesinde şekillenmektedir. Üretimin yoğun olarak gerçekleşmesi ve tüketimin de bireyler arasında yaygınlaşması peşinden bolluğu ve rahatlığı da getirmemiştir. Baudrillard'a göre yoksulluk her zaman vardır ve sadece biçim değiştirerek farklı noktalarda kendisini gösterecektir.

> "Sadece bolluk değil, aynı zamanda zararlar da toplumsal mantık tarafından sürdürülür. Kent ve sanayi ortamının etkisiyle yeni kıtlıklar ortaya çıkar. Mekan ve zaman, temiz hava, yeşillik, su, sessizlik… Eskiden bedava olan ve bol bol kullanılan mallar sadece ayrıcalıklıların erişebildiği lüks mallar haline gelirken üretilmiş mallar ya da hizmetler kitlelere sunulur. Dolayısıyla, zorunlu mallar düzeyindeki görece türdeşleşmeye bir değer kayması ve yeni bir çıkar hiyerarşisi eşlik eder. Dengesizlik ve eşitsizlik azalmaz, yer değiştirir. Yaygın tüketim nesneleri giderek daha az toplumsal sınıf belirticisi haline gelir ve çok büyük aykırılıklar azaldığı ölçüde gelirler de ayırt edici ölçüt olarak değerlerini kaybeder. (…) En sonunda tüketim artık hiçbir anlama gelmediğinde herkese özgü bir şey haline gelecektir" (Baudrillard, 2008:62-63).

Kent, tüketimin ana merkezi olarak insanlara önceki dönemlerinden daha fazla imkân sunarken aslında normalleştirilen ve farklılıkların bir arada bulunduğu alanlar yaratmaktadır. Bu alanlar kendi içerisinde adaletsiz bir dağılım sergileyeceği gibi tüketimi normalleştirerek bütün bireylerin ulaşabildiği bir olgu haline getirmektedir. Kısacası tüketim herkese dokunma arzusu içerisinde bulunmaktadır ki bu sayede arzu edilen bir şey olarak bireylerin bilinçaltına yerleşmektedir.

Kentli yaşamı bireyler arasında emek, sermaye ve tüketim temelinden hareketle bir etkileşim havuzu kurmaktadır. Ancak insanlar kentli olarak hayata katılım adına önemli bir çaba göstermektedirler. Çünkü yaşadıkları alana yönelik aidiyetlerini sağlamlaştıran en önemli vaziyet insanların kentlilik bilinci içerisinde bulunması olmaktadır. Kentte farklılıkların bir aradalığı, heterojen yapıda birlikteliğin oluşturulmasına neden olmaktadır. Kırsal alanlarda var olan kavramların birçoğu kentsel

alanda kaybolmaktadır. Kentli olmanın getirdiği bu durum karşısında bireylerin sayılarının artması farklılıkların artmasını desteklemektedir. Bir kültür bakımından kentin deneyimlenmesi sonucunda bireyler aralarındaki farklılıklarla uyum içerisinde yaşamayı yeğlemektedirler. Birlikteliğin devamı açısından önem arz eden bu uyumun sağlanması adına bireyler, arasındaki farklılıklara hoşgörülü yaklaşma mecburiyeti içerisinde olmaktadırlar. Kentliliğin bir getirisi olan bu hoşgörü kültürü aslında bireyler arasında var olan farklılıkların soğurulması ve bütünsel bir toplumun yaratılması adına elzem bir davranış olmaktadır (Özyurt, 2007:116). Kentlilik kavramı sanayi devrimine kadar geçen sürede yurttaşlığın bilinci ile anılırken sanayi devriminden sonra bir yaşam biçimi olarak ortaya konulmaktadır. Artık farklılaşmış bir biçimde karşımıza çıkmakta olan kent ve kentlilik kavramları kentin devamı için bireyler arasında gayri şahsi biçimde kabul edilmiş bir kabuller toplamı olabilmektedir.

Kentler sanayi öncesinde de bireyler tarafından tercih edilen ve yoğun bir biçimde yaşanılan noktalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentlerin ve kentliliğin modern dönem ile birlikte sanayi ve çeşitli teknolojik ilerlemeler ile birlikte ortaya çıkan bir olgu olarak düşünülmesi yanlış bir yaklaşım olacaktır (Wirth, 2002:80). Kentleşme ve kentlileşmenin sanayi ve teknoloji çerçevesinde gelişmesi ile birlikte daha önceleri kentlerde görülmeyen değişimlerin yaşanması bu toplumsal yaşantının bir tanıma oturtulması problemini beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla bu konu üzerinde çalışmış olan Louis Wirth'in (1897-1952) "*Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlilik*" (1938) makalesinde irdelemiş olduğu konular önem arz etmektedir. Çünkü yoğun olarak kentsel yaşam içerisinde bir arada yaşayan nüfusun gösterdiği birlikteliğin yorumlanması ve kentlilik adı altında bir tanıma oturtulması önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

> "Kentsel yaşam biçiminin belirgin nitelikleri olarak çoğunlukla, sosyolojik olarak, birincil ilişkilerin yerini ikincil ilişkilerin alması, akrabalık bağlarının gevşemesi, ailenin toplumsal açıdan önemini yitirmeye başlaması, komşuluğun kaybolmaya yüz tutması ve geleneksel temelinin zayıflaması gösterilmektedir. Bütün bu olgular nesnel göstergeler aracılığıyla doğrulanabilir. Böylece, örneğin, kentin kendini yeniden üretmesinin düşük düzeyde olması ve bu oranın giderek azalması, çocukların yetiştirildiği ve tüm yaşamsal eylemlerin geçtiği bir yer olarak ev yaşantısının sürdürülmesi de dahil olmak üzere, kentin geleneksel aile yaşamına pekte izin vermediğini akla getirmektedir. Sanayi, eğitim ve eğlenceye ilişkin etkinliklerin ev dışına, uzmanlaşmış kurumlara kaydırılması, ailenin en belirgin tarihsel niteliklerinin kimilerinden yoksun kalması sonucunu doğurmuştur. Kentlerde anneler büyük olasılıkla bir işte çalışıyor olacaklar, kiracılar daha çok aile halkından sayılacaklar, evlilikler ertelenme eğiliminde olacak ve bekar olan ya da yalnız yaşayan insanların oranı daha büyük olacaktır. Toplumsal yaşamın bir birimi olarak aile, kırın daha geniş akrabalık bağlarına dayanan grup yapısından kurtulmakta ve aile üyeleri işle, eğitimle, dinle, eğlenceyle ve siyasal yaşamla ilgili çeşitli uğraşlarıyla ilgilenmektedirler" (Wirth, 2002:104)

Kentsel yaşamın bireylere sunduğu bu yeni kültür ile birlikte farklılaşan ve belli temellerde ayrışan bireyler yeni nesil kentliliğin alt yapısını oluşturacaklardır. Kentler sadece yaşanılan yer olmanın dışında bireyler arasındaki ilişkiyi de belirleyen önemli bir etmen olarak topluma etki eden olgu olarak değişmektedirler.

2.2. Neo-Liberal Politikalar Işığında Kent Deneyimi

Sanayinin toplumsal hayatın içerisine dahil olmasıyla ve yeni üretim biçimlerinin ortaya çıkmasıyla beraber kapitalizmin toplumsal yaşama yönelik edeceği etkinin sinyalleri çıkmaya başlamıştır. Taylor ve Ford'un tasarladıkları üretim biçimleri ile birlikte maksimum fayda çerçevesinde hareket eden işçi sınıfı, sadece üretimin değişimini değil aynı zamanda toplumsal değişimlerin de üretim noktası haline gelmiştir. Belirli bir mesai saati içerisinde çalışan ve çalıştığı saat kadar ücret alan bireyler, hem üretici olarak kente dahil olurlarken hem de tüketici olarak kapitalizmin büyümesini desteklemekteydiler. İkinci Dünya Savaşı'na kadar sürecek sıkıntılı dönemlerin ardından kapitalizmin önünde duran engeller kalkmış, otomobil, gemi yapımı, ulaştırma teçhizatı, petrokimya, çelik, elektrikli tüketici malları ve inşaat büyümenin ilerlemesini sağlayan güçler olarak öne çıkmışlardır (Harvey, 1997:152). Sanayilerin kurulması ve büyümenin yaşanmasıyla beraber bu sanayi alanlarındaki emek ihtiyacını karşılamak adına sanayi alanlarına yoğu göçler yaşanmıştır. Göçlerin yaşanması emek gücünü her ne kadar belli oranda karşılasa da ardından yerleşim gibi bir problemi doğurmaktadır. Sanayinin

gelişmesi ve kentlerin farklılaşmasının yanında yan sanayi kuruluşlarının da eklemlenmesi ile birlikte sanayi etrafında yayılan bir kentsel büyüme ortaya çıkmıştır. Uzmanların sanayi ile birlikte gelişen alanların inşasına yönelik inançları, sanayi alanlarının kentsel gelişim ve büyüme ile özdeşleşmesi anlamına gelmekteydi. Ulaşım imkanları ve otomobillerin gündelik yaşamda kullanımlarının artmasıyla beraber üretilen malların sevki konusunda yaşanan problemlerin ortadan kalkmasıyla beraber kentler büyüme hızını arttırmış ve metropol konumuna gelmişlerdir (Kaygalak & Işık, 2007:20). Özellikle İkinci Dünya Savaşı ve 1980 öncesi yaşanan bu gelişmeler ile birlikte kentleşme, belli ihtiyaçlar çerçevesinde yeni çehresini yaratmıştır. Küreselleşme öncesinde yaşanan bu gelişmelerde görülen kentleşme, özellikleri itibari ile nedensellik temelinde ortaya çıkmaktadır.

1970 yılından sonra gerçekleşen ekonomik kriz, üretim biçimleri konusunda değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Post-fordist ve post-endüstriyel akımların dünya sahnesinde görülmesi, üretimin tıkanıklığını aşma hamlelerinden bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Metropol kentler, değişen yeni düzende kendisine yeni roller biçmektedir. Biçilen bu rolün etkinliği hem etki eden bir özne olarak kentlerin varoluş nedenlerini sağlamlaştırırken hem de etkilenen bir nesne olarak değişimin ana aktörlerinden birisi olarak önemini ortaya koymaktadır (Geniş, 2011:49). O halde değişimin mekânsal yorumunu irdelediğimiz zaman karşımıza kentler çıkmaktadır. Kentlerin değişim alanları açısından öneminin var olması peşinden kentlerin kabul edilmiş birçok kavramdan üstün vaziyette anılmasını ortaya çıkarmıştır. Küreselleşme ile birlikte ulus devlet anlayışının azalması, kentlerin devletlerden daha fazla bilinir ve anılır hale gelmesini sağlamıştır. Üretim ve tüketim alanlarını üzerinde barındıran kentler, ekonomileri kimi zaman diğer ülkelerin ekonomilerinden daha fazla olması sebebiyle kapitalizmin iştahla canının çektiği mekânlar olmuşlardır. Yatırımlar ve sermaye açısından önceleri önem arz eden ulus devletler artık yerini kentlere bırakmıştır. Güç ilişkileri tersine dönerek kentlerin ülkeleri temsil ettiği bir hale bürünmüştür (Puştu, 2006:145-146). Kentlerin küresel boyutlara hükmetmesini sağlayan etmenler dikkate alındığında karşımıza üretim çıkmaktadır. Ancak üretim eski dönemlerdeki gibi bahsi geçen bir ürün/mal üretmekten ziyade anlam bağlamından kaymaktadır. Bu üretilen yeni tip ürünler; bilgi, ekonomi, marka, kültür, iletişim, mal, birikim vb. gibi arttırılabilir olgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme özelinde kentlerde üretilen bu olgular

üretildikleri kentlerden dünyaya yayılmaktadır. Yeni tip üretimlerin gerçekleştiği bu kentler aynı zamanda ideolojik ve kontrol fonksiyonlarını yerine getiren mekânlar olmaktadırlar (Öktem, 2010:105). Dünyanın ve kentlerin bu yeni biçimi, küreselleşme boyutunda etkileşimi arttırmaktadır. Çünkü küreselleşme birbirinden etkilenen nesneleri ortaya çıkarmıştır. Gelişmiş ülkeler ve az gelişmiş ülkeler arasında küreselleşme ile bağımlılık ilişkisinin var olması bu etkileşime örnek gösterilebilir. Enformasyonun teknolojik ilerlemeler ile birlikte kolaylıkla küresel dünyada yayılması, gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkelere yönelik olumlu ya da olumsuz etkilerinin nedenini oluşturmaktadır. Sermaye yeni pazar alanlarında gelişim göstermek adına kendi teknolojileriyle giriş yaptığı az gelişmiş ülkelerin küresel temelde olumlu bir ivme göstermesini sağlamıştır. Bu yarar küreselleşen dünyada gelişim entegrasyonunun gösterimi olmuştur. Çoktan aza olan bu faydalı akışlar kentlerin ve az gelişmiş ülkelerin küresel pazarlarda yer almasını sağlamıştır. Ancak bu durumun sadece olumlu bir etkisi olmamıştır. Az gelişmiş ülke ve kentlerin yeni yaşam tarzına ve gelişmeye ayak uyduramaması da aynı zamanda çeşitli uyumsuzlukların oluşmasına neden olmuştur. Ülke yapılarının birbirine uyum sağlayamaması durumunda ortaya çıkan uyumsuzluklar aşırı büyümüş kentlerde farklılaşmış alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Türk, 2015:52).

Küreselleşen yeni dünyada kentleri deneyimleyen bireylerin bu farklılıklar karşısında tepkileri olağanüstü bir çaba gerektirmektedir. Bir çok uyaran tarafından uyarılan ve eylemleri sermaye tarafından kısıtlanmaya çalışılan bireyler, kentsel yeni yaşam içerisinde farklı birçok tavır sergilemektedir. Kentsel deneyimi, tüketim, sermaye, emek, mekan, kent siyaseti, kent kültürü, gündelik hayat, homojen-heterojen, sosyal adalet, kentsel sürdürülebilirlik ve kentsel ekoloji çerçevesinde irdeleyeceğimiz bu kısımda küreselleşmenin etkisinin önemli boyutta olduğuna dikkat çekmek gerekmektedir.

Üretim, tarihin en eski dönemlerinden beri toplumsal yaşamın içerisinde olan bir kavramdır. Sanayi devrimi ile birlikte başlayan seri üretim dalgası üretimin önemini yitirmesine neden olmuştur. Önceleri üretim süresinin uzun olması ve üretilen ürünün piyasada sunuluşu ayrıca tüketilerek kâra dönüştürülmesi zahmetli bir süreç iken Sanayi Devrimi sonrasında yaşanan seri üretim kolaylığı ile üretim bir sorun olmaktan çıkmıştır. Özellikle 1970'li yıllardan sonra üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri ile dikkate alınır bir

kavram olmuştur. Bu nedenle kapital üreticiler tarafından önemli olan mesele tüketim olarak belirginleşmiştir. İlerleyen teknoloji ve ulaşımın sorun olmaktan çıkması kapital sermayeyi üretilen ürünü tüketmeye yönlendirmektedir. Bireylerin dahi bir meta haline geldiği yeni düzende tüketime yönelmeleri ve tüketimden elde ettikleri haz ile birlikte sosyallik kurdukları dikkate alındığında kapitalizmin tüketime yönelik amacının başarıya ulaştığı gözlemlenebilir. Kent merkezlerinde bulunan sanayi alanlarının kentsel mekanın dışına taşınmasıyla beraber, kent merkezleri, tüketim alanları olarak yeniden tasarlanmıştır. Sokakların, caddelerin tüketim mekanı haline geldiği kentlerde barınılacak yeniden üretilmiş alanların tasarlanması ile birlikte sadece tüketim odağında yeni tip mekanların üretimi dikkat çekmektedir. Tüketimi sürekli hatırlatacak olan ve sosyal anlamda bir statü elde edilecek olan bu yeni alanlarda bireyler kendilerini mekanın sahibi gibi hissetmektedirler. Ancak kameralar ile incelenen ve bireylere tüketim dışında özgürlük alanı tanımayan bu yarı kamusal alanlar, seçici davranarak tüketimde ayrışmanın temelini oluşturmaktadırlar. Eskiden sokak ve caddelerde var olan sosyalliğin bir mekânsal yansıması olan alışveriş merkezleri, özel ve kamusal alan ayrımının bulanıklaştırıldığı, bireylerin kent yaşamındaki tüketim deneyimlerini kontrol altına alan simülasyonlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Aydoğan, 2009:206-207). Kapitalist üretimin kendisini tüketim genelinde geliştirmesi adına zorunlu olarak kentsel alanlarda ürettiği bu alanlar, kapital sermaye gelişiminin mecburi hamlelerinden biri olarak belirginleşmektedir.

> "Üretim yoluyla standart formdaki sermaye dolaşımının başlayabilmesi için önce parasal rant, tefeci faizleri, tüccar karıyla birlikte kentleşmenin tarih sahnesine çıkması gerekiyordu. Dolayısıyla tarihsel zincir, gerek kent ortamlarında üretim ve bölüşüm ilişkilerini gerekse uzun dönemli fiziksel ve sosyal alt yapı yatırımlarını incelemek için bugün kullandığımız analiz ve mantık zincirinin tam tersiydi. Kapitalizmin üretim ve tüketim üzerinde doğrudan denetim kurması için önce kapitalist üretimi, tüketimi ve mübadeleyi potansiyel olarak destekleyen yapılı çevrenin üretilmesi zorunluydu" (Harvey, 2017:44-45).

Kent yaşamı içerisinde bir varlık sunmaya çalışan bireyler aslında tüketmeye maruz bırakıldığı bu evrede otonom birey olmanın dışında bir meta olarak dönüşmektedir. Kendi sosyal çevresinde sembolik bir gösterim sunabilmek adına bireyler, tüketim olgusuna artık bir gösteriş olgusu etrafında yaklaşmaktadır. Tüketim bireyler arasında o kadar etkili bir hale gelmektedir ki toplumun parçaları olan bu insanların tüketim olgusundan etkilenmemesine olanak yoktur. Bireyler, üretim ve tüketim süreçlerine

dahiliyeti ile birlikte bir tüketici meta haline dönüşmektedirler (Baumann, 2010:53). Tüketimin etrafında kenti deneyimleyen bireylerin meta tüketiminin yanında mekan tüketimi de var olmaktadır. Kentin yarattığı mekanlar artık bir meta olarak düşünülmektedir. Yani mekan eski anlamından koparılarak yeni tip bir anlama bürünmektedir. Kapitalist sermaye açısından kendisini geliştirecek ve yeniden pazara girmesini sağlayacak her şeyin kâra dönüştürülebilir olarak benimsenmesi bu meselenin anlamlı kılınmasına destek olmaktadır. Mekan hem üretimin gerçekleştiği alan olarak hem de tüketilen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla mekan, doğa bilimlerinin tanımladığı anlamının dışında toplumsal olarak da bir anlam içermektedir.

> "Mekan, pasif, boş bir şey olarak ya da ürün gibi karşılıklı mübadelede bulunmaktan, tükenmekten ve yok olmaktan başka anlamı olmayan bir şey olarak düşünülemez. Bir ürün olarak mekan, etki yada tepki yoluyla bizzat üretime müdahale eder: üretken emeğin örgütlenmesi, ulaşım, hammadde ve enerji akışı, ürün paylaşım ağları… Kendince üretken ve üretici olan mekan, üretim ilişkilerine ve (iyi kötü örgütlenmiş) üretici güçlere dahildir. Mekan kavramı tek başına bırakılamaz ve statik kalamaz, diyalektikleşir: Ürün üretici olan mekan, ekonomik ve toplumsal ilişkilerin dayanağıdır. Aynı zamanda, üretim aygıtının, genişletilmiş yeniden üretimin, pratik anlamda alanda gerçekleştirdiği ilişkilerin yeniden-üretiminin içine de dahil değil midir?" (Lefebvre, 2014:24).

Mekanın üretim ilişkileri içerisinde varlık sunmasının yanında tüketilen bir meta olarak var olması kentsel alanlarının değişen anlamını ortaya koymaktadır. Kentlerde toplanan insanların oluşturduğu birliktelikte yaşanan farklılaşmalar mekanın da aynı şekilde farklılaşarak tüketilmesini beraberinde getirmektedir. Çünkü mekanın satılabilir, alınabilir olması ve kendi içerisinde bir değerinin var olması mekanı bir meta olarak ortaya koymaktadır.

> "Tüketimin mekânsal taksimi için yeni modeller yerleştirmeye yönelik yatırımlar herkesin bildiği üzere risklidir. Yine de böyle yatırımları başaran kentsel bölgeler gelir sirkülasyonundan hatırı sayılır fazlalar kapabilir. Dolayısıyla böyle stratejiler ekseninde güçlü koalisyonlar kurulabilir. Arsa ve diğer gayrimenkul sahipleri, yapsatçılar, finansörler ve vergi tabanını yükseltmek için çırpınan kent yönetimleri; yeni eğlence fırsatları (Walt Disney bunların bir ön modelidir sadece), yeni tüketim parkları (Baltimore'un İç Limanı ya da Londra'nın rıhtımlar projesi gibi), spor stadyumları ve toplantı merkezleri, marinalar ve oteller, egzotik yeme içme mekânlarındaki ve kültür merkezlerindeki iş imkanları için aynı derecede umutsuzca çırpınan emekçi sınıfı yanına çekebilir. Tümüyle yeni yaşama ortamları inşası (mutenalaştırma, emekli siteleri, entegre kent içi köyleri) bu programla uyumludur" (Harvey, 2017:77).

Kentsel alanlarda yaratılmış olan ve rant elde etmek adına önemli bir yer tutan bu yeni inşa süreci mekanın üretim sürecine ve tüketim sürecine dahil oluşunu anlatmaktadır. Kapitalizmin kendisini geliştirmek ve büyümesini sağlamak amacıyla ihtiyacı olan üretimi ve tüketimi sağladığı emeği kentlerden tedarik etmektedir. Emek süreci aslında kent için önemli bir etken olarak dikkat çekmektedir. 1980 sonrası değişen üretim ve tüketim ilişkilerinde emek çalıştığı süre içerisinde bir emek gücü olarak görünüm sağlarken boş zamanlarında ise tüketici olarak bir metalaşma sürecine girmiştir. Durum böyle olunca kenti deneyimleyen bireyler açısından emek, üretilen ürüne yönelik tüketimin sağlanması adına desteklenen bir nitelik olmaktadır. Emek fazlasının bulunması kapitalizmi bir krize itmektedir. Kent içerisinde iş bölümü ve uzmanlaşmanın ileri boyutta sağlanması ile birlikte sermaye emeğin dağılımını tahakküm altına alacak hamleleri yapabilmektedir. Bireylerin emekçiler olarak yaşamlarını sürdürdükleri kentsel alanlarda sermaye emekçi sınıfın üretim araçları üzerindeki kontrol mekanizmasını engellemeye çalışmaktadır. Çeşitli politikalar ile birlikte bu süreçten mahrum bırakılan emekçiler, ücretli çalışanlar haline gelerek sermayenin egemenliğini ve yeniden doğuşunu destekleyen etkenlerden birisi olmaktadır (Harvey, 2017:47).

Sermaye ve emek arasında var olan çatışmanın en belirgin olarak görüldüğü yer olan kentlerde bireyler emek çerçevesinde yaşamlarını kurgulamaktadırlar. Ancak sermaye, emek üzerinden izlediği politikalar ile birlikte emeğin kent içerisindeki görünümünü de değiştirmektedir. Böylece daha ılımlı bir geçiş elde edilmesinin yanında, bireylerin emek süreçleri içerisinde karşılaştığı zorluklara karşı tepkileri de azaltılmaktadır (Akdağ, 2014:199-200). Karl Marx ve Frederich Engels'in kenti indirgemiş oldukları sınıfsal ayrışma boyutundan kurtaran bu yeni emek yaklaşımı bireyler arasında homojen bir emek varlığının oluşmasına neden olmaktadır. Marx ve Engels üretimin mekanı olarak yorumladıkları kentlerin bir sınıfsal ayrışma yarattığını ve bu ayrışmanın mekânsal gösterimi olan kentlerin ayrışmaya neden olduğunu anlatmaktadırlar (Turut & Özgür, 2018). Kentsel hayata tutunmaya çalışan bireyler bu ayrışmaları yaşamakta ve deneyimlemektedirler. Ancak aşırı derecede hızlı akmakta olan kentsel yaşamda bir varlık sunabilmek adına çaba içerisinde bulunan bireyler sermayenin emek sömürüsü karşısında bir karşılık vermekten çok uyum içerisinde yaşamak mecburiyetinde bırakılmaktadırlar. Kapitalist kentleşmenin bireylere sunduğu bu yeni

emek, emeğin otonom hareket etmesini dışsal bir çok etkenle engellemektedir. Harvey'in "*Kent Deneyimi*" (2017) kitabında bahsettiği şekliyle;

> "Kapitalist kentleşme para topluluğunun sınırları içerisinde gerçekleşir, mekan ve zamanın somut soyutlamalarıyla çevrelenir ve devletin kuşkulu, genellikle güvenilir olmayan nezareti altında sermaye dolaşımının tüm enerji ve kargaşasını içselleştirir. Kent bir geçici sermaye dolaşımı sürecinde istihdam edilen emeğin oluşturduğu bir üretici güçler topluluğudur. (…) Kent, sermaye dolaşımı sürecinde kazanılan parasal gelirleri (ücretler ve karlar) ya da bu sürecin türevleri olan gelirleri (rantlar, vergiler, faiz, tüccar karları, hizmetler için yapılan ödemeler) kullanarak kendilerini yeniden üreten bireylerin yerleştiği yerdir" (Harvey, 2017:317).

Kent, bir arada yaşayan insanların bir birliktelik oluşturduğu alan olarak görünüm sağlamaktadır. Bir arada bulunma durumunun yanında insanların uyum içerisinde yaşamaları gerekmektedir. Dolayısıyla sınırları her an değişmekte olan ve çeşitli toplulukların yaşam alanı olarak var olan metropoller içerisinde bireylerin dahil olduğu bir kentsel siyaset bulunmaktadır. Antik Yunan'dan bu yana kentte yaşayan bireyler bir özgürlük temeli altında anılmaktadırlar. "*Kentin havasının özgür kokması*" bahsinde geçen bu özgürlük temelinin altında yurttaşlık yatmaktadır. Çünkü Antik Yunan'da "*cîte*"lerde yaşayan bireyler yönetime katılarak yurttaş olabilmektedirler. Bireylerin kent yaşamına dahil olabilmeleri adına kentli olabilmeleri gerekmektedir. Batılı demokrasilerde bireylerin kentli olabilmesinin etimolojik kökeninde dahi bu durum yatmaktadır. "*City-citizen, citê-citoyen/ citoyenne, la citta-cittadino*" söylemlerinin varlığı yurttaşlığın ancak kentli olarak var olduğunu göstermektedir (Tuncel Önkal, 2016:170). Kentli olabilmek adına kentin gerektirdiği kural ve sorumlulukları yerine getirmek gerekmektedir. Demokratik katılımlar kendi yönetimine karar verebilen, kentte satın alma özgürlüğüne sahip olan, istediği alanda özgürce hareket edebilen bireylerin kentin özgür havasını simgelediği düşünülebilir. Ancak kent ideoloji ve sermayenin kontrolü altında var olması nedeniyle kent hakkını ve kent siyasetini bireylerin kullanımına kapatmaktadır. Ayrıca bu kullanımlar kentliler için bir lüks ve aykırılık olarak gözükmektedir (Önkal, 2016:63). Kentlerde yaşayan bireylerin kentsel yaşam içerisinde bir siyasal aktör olarak ortaya çıkmaları adına yaşadıkları kente yönelik bir aidiyet beslemeleri gerekmektedir. Kentsel aidiyet ile birlikte yaşadıkları alan içinde var olan değişikliklere, gelişmelere ve hareketlenmelere karşılık verebilecek olan bireyler kentli olarak kabul edilebilirler. Bilinç olarak kentliliğin kurulması, çeşitli sivil toplum

örgütleri aracılığıyla kentin sunduğu eşitsiz imkanlara karşılık verebilmesine olanak tanımaktadır. Aynı zamanda kente yönelik aidiyet kentin siyasal aktörlerinin yerel siyasete yön vermesinde büyük önem arz etmektedir. Bireylerin yaşadıkları kentler ile kuracakları anlamlı ve güçlü bağlar, kentlilik bilinci çerçevesinde bireylerin katılımını etkileyen aidiyetin kurulmasını sağlayacaktır (Birol, 2008:28).

2.3. Kent Deneyiminde Farklılaşma ve Ayrışmaya Sosyologların Bakışı

Kentlerin bir olgu olarak tanımlandıkları andan itibaren farklı nedensellikler etrafında toplandıkları görülmektedir. Bu nedensellikler, ticaret, göç, üretim, tüketim, güvenlik vb. etkenler etrafında aktarılabilir. Ancak sosyoloji çerçevesinde kentlerin tanımlanması 19. Yüzyıla kadar yapılmamıştır. Bir kentin kent olabilmesi ve tanımlanması adına ilk çalışmayı da klasik sosyolog Max Weber gerçekleştirmiştir. Kentler, tarihin en eski dönemlerinden beridir dünya sahnesinde yer alan mekânlardır. Ancak bir yerin kent olabilmesi adına nasıl özellikler etrafında toplanması gerektiği ise sabit bir yöntem ile tartışılmamıştır. Avrupa'da akılcılığın ön plana çıkması ile çığır açan toplumsal yaşamın mekânsal gösterimini sunan kentlerin benzersizliğini Weber Avrupa kentleri üzerinden anlatmaktadır. Kent Weber'e göre ancak Batı'da olması gerektiği şekliyle ortaya çıkmıştır (Sunar, 2011:425).

Kentler, evlerin birbirlerine yakın şekilde inşa edildiği, insanların yoğun şekilde nüfuslandığı alanlar olarak görülebilmektedir. Ancak bu tek başına yeterli olmamaktadır. Çünkü Weber'e göre evlerin yoğun şekilde inşa edildiği ve nüfusun bazen kentsel mekânlardan daha fazla olduğu köylerde bulunmaktadır. Dolayısıyla kentin tanımını yapmaya bu etkenler yeterli olmamaktadır. Bu sebeple kentleri anlatırken farklı özelliklerinden de bahsetmek gerekmektedir. Kent, yaşayan bireylerin emek gücünün tarımdan ziyade ticaret ve pazar gibi işlere yöneldiği bir mekândır. Kent bir pazar yeri olarak görünüm sağlamaktadır (Tuna, 2017:106). Kent, üzerinde yaşayan bireylere aynı zamanda bir güvenli alan sunmaktadır. Ticaretin gelişmesi ve kent içerisinde ideal olarak bahsedilen yaşamın kurulması adına güvenlik gerekmektedir. Kentli nüfusun güvenliğinin sağlanması adına kenti çevreleyen bir güvenlik duvarının yanında asayişi sağlaması gereken bir garnizon ve kalenin olması gerekmektedir. Kentsel topluluk tanımının yapılması adına birbirine bağlı gerekçeler açıklayan Weber, bir topluluğun

oluşturduğu mekanı kent olarak tanımlayabilmek adına gereklilikleri şöyle açıklamaktadır;

> "Ne iktisadi anlamda şehir ne de sakinlerinin özel politik idari yapılarla donandığı garnizon, mutlaka bir "topluluk" oluşturmaz. Kelimenin tam anlamıyla bir kentsel topluluk, gene bir olgu olarak yalnızca Avrupa'da ortaya çıkmıştır. İstisnalara zaman zaman Yakın Doğu'da (Suriye, Fenike ve Mezopotamya'da) rastlanabiliyordu ama bunlar da çok azdı ve sadece ilkel biçimleriyle vardı. Tam bir kentsel topluluk oluşturabilmek için bir kentsel topluluk, alışveriş ve ticaret ilişkilerinin görece bir hâkimiyetine sahip olmalı, bir bütün olarak yerleşim alanı da şu özellikleri sergileyebilmelidir: 1 - Bir kale; 2- Bir pazar; 3- Kendine ait bir mahkeme ve hiç değilse özerk bir hukuk; 4- İlgili bir birlik biçimi ve 5- En azından kısmi bir özerklik ve kendi kendini yönetebilme ve sonuçta seçilmelerinde şehir sakinlerinin katılımının gerçekleştiği yetkililerce yönetilme" (Weber, 2010:109).

Kentin var olması için gereken bu özelliklerin bütünü Weber'e göre ancak Batı'nın kentlerinde toplanmaktadır. Bunun nedeni Avrupa'nın tarihsel süreçte deneyimlediği tecrübelerdir. Kentin tanımının yapılması evresinde Batı ve Doğu'nun farklılaşmasını ve ayrışmasını aktaran Weber, bölgesel deneyim farklarının nedenselliklerini kent üzerinden anlatmaktadır.

Üretimin yapısının Sanayi Devrimi ile birlikte değişmesi, üretimin gerçekleştiği alanlarında değişmesini beraberinde getirmiştir. Bu değişim, toplumu oluşturan parçalar olan bireylerden başlayarak, üretim aşamalarının gerçekleştirildiği mekânlara kadar her şeyi etkilemiştir. Kır ve kent alanlarındaki üretim ilişkilerinin değişmesi ile birlikte bu iki olgu arasında yapısal bir farklılık meydana gelmiştir. Nüfusun daha önce deneyimlenmemiş biçimde büyük iki sınıfa ayrılması iş bölümünün ve üretim araçlarının toplumsal ayrışmaya etkisini göstermektedir. Kentin farklılıkları yoğun şekilde bir araya getirmiş tarzda inşa edilmiş bir alan olması ve kırın ise kente oranla daha dağınık ve yoğunluğu az bir bütünlük oluşturması önceki dönemlerde de karşılaşılan bir durumdur. Ancak Sanayi Devrimi sonrası ilişkilerde kır ve kentin ayrışması, sınıfsal farklılıkları ortaya koyması, özel mülkiyet temelinde gerçekleşmiştir (Marx & Engels, 2003:56). Sanayi devrimi öncesinde bireylerin kendi emeğine bağlı olan sermaye mülkiyeti devrimden sonra çalışan emeğinin verimine bağımlı olmuştur. Dolayısıyla sermaye açısından emek gerekli bir hale gelmiştir. Sermaye ve emek arasındaki bu ilişki yeni bir sınıf sisteminin doğmasına başka bir neden olmuştur. *Manifaktür*lerin kurulmasıyla beraber üretim süreçlerinde yaşanan iş bölümü bu ayrışmayı göstermektedir. Metanın

üretimi açısından belli uzmanlıklara dayanan veya dayanmayan emeğin bir arada toplanması sermayenin kendi üretim artışını desteklemiştir. İş bölümü sayesinde artan üretim, emek ve sermaye arasında para temelinde bir ilişkinin yaratılmasına neden olmuştur. (Marx, 2003:299). Sermaye ve emek arasında yaşanan bu ilişki, çalışma şartları ve emek karşısında elde edilen ücret konusunda kır yaşamındaki lonca kontrolünden daha iyi fırsatlar sunmaktadır. Fırsatların iyileşmesiyle birlikte loncanın baskısından kurtulmak için hayatını değiştirmek isteyen bireyler, yeni üretim mekânları içerisinde bir yaşam tasarlamaktadırlar. Üretimin iş bölümü ile artması ardından iş gücünün gerekliliğini getirmiştir. Daha fazla ürün üretebilmek adına açılan üretim mekanlarının bulunduğu bölgelere yönelik yoğun göçler yaşanmıştır. *Manifaktür*lerin bulunduğu yerler hızlıca kentleşmeye başlamıştır. Ulaşımın demiryolları ile gelişmesi kentsel alanlarının genişlemesine, daha fazla iş gücünün kentsel alanlara gelmesine (Niray, 2002:7) ve ardından barınmanın bir problem olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Üretim alanları olan fabrikaların oluşturulması ve bu fabrikalar çevresinde işçilerin toplanması hem kentin gelişmesine katkı sağlamıştır hem de barınma alanlarının inşasına neden olmuştur. Ancak her bölgede bu barınma alanları en baştan inşa edilmemiştir. İşçilerin oluşturduğu mahallelerden taşınarak dışarıya doğru giden üst sınıfa sahip kişiler kentin dışında bir gettolaşmanın oluşmasına neden olmuşlardır. Onların bıraktıkları barınma alanları emlakçılar tarafından oda oda kiralanarak işçilerin barınma problemi çözülmeye çalışılmıştır. Bir anda artan ve yoğun göç alan noktaların barınma problemleri işçilerin kötü koşullar altında yaşamasına neden olmuştur (Tuna, 2017:52-65). Bu durumu bütün açıklığıyla bizlere aktaran Friedrich Engels, "İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu" (1997) isimli kitabında İngiltere'nin farklı bölgelerinde yaşayan işçilerin çektiği sıkıntıları ortaya koymaktadır. İşçiler ve işçi mahalleleri kaderlerine terkedilmiş ve Sanayi Devrimi sonrası imkânların arttırıldığı dünyada sefalet içerisinde yaşamaya çalışmışlardır. Engels'in eserinde bahsetmiş olduğu işçi sınıfına ait mahallelerin durumu, kentlerin yeni biçimlerinin bireyler üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir.

> “Her büyük kentte, işçi sınıfının üst üste yığıldığı bir ya da daha çok kenar mahalle var. Doğrudur, yoksulluk çoğu zaman zenginlerin saraylarına yakın arka sokaklarda oturur; ama genelde, ona ayrı bir toprak parçası ayrılmıştır; orada o, mutlu sınıfların gözünden uzakta, yapabildiği ölçüde ayakta kalmaya çabalar durur. Bu kenar mahalleler ise İngiltere'nin büyük kentlerinde birbirine oldukça denk biçimde düzenlenmiştir. Kentlerin en kötü mahallelerindeki en kötü evler; genelde uzun bir sıra üzerine dizilmiş, tek ya da iki katlı, kiminin konut olarak kullanılan bodrumu da bulunan, çoğunca kural dışı yapılmış kulübelerdir. Üç dört oda bir mutfak olan bu evler, Londra'nın bazı kesimleri hariç, tüm İngiltere'de bir baştan öteki uca işçi sınıfı evidir. Sokaklarda genelde kaldırım yoktur, inişli yokuşlu, pis, çöp ve hayvan pisliği doludur; kanalizasyon ya da atık su kanalı yoktur; tam tersine yollar durgun, pis su birikintileriyle kaplıdır. Ayrıca kötü, karmakarışık yapılanma nedeniyle semtin hava akımı engellenmiştir ve buralarda küçük bir alanda birçok insan bir arada yaşadığı için, bu emekçi mahallelerinin nasıl bir havası olduğu kolaylıkla tahmin edilebilir. Dahası, sokaklar iyi havalarda çamaşır kurutmak için kullanılır; evden eve ip gerilir ve ıslak çamaşırlar asılır” (Engels, 1997:73).

Kentlerin bu yeni hali, kötü koşullar altında bir yaşam sürdürmeye çalışan bireyleri aslında belirli bir yaşantıya mecbur kılmaktadır. Burada önemli olan sermayenin kendi ihtiyaçlarını karşılamasıdır. Çünkü üretim ilişkileri içerisinde var olan emek, ancak sunduğu emek karşısında ücretini almaktadır ve yaşamaya çalışmaktadır. Marx ve Engels’in bahsettiği bu durum, farklılaşan ve ayrışan kentlerin ve kentte yaşayan bireylerin var oluş sancılarını ortaya koymaktadır.

Kentlerin göçlerle değişen yapısı, modernizmin bizlere sunduğu bir gösterimdir. Kent hayatı içerisinde kalabalıklar arasında bir hayat devam ettirmeye çalışan birey, modern yaşama ayak uydurmaya çalışmaktadır. Sanayi sonrası dönemde üretimin değişmesi ile birlikte kentler üretim mekânları olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Değişen koşullar altında belirli kurallara bağlanan bu yaşam formu, bireylerin daha önce deneyimlediği kentsel yaşam formundan farklıdır. Bu farklı kentsel yaşamı Georg Simmel 1903 yılında kaleme aldığı “Metropol ve Zihinsel Yaşam” isimli makalesinde irdelemektedir. Simmel, metropol yaşamının bireyler üzerindeki psikolojik etkilerini makalesi içerisinde tartışmaktadır.

Modern kent yaşamı içerisinde hızlı, dakik ve öngürülebilir bir tarzda yaşamaya mecbur bırakılan birey bu olgulara nasıl tepki vereceğini bilemez. Yoğun göç ile birlikte sayısı çok yüksek kitle yaşamının gösterimi olan metropol kentlerde bireyler ötekileşmektedirler. Bu öteki olma vaziyeti bireyin gündelik yaşamında karşılaştığı ve

tanımadığı insanlar için öteki olma durumudur. Öteki olanlarla ilişki içerisinde bulunan bireyler kırsal yaşamın duygusal davranış yönelimini bırakarak artık kentlerde zihniyle rasyonel kararlar almaktadır (Altan, 2008:8-9). Kent ve kır yaşamının karşıtlıkları bu durumda başlamaktadır. Kent yaşamının hızlı ve akışkan olma durumunu deneyimleyen bireylerin standartlaşması onların bir meta olarak tüketilmesini beraberinde getirmektedir. Çünkü bireyin metalaşması, hem emek gücü ile tüketilmesini, hem mekanlar tarafından tüketilmesini hem de bireyler tarafından tüketilmesini beraberinde getirmektedir. İnsanın artık insan olarak değerinden ziyade kentte insanların bir meta olarak değerinden konuşulmaya başlanmaktadır. Bu durum "kaç para" sorusuyla özetlenmektedir. Sayısal bir değere indirgenen metropol yaşamı içerisinde birey hesapçı bir tutum sergilemektedir. Çünkü metropol yaşamının sunduğu rasyonalite ve para ekonomisinin mekanı olarak kent, sayısal değerler üzerinden ilerleyen bir yaşam kurgulanması mecburiyetini sunmaktadır (Özyurt, 2007:114). Kent, birçok bireyin bir araya gelmesiyle birlikte aslında büyük bir topluluk oluşturmaktadır. Ancak bu topluluk görünüm olarak büyük bir kalabalığı simgelese de aslında ayrıntısına dikkat edildiğinde her bir bireyin öznel bir yaşam kurguladığı dikkat çekmektedir. Öznellik diğer insanlarla oluşturduğu rasyonel ilişkinin bir karşılığı olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda kent ortamında yaşayan bireylerin karşılaştıkları uyaranlar kırsal alanda yaşadıklarından daha fazladır. Bu durum onların zıt uyaranlar içerisinde bezmiş bir tavır göstermesine neden olmaktadır. Bezmişliği aslında metropol hayatında yaşayan bireyler, kentin hızlı ve anlık değişen uyaranlarına karşı bir tepki olarak ortaya koymaktadırlar.

> "Dünyadan bezmişlik tavrı kadar metropolle doğrudan doğruya bağlantılı ruhsal bir fenomen yoktur belki de. Dünyadan bezme tavrı öncelikle zıt sinir uyarımlarının hızla değişmesinden ve iyice sıkılaşmış olmalarından kaynaklanır… İnsanı dünyadan bezdiren şey sınırsız haz peşinde koşulan hayattır çünkü en sonunda hiç tepki veremez olurlar. Dünyadan bezmenin özünde ayırt etme yeteneğinin körleşmesi yatar. Yarım akıllılarda olduğu gibi nesnelerin algılanmadığı anlamına gelmez bu. Burada söz konusu olan şey, şeylerin anlamlarının ve farklı değerlerinin dolayısıyla da bizatihi kendilerinin önemsiz şeyler olarak deneyimlenmesidir. Bezgin kişi her şeyi aynı yavan ve gri tonda görür. Hiçbir nesne bir başkasından daha tercihe şayan değildir" (Simmel, 2009:321).

Kentler insanların yaşamlarının içerisine nüfuz ederek onları değiştirmektedir. Değişimin temellerinde kentsel hayata sağlanması gereken uyum var olmaktadır. Bu uyum, sürekli duygusal çatışmaların yaşandığı kentsel yaşamda insanların bezgin tavır

sergilemesine neden olmaktadır. Simmel'in bahsettiği metropol yaşamının bireyler üzerindeki etkisi aslında aşılması gereken bir problem değildir. Bireylerin yaşadıkları sorunlar ve karşılaştıkları uyaranlar karşısında kentsel yaşama ayak uyduracak yöntemleri bulmaları gerekmektedir. Kentsel yaşam Sanayi Devrimi sonrasında yaşanan gelişmeler dikkate alındığında sürekli olarak toplumsal yaşamın bir parçası olacak olan bir olgu olacaktır. Georg Simmel dolayısıyla kentsel yaşam içerisindeki bu uyaranlara karşı tepkiler geliştirerek uyum sağlamaları gerektiğini vurgulamaktadır (Önez Çetin, 2017:294). Üretici rolü ile kentlere gelen insanlar aynı zamanda üretilen ürünlerin de tüketicisidir. Yoğun metropol yaşamında karşılaştıkları insanlarla iletişim kurmaktan çekinen veya uzak duran bireyler, kendilerini çeşitli sembollerle diğer insanlara göstermektedirler. Artık yaşadığı yaşama yabancılaşan bireylerin kent hayatında sahte bir kişilik kurarak hareket etmesi, tüketim ile donanmakta olan metropol yaşamına ilişkin bir tutum olmaktadır. Dolayısıyla bireyler bu yabancılaşmayı aşmak ve kendilerini kentsel yaşam içerisinde sembolik olarak etkileşim içerisine sokabilmek adına "sahte bireysellikler" yaratmaktadırlar (Hürmeriç & Baban, 2012:93).

İşte kentler insanların hayatlarındaki bu değişimi sağlarken aslında farklılaşmış ve ayrışmış yeni yaşamları gözler önüne sunmaktadır. Sanayi öncesi dönemde daha yatay düzlemde olan ilişkilerin dikey yönde gerçekleşmesi, iş bölümü, uzmanlaşma, emek, sermaye, yabancılaşma vb. gibi kavramlar çerçevesinde bir yaşamın kurgulanmasını gerektirmiştir.

Kitlesel göçler sonrası bir çok insanın kentte yaşamaya başlaması ardından kentler de bir kültür yaratıcısı olarak dikkat çekmektedir. Çünkü kent içerisinde yaşamak demek sadece çalışmak, yeme ve içe eylemlerini gerçekleştirmek, barınmak gibi gündelik aktiviteler ile sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda bu gündelik aktiviteleri dahi gerçekleştirirken bireyler kentin uygun kuralına uymak mecburiyetindedirler. Kalabalık insanların bir arada bulunduğu mekanlar olan kentlerinde bu uyum süreçleri içerisinde hareket etmesi zor olmaktadır. Nüfusun fazla olması nedeniyle karşılaşılan bireylerin sayısı da artmaktadır. O kadar fazla kişiyle detaylı bir ilişki kuramayan bireyler açısından kent içindeki ilişkiler yüzeysel olarak kurulmaktadır. Yüzeysel kurulan ilişkiler ardından bir arada bulunma duygularında ve paylaşma duygularında da azalma gerçekleşmektedir (Önder Memiş, 2017:1368). Kent, içerisinde yaşayan insanlar tarafından tüketilmektedir

ve aynı şekilde barındırdığı insanları da tüketmektedir. Bu karşılıklı etkileşim içerisinde olma durumu kentin ayrıştığı özelliklerinin farklılaşmasının bir sonucudur. Kentlerin varlığının tarihsellik bağından koparılmasının mümkün olmayışından ötürü kentler bu farklılaşma durumlarında geçmişten izler taşımaktadırlar. Ancak kentte yaşayan bireylerle karşılıklı yoğun etkileşim yaşayan kent, hem farklılaşmaktadır hem de bireyler açısından farklılaştırmaktadır.

> "Kentler insanın üreticisi değil tüketicisi olduğundan, insan yaşamının değeri ve kişiliğin toplumsal saygınlığı, doğum ve ölüm arasındaki dengeden etkilenecektir. Topraktan yararlanma biçimi, toprak değerleri, kira miktarları, konut iyeliği durumu ve konut edindirme, ulaşım, iletişim olanakları ve kamu hizmetlerinin niteliği, fiziksel yapının işleyişi ve kentsel fiziksel düzeneğin başka pek çok yönü, bir toplumsal varlık olarak kentten ayrı yerde duran olgular değillerdir; hem kentsel yaşam biçimini etkilerler hem de ondan etkilenirler" (Wirth, 2002:87).

Kentlerin, içinde barındırdığı bireylerle karşılıklı etkileşimi kentliliği de etkilemektedir. Modern dünyada kentsel yaşam sanayi öncesi dönemde karşılaşılan uyaranlara kıyasla daha ileri boyutta bir varlık sunmaktadır. Heterojen biçimde birbirinden ayrışmış ve kendi sınırlarını yaratmış bireyler ilişkilerinde çıkar temelinde hareket etmektedir. Aslında yüzeysel davranış biçiminin bir sonucu olarak bu karşımıza çıkmaktadır. Çünkü karşılaştığı anonim bireyler ile ilişki kurmada kentli zorlanmaktadır. Zorlanarak devam ettiği kentsel yaşamında çeşitli çözümler üretmektedir. Yüzeyselliğin yanında çıkar temelli hareket etme bunlardan ikincisidir. Kentin bu hızlı yaşamı karşısında birey maneviyata dayanmış, içselliğinde bulunan ve duygusal yönlerini ön plana çıkaran hislerden de uzak durmaktadır. Modern kentsel yaşam bireye rasyonelliği dayatmaktadır ve birey de bu rasyonellik karşısında çıkar temelinde hareket ederek duygusal hislerini bir kenara bırakmaktadır (Yılmaz, 2004:254). Kent içerisinde yaşayan bireylerin farklılıklar temelinde buluşması ve kalabalık, heterojen bir yapıda bulunması kent genelinde birliktelik sorununu doğurmaktadır. Modern toplumun siyasi araçlarından birisi olan demokrasi ise bu farklılıkların bir temel etrafında buluşmasına olanak tanımaktadır. Çok sayıda farklı bireyin bir arada bulunma durumunda karar sürecinde farklı görüşlerin dikkate alınmasının mümkün olmadığı görülmektedir. Temsil gücünün ortaya konulması metropol kentlerde farklı görüşlerin temsilinin oluşmasını sağlamıştır.

> "Çok sayıda bireyden oluşan bir toplulukta, herkesin birbirini yakın bir biçimde tanıyabildiği ve bir noktada bir araya gelebilen bir topluluğa göre, dolaylı yoldan iletişim araçları ile ilişki kurmak ve bireysel çıkarları temsil süreci yoluyla dile getirmek daha gerekli olur. Kentte, çıkarlar genellikle temsil yoluyla ortaya konulur. Bireylerin çok az değeri vardır; ama temsilcilere, adlarına hareket ettikleri bireylerin sayısıyla orantılı bir biçimde değer verilir" (Wirth, 2002:84)

Kentlerin insanlar üzerinde farklılaşan ve farklılaşan bu etkileri, kentsel yaşamın bireyleri değiştirmesine neden olmuştur. Geçmiş dönemlerde yaşanan kentlilik deneyimi ile modern dönemde yaşanan kentlilik deneyiminin farklılaşması, kentin toplum yaşamı açısından önemli etkisinin olduğunun başka bir kanıtıdır.

Tarihin eski dönemlerinden beridir insanlar bilinçli ya da bilinçsiz birbirinden çeşitli koşullarda ayrım yaşamaktadırlar. Aynı zamanda bu ayrışma kendisini farklı biçimlerde toplum içerisinde göstermektedir. Tarih öncesi dönemlerde güç ve beceriler, tarım devrimi sonrasında tarım alanı mülkiyetinin bulunması veya tarımsal üretim, modern dönemde üretim araçlarına sahiplik veya sermaye sahipliği, günümüzde ise birçok alanda elde bulundurulan yetke veya mülk ile insanların sınıfsal ayrımına örnek olabilecekken, cinsiyet, etnik köken, ırk, dil, din gibi farklı birçok alanda ayrışmalar yaşanmıştır. Özellikle sanayi devrimi sonrasında sosyoloji biliminin gelişmesiyle birlikte birçok sosyolog bu ayrımları açıklama girişiminde bulunmuştur. Sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan sermaye ve kapitalizm temelinde açıklamaların yanında, kentsel alanlarda oluşan ayrımlar, dinsel ayrımlar, ırksal ayrımlar gibi çoğaltılabilecek birçok ayrım sosyologlar tarafından irdelenmiş ve çözüme, tanıma ulaştırılmaya çalışılmıştır.

Farklılaştırılan ve ayrıştırılan noktalara değinen sosyologlar arasında Anthony Giddens modernliğin tanımlanması ve modernlik çerçevesinde oluşturduğu kuramları ile önemli bir konuma sahiptir. Giddens'ın modernlik üzerindeki düşüncelerini kavramak farklılaşma ve ayrışma temelinde bahsettiği kavramları anlamak adına önem taşımaktadır. Bu sayede hem modernizmin toplum üzerindeki etkilerini farklılaşma ve ayrışma kavramları çerçevesinde irdelerken hem de diğer kuramcıların kuramlarının bu iki kavramla ilişkisini çözümlemek meselenin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Giddens modernliği, modern toplum ve endüstriyel uygarlık kavramlarının karşılığı olarak açıklamaktadır. Aynı zamanda modernliğin başladığı zamandan beri bütün dünyayı etkileyen bu kavramın etkilediği toplumsal yaşam ve örgütlenme

biçimlerine dikkat çekmektedir. Modernliğin anlamlandırılmasını yapılaşma kuramı ile yapmaktadır. Bu kuram ile birlikte Giddens, toplumu açıklama girişiminde bulunan teorilerin oluşturduğu belirsizliği ortadan kaldırmaya çalışmaktadır (Saygın, 2016).

Giddens, modernitenin değişim temelinde güven kavramından bahsetmektedir. Toplum içerisinde güven kavramının gösterimini açıklayarak yansıtmaya çalışmıştır.

> "Giddens, birliktelik koşullarında kurulmuş toplumsal bağlantılarla sürdürülen güven ilişkileri ile simgesel işaretlere ya da uzmanlık sistemlerine duyulan inanç ile ilgili soyut sistemlere olan güven üzerinde durmanın gerekli olduğunu vurgular. (…)
>
> Giddens, modern kurumların doğasının soyut sistemlerdeki güven düzeneklerine özellikle de uzman sistemlere duyulan güvene derinden bağlı olduğunu ifade eder. Zaten birey modernitenin içinde yer alan soyut sistemlerin dışına çıkamaz. İşin içindeki belli kişilerin inanılırlığına ve sıradan insanın ulaşma olanağı olmayan bilgi ve becerilere karşı güvence talebi bu durumu zorunlu kılar" (Çötok, 2017)

Giddens'ın bahsetmiş olduğu güven, değişimin farkındalığını ortadan kaldırmaktadır. Mekânsal güven uzmanlık alanına bireyin bilgisizlik temelinde gösterdiği güveni simgelemektedir. Bu durum ise yapının değişimini ve bireyi değiştirmesini mümkün kılmaktadır. Yani birey bu durumda mekânın kendisi üzerindeki değişim etkisini göz ardı etmektedir. Birey aynı zamand güvensizliğin oluşma riskinden de çekinmektedir. Böylece bilgisiz kalmak veya göz ardı etmek modernitenin güvensiz ortamından korkan birey için tercih ettiği bir yol olmaktadır. Farklılaşan ve mekansal olarak ayrışan birey bu durumu kabullenir ve bulunduğu konumunu koruma içgüdüsünde hareket etmektedir. Bahsettiğimiz durumdan farklı olarak birtakım insanların farklılaşma ve ayrışmayı bilincinde olarak açıklaması durumu ise güvensizlik riski ile açıklanabilir. Birey farkında olsa dahi elde ettiği güveni kaybetme riskinden duyarsız konumunu devam ettirmektedir. Kentleşme genelinde günümüz teknolojisi ile üretilmiş olan mekansal ürünlere koşulsuz güven değişimin nedenidir.

> "Simgesel işaretlere ya da uzmanlık sistemlerine duyulan güvenden de söz edebiliriz; ama bu güven başkalarının ahlaki doğruluğuna (iyi niyetlerine) olan inanç üzerine değil, haklarında bir şey bilmediği ilkelerin doğruluğuna olan inancın üzerine kuruludur. Kişilere duyulan güven her zaman sistemlere olan inançla kuşkusuz bir dereceye kadar ilişkilidir; ama bu güven, sistemlerin ne şekilde çalıştıklarından çok düzgün işleyip işlemedikleriyle ilgilidir" (Giddens, 2010).

İnsanlar yaşadıkları çevredeki sorunları düşünmekten uzaklaşmaktadırlar. Kentlerin insanlar üzerindeki etkilerinden birisi olan bu durum Giddens'ın bahsetmiş olduğu güven temelinde bu yönde açıklanabilir. Aynı zamanda insanlar Goffman'ın "odaklanmamış etkileşim" kavramından hareketle kişilerin karşılıklı etkileşimde birbirlerine güvendiklerini öne sürmektedir. Bu durum ise çeşitli ortak noktaları bulunan bireylerin ortak bir topluluk (*community*) oluşturmasına neden olmaktadır. Bu sayede bireyler güven temelinde buluşarak kentin kendi üzerlerindeki etkilerini azaltmaktadır. Güven temelinin oluşması ise çeşitli etkiler ile gerçekleşmektedir. Bunlar hemşehricilik, ekonomik aynılık, akrabalık bağları vb. gibi geliştirilebilir. Giddens'ın belirlemesiyle, Chicago Okulu'nun kentsel anlayışında bahsettiği gibi kentte ayakta kalmaya çalışan bireylerin ortak harekette bulunmaları mahalleleri oluşturmuştur. Kentte oluşan ticari alanlar çerçevesinde kümeleşen insanlar, burada çeşitli yerleşim alanları oluşturmuşlardır. Ardından ekonomik koşulların ön plana çıkmasıyla birlikte varlıklı kimseler şehrin dışına yönelerek orada banliyöler oluşturmuştur. Merkezde kalan daha yoksul adeta kentin merkezini ve kenti istila etmiştir (Giddens, 2008).

Giddens'ın modernizm temelinde bahsetmiş olduğu bir diğer konu ise küreselleşmedir. Giddens küreselleşmeyi dört kısımda incelemektedir. Kapitalist dünya sistemi, ulus-devlet, askeri dünya düzeni ve uluslararası iş bölümü olarak bölümlendirmektedir. Ulus aşırı şirketlerin güçlenmesine ve sermayelerinin dünya genelinde yayılmasını küreselleşme çerçevesinde açıklamaktadır. Endüstrileşme sonrasında ortaya çıkan uluslararası iş bölümü ile ülkelerin ve kentlerin nasıl sermaye temelinde yaşadığı gelişmeleri aktarmaktadır (Emre, 2015). Küreselleşen dünyada şehirler küreselliğin ilk gösterim noktaları olarak kabul edilebilirler. Küreselleşme ile birlikte sınırlar ortadan kalkarken, şehirler ve şehrin içindeki sermayeler yeni bir gösterim oluşturmuşlardır. Küreselleşmenin ortaya çıkması çeşitli değişimlere neden olmuştur. Bu değişimleri farklılaşma ve ayrışma temelinde irdeleyebilmekteyiz. Küreselleşme ile birlikte ön plana çıkan sermaye, devletleri uluslararası anlamda sermayeleri ile varlık sunmaya itmektedir. Bunun sağlanması amacıyla ülkeler çeşitli hammadde ve sermaye güçlendirme çalışmaları yapmışlar ve kendi zenginlerini yaratmaya çalışmışlardır. Bu zenginler gerek ulusal gerek uluslararası anlamda bir gösterim sunmaktadırlar. Gösterimin gerçekleştirilmesinin temelinde kentler bulunmaktadır. Kentlerin geliştirilmesi bir marka olarak sunulması devletlerin sermaye üzerinden kazanımlarını

arttırırken aynı zamanda cazibe merkezleri yaratmalarını sağlamaktadır (Kaypak, 2013). Sermayenin bu gösterimi toplumu maddi temelde bir yönelime itmektedir. Artık bireyler sermaye sahibi olmak adına daha fazla çalışmaktadırlar. Durum böyle olunca sermaye temelinde gerçekleşen farklılaşma ve ayrışmalar daha sonrasında mekansal anlamda ortaya çıkan farklılaşma ve ayrışmayı beraberinde getirmektedir. Kapitalizm ortaya çıkan bu durumun farklı bir nedeni olarak ortaya konulabilir. Kapitalizm ile kendisini daha fazla büyütmeye çalışan sermaye tüketim çılgınlığını öne sürebilmek adına insanların hayal ettikleri yaşamları diğer bireylere göstermektedir. Birey, hayal ettiği yaşamı elde edene kadar da yoğun bir şekilde sermayeyi geliştirmek ve zenginleştirmek adına çalışmaktadır.

Giddens kentsel yapılar konusunda tasarım sorunundan bahsetmektedir. İnsanların rasyonaliteyle beraber aklı keşfetmesi ve kendisini doğanın önünde öncelemesini eleştirmektedir. Alanların tasarlanmasında riskler tamamen düşünülmeden ve tasarım alanları üzerinde düşünülmeden tamamen sermaye odaklı bir biçimde çeşitli yapılar inşa edilmektedir. Hata yapmaya meyilli olan insanların bu tasarımdan yana mekanlarda yaşaması ayrıca bir kaos oluşturmaktadır. Modern toplumun hatalar ile birlikte çıkmaza girmesi ise yok edici bir vaziyet ortaya koymaktadır. Giddens'ın "ezici makine" olarak tanımladığı bu durum toplumların değişimini anlatmaktadır (Giddens, 2008).

Dünyanın hangi yerinde olursa olsun insanlar yaşamak için çeşitli alanlar tasarlamışlardır. Yaşamlarını sürdürmek adına gerçekleştirdikleri bu eylem, dışsal tehlikelerden korunmak, verimli arazilere yakın olmak, aidiyet besledikleri alan çevresinde yaşamak gibi arttırılabilir birçok nedenin varlığı, bahsettiğimiz bu durumun özünü oluşturmaktadır. İnsan doğa ile birlikte hareket etmenin yanı sıra doğayı kendi çıkarları doğrultusunda kullanmayı öğrenmiş rasyonel bir varlıktır. Yaşadığı ve yaşamayı planladığı alana yönelik tasarımları insanları yaşadığı çevreyi şekillendiren bir özne haline getirmektedir. Tarihsel olarak incelendiği zaman insanın koloni topluluklarından kırsal yerleşim topluluklarına, köy yerleşimlerinden kentsel alanlara hükmedişi ve bu alanları tasarlaması, insanın yaratıcı özünün farklı bir gösterimidir. İnsana dair bütün meseleler bu tasarlanmış alanlarda vuku bulmaktadır. İşte bu tasarlanmış alanlar olan mekanlar, farklı biçimlerde varlık sunumunu gerçekleştirse de kentler mekanların tanımlanmasında en önemli araçlardan birisi haline gelmektedir. Dolayısıyla mekanın

varlığını kent içi alandan ayırmak mümkün olmamaktadır. Bu sebeple kenti deneyimleyen bireyler aynı zamanda mekanı da deneyimlemektedirler. Gündelik yaşamın akışı içerisinde bireylerin farkında olarak ya da olmayarak deneyimlediği bu mekanların oluşum aşamasının deneyimleyen bireyler mekanı bir artı değer olarak görebilirken, kentte özgür dolaştığı bir alanı ifade etmesi dikkat edilmesi gereken farklı bir noktadır. Çünkü çeşitli amaçlar üzerinde tasarlanan veya kendi doğal akışında var olan bu kentsel mekanlar bireyler üzerinde çeşitli etkilere sahiptir. Mekana etken bir atıfta bulunmak yanlış olmayacaktır. Bunun nedeni mekanın kendisini deneyimleyen bireylerin mekana atfettikleri anlamın, kendileri üzerindeki etkilerine yönelik var olan kabullerini kavramaktan geçmektedir. Yani bir birey mekana yüklediği anlam çerçevesinde ondan etkilenmekte ve onu deneyimlemektedir. Bu doğrultuda mekanı tartışan ve derinliklerine inmeye çalışan Marksist yazar Henri Lefebvre (1901-1991) gözlüğüyle mekanı incelemek doğru bir başlangıç olacaktır. *Mekanın Üretimi* (2014) isimli eserinde Henri Lefebvre öncelikle mekanın anlamında değinmektedir.

> "Mekan! Daha birkaç yıl öncesine dek bu terim geometrik bir kavramdan, boş bir ortam kavramından başka bir şeyi çağrıştırmıyordu. Her eğitimli kişi de kavrama bilgiççe bir terim ekliyor, örneğin; Öklidçi mekan ya da izotrop ve sonsuz kelimesiyle birlikte anıyordu. Mekan kavramının matematikten, üstelik yalnızca bu bilimden kaynaklandığı genel bir kanıydı. Peki ya toplumsal mekan? Bu kelime ise şaşırtırdı" (Lefebvre, 2014:33)

Üzerinde yaşayan toplum açısından, bireyleri etkileme yetisi bulunan mekânın yalnız geometrik şekil olarak görülmesi mekânı kavramaktan ve anlamlandırmaktan uzak olan tutumu göstermektedir. Sanayi devrimi ile birlikte biçim değiştiren kentlerin içindeki bu alanları toplumsallıktan uzakta düşünmek hata olacaktır. Bu sebeple kentsel deneyimin ana aktörlerinden olan mekâna toplumsal sıfatını yüklemek gerekmektedir. Mekân toplum üzerinde var olan etkisinin yanında aynı zamanda toplumdan etkilenmekte olan somut bir karşılıktır. O halde mekân toplumla birlikte farklı bir anlam kazanmakta ve bu anlamın somut karşılığını bizlere sunmaktadır.

Mekânın varlığını etkileyen çeşitli tarihsel aşamalar bulunmaktadır. Özellikle sanayi devrimi sonrasında üretimin seri hale gelmesi, kentlere yönelik gerçekleşen yoğun göçler, kent alanlarında yeni mekânların üretilmesine neden olmuştur. Friedrich Engels (1820-1895) "İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu" (1997) isimli eserinde kentlerin sanayi ile biçimlendiği yeni şekile değinmektedir. Kentlerin içerisinde kurulan yeni

üretim sahaları ile birlikte değişen yaşam koşullarından, kapitalizmin başlangıç zamanının yok edici etkilerinden kitabında bahseden Engels, kent içerisindeki yoksulluğu açıklama girişiminde bulunmaktadır. İngiltere içerisinde bulunduğu şehirlerdeki yoksul yaşamları ve sefaleti aktarmaktadır.

> "Her yerde bir yandan barbarca kayıtsızlık, katı bir bencillik, öte yandan adı konmamış bir sefalet, her yerde toplumsal bir savaş; herkesin evi bir çembere alınmışlık içinde; her yerde yasa koruması altında karşılıklı yağmalama ve bütün bunlar öylesine utanmazca, öylesine açıktan ki, kendisini burada apaçık ortaya koyan toplumsal durumun, sonuçlarından insan ürküyor ve bu çılgın dokunun hala bir arada bulunabilmesinden hayrete düşüyor" (Engels, 1997:71)

Kentlerde yoğun göçlerle yaşanan bu durumun karşısında bireylerin yaşam alanlarında kurgulamaya çalıştıkları yaşamsal alanlar doğal olarak bir mekan yaratımına neden olmaktadır. Mekânsal farklılık kentin içerisinde çeşitli başlıklar altında kendisini göstermektedir. Kapitalizmin etkisiyle beraber gündelik yaşamda kentte yaşayan bireyler kenti deneyimledikleri anlarda bu ayrımın sonuçlarını ağır olarak görmektedirler. Yoksulluğun ciddi biçimde arttığı ve aynı zamanda sermaye sınıfı ile işçi sınıfının ayrımının belirginleştiği bu durumlarda kentsel yaşam yaşayan bireylere kentin özünde bulunan deneyim imkanını da sunmamaktadır. Bireyler kent içerisinde yaşadıkları bu zulmün ardındaki etkileri düşünmek yerine yaşamlarını idame ettirebilecekleri kazancın peşine düşmektedirler (Engels, 1997).

Kapitalist süreçlerin etkileri çerçevesinde şekillenen mekan aynı zamanda üzerinde yaşayan toplum tarafından da yeniden üretilmektedir (Lefebvre, 2014:57). Kendi varlığının ötesinde kendisine dahil olmuş toplum tarafından tekrar tekrar üretilerek biçim değiştirmekte olan mekanlar, toplumsal üretim sürecinin yanında sermaye üretimine de maruz kalmaktadırlar. Sermaye, mekana yönelik tutumunda çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir. Dolayısıyla mekan bir meta (ürün) görünümü sergilemektedir. Alınıp satılması, tüketim odaklı yeniden üretimi, bölünmesi vb. birçok etken mekanı sermayenin alt yapısı haline getirmektedir (Lefebvre, 2014:22). Bu durum doğal olarak toplumun farklı amaçlar ile yaşadığı alanlara hükmetmesine neden olmaktadır. Meta görünümü ile birlikte mekan, anlamındaki özden kopartılarak farklı bir biçim almaktadır. İnsan-doğa ilişkisinin temelinden ayrılarak yalnızca çıkar amaçlı bir şekle bürünmektedir. Dolayısıyla kenti deneyimleyen bireyler, deneyimlerini artı değer

temelinde düşünmekte ve kendisinin varlığının nedeni olan alanlara sermaye gözlüğüyle yaklaşmaktadır.

Kapitalizm ayakta kalmak adına mekanı iyi şekilde kullanmaktadır. Mekan, üretimin gerçekleştiği yer olmaktan çıkarak üretilen yer haline gelmektedir. İşlevsellik kazandığı biçimiyle mekan metalaşmış bir vaziyette üretim ilişkilerine dahil olmaktadır (Gürhan, 2018:703). Bu rol değişimi doğal olarak bireyin içselliğinde bulunan mekan ile uyumlu yaşamından koparak mekana maddi bir anlam yüklemektedir. Mekan, alınıp satılması, bölünüp kiraya verilmesi amaçlarından kopartılarak, tamamen sermaye odaklı bir tutum ile yaklaşılan bir yer haline gelmiştir.

1970 yılından sonra yaşanan gelişmeler kentlerin anlamlarının da değişmesini beraberinde getirmiştir. Üretim biçimlerinin değişmesi, meta üretiminin ardından tüketimin gelmesi, kentlerin merkezlerinden kent dışına kayan üretim merkezleri, kent içerisinde farklı sektörlerin yeni tarz sermaye ilişkilerini kurması gibi nedenlerle kentler taşıdıkları anlamın sınırlarını genişletmişlerdir. Üretim ve tüketim bilinen anlamının dışında farklı bir anlama bürünmesi ile birlikte kent tamamen bir fırsat alanına dönüşmektedir.

Kent içinde bulunan emek gücünün bir tüketim ürünü gibi alınıp satılması veya el değiştirmesi gibi farklılıklar yeni kentlerin sermaye ilişkileri içinde üretim-emek-sermaye ilişkilerinin farklılaşmasını gözler önüne sermektedir. Sermaye yalnız emek gücünün fırsatlarından yararlanmakla kalmamaktadır, kentsel mekan içerisindeki artı değere uygun alanların tüketilmesi içinde büyük bir yarış içine girmektedir. Mekanı tüketerek, yeniden üreterek ve tekrar tüketerek sonu olmayan döngü içerisinde bulunan sermaye kendi gelişiminin nihai sınırına ulaşmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla farklılaşan bu ilişkiler tüketici olarak emek sınıfı ile üretici olarak sermaye sınıfının ayrışmasını beraberinde getirmektedir. Ulaşılabilir imkanlar ve para karşısında bireylerin ekonomik olarak ayrışması beraberinde mekânsal ayrışması getirmektedir. Bu mekânsal ayrışma bahsettiğimiz ilişkilerin doğal sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Harvey, 2017:39-41). Sanayi Devrimi ile birlikte kentlere yaşanan yoğun göçün yıllardır süregelen hareketi, 1950 sonrası dönemde kentlerin kırsal alanlara karşılık sundukları imkanların gelişmesi ile birlikte daha fazla artmıştır. Kentlerin sınırlarının gelişmesi ve kırsal alanları içine alacak biçimde genişlemesi de kentsel nüfusun artmasının bir başka nedenidir. Doğal

olarak yoğun ve kalabalık nüfusun bulunduğu kentte mekanların ve imkanların farklılaşması doğal bir süreç gibi gerçekleşmektedir.

> "Kapitalist kentteki mekânsal farklılaşma, piyasa donanımına ulaşabilmek için gerekli kıt kaynaklara erişim olanaklarında farklılaşma anlamına gelir. Örneğin, eğitim fırsatlarına erişim olanaklarındaki farklılıklar -daha açık bir anlatımla, aileden, coğrafi komşuluk biriminden ve yerel topluluktan, sınıftan ve kitle iletişiminden kaynaklanan deneyimler- piyasa donanımının bir kuşaktan ötekine taşınmasını kolaylaştırır ve mobilite imkânlarının belirgin biçimde kısıtlanmasına yol açar. Fırsatlar öyle yapılanmış olabilir ki beyaz yakalı işgücü beyaz yakalı bir komşuluk biriminde; mavi yakalı işgücü mavi yakalı komşuluk biriminde vb. yeniden üretilir. Topluluğun yaşadığı mekân, üretim yeri için uygun işgücünün yeniden üretildiği mekândır. Kuşkusuz, bu yalnızca bir eğilimdir ve bu eğilimi değiştirebilecek, dahası ortadan kaldırılabilecek birçok etmen vardır. İlişkiler, her bakımdan karmaşıktır. Emeğin bölünmüşlüğü içinde belli türden işlevleri üstlenme yeteneği bağlamında tanımlanan piyasa donanımı, özel donanımlar kadar tutumlar, değerler ve beklentileri de içerir. İşlev ile piyasa donanımının elde edilmesi arasındaki ilişki, kimi zaman oldukça güçlü olabilir; bu nedenle, madenciler çoğunlukla, madenci topluluklarında yeniden üretilirler. Fakat başka kimi durumlarda, ilişki daha gevşek olabilir -örneğin, beyaz yakalı bir topluluk çeşitli meslek tabakalarını içerir; fakat öteki topluluklardan hem toplumsal hem de mekânsal olarak, hala ayırt edilebilir durumdadır" (Harvey, 2002:155).

Sermayenin kendi gelişimini ve ilerleyişini sağlamak adına kullandığı kentsel mekan üzerinde bir rant elde etmesi gerekmektedir. Rant elde etmek süreci içerisinde hedeflenen, mekânsal mülkiyetin tüketilerek ve gerekirse anlamı değişerek yeniden üretilerek elde edilen gelirin gerçekleştirilmesidir. Artık sermaye için üretim tek kazanç yolu olmaktan çıkmıştır. Taşınmazlar üzerinden kurgulanan kazanç faktörleri, sermayenin farklılaşmasını ve üretim tüketim ilişkileri içerisindeki doyumsuz noktasını göstermektedir. Mekânsal konumu ile önemli bir noktada bulunan rant alanı, sermayenin kazanım elde edeceği alan olarak ortaya çıktığında, sermaye rant sahibine gerekli ücreti ödemeye hazır konuma gelmektedir. Rantın değerlendirilmesi aşamasında kent mekânsal anlamda kâr getiren bir nokta olarak görünür ve mekan tüketilerek anlamından kopar (Harvey, 2012:144-147).

2.4. Türkiye'de Kentleşme ve Kent Deneyimi

Türkiye'de kentleşmenin tarihinin başlangıcı kuruluşu 1923 yılından itibaren incelenmektedir. Kurulduğu dönemlerde Türkiye içerisinde kırsal nüfus kentsel nüfusa karşılık çok yüksek seviyede bulunmaktadır. Sanayi Devrimi ile birlikte değişen

Avrupa'dan farklı bir biçimde kendisini şekillendiren Türkiye, çeşitli politikalar, yatırımlar, sayımlar vb. etmenler ile kendi kentleşmesine farklı bir bakış sunmaktadır. Bilimsel çalışmalara da konu olmuş olan Türkiye'nin kentleşmesi çeşitli alanlar çerçevesinde çeşitli yorumlarla irdelenmiştir. Bu doğrultuda Türkiye kentleşmesini belirli tarihsel aralıklar etrafında incelemek gerekmektedir. 1923-1950 yılları, 1950-1980 yıllar, 1980-2000 yılları ve 2000 ve sonrası şeklinde ayırmak mümkündür. Bu ayrımların nedeni ise bahsedilen bu tarihsel dönemler arasında bir değişim görülmesidir.

Türkiye kentleşmesinin ilk evrelerinde yavaş bir artıştan söz etmek mümkündür. Kırsal nüfusun kentsel nüfusa oranla daha fazla olması ve kente dair gelişmişliğin bulunmaması bunun nedeni olarak gösterilebilir. Bu durumun aksine Ankara cumhuriyet yıllarının ilk kentsel hareketliliğin olduğu yer olarak ayrışmaktadır. Başkent olması ve batı tarzı tasarlanması sebebiyle Ankara göç hareketinin merkezi haline gelmiştir. Kente ve kentleşmeye yönelik ilk hukuki çalışmalar ve uygulamalar Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Yoğun göç ile birlikte yapısında değişiklikler meydana gelen başkentte, konut sıkıntıları ortaya çıkmış ve kamuya ait çeşitli yerlerin belirli şartlarla özel mülk amacıyla devredilmesi hamlesiyle bu problemler çözülmeye çalışılmıştır. Gecekondunun ilk hali olarak aktarılabilecek barakalar ise ilk olarak Ankara'da inşa edilmeye başlanmıştır (Sağlam, 2016:257-268). Türkiye genelinde 1923-1950 yılları arasında kentsel nüfusta bir artışta gözlemlenmektedir. Belirli merkezlere yer alan göçlerden ziyade bunun nedeni kentlerin kendi içerisindeki dinamiklerden kaynaklanmaktadır. Kırsal nüfusun da artış göstermesi klasik anlamda kırsal alandan kentsel alana var olan göçün bu artışın nedeni olmadığını göstermektedir. Ankara'nın başkent olmasıyla beraber yaşanan göç olgusu burada cumhuriyetin ilk yıllarında kentleşmenin Ankara özelinde açıklanması gerektiğini ortaya koymaktadır. İlk kentsel çalışmalar ve uygulamalar bu nedenle Ankara'da uygulanmış ve dönemin kentsel modelleri ilk olarak Ankara temelinde ortaya çıkmıştır (Işık, 2005:60-61).

Cumhuriyet döneminde kentler de görülen ilk durum kentsel yaşantının aile yapısına yönelik etkisi olmuştur. Geniş aile biçiminde yaşantılarını kurgulayan toplum daha sonraları çekirdek aile tarzına dönüş yaşamıştır. Ayrıca mekânsal tercihlerinde bireyler kentin geçmişten gelen mimari tarzını benimsemiş, bu durum mekânsal ayrışmanın yaşanmasına neden olmuştur (Okuyucu, 2019:99). Cumhuriyetin ilk

dönemlerinde kırsal nüfusun fazla olması 1923-1950 yılları arasında kent ve kentsel yaşama yönelik ayrıntılı bilginin var olmasını engelleyen bir durum olmaktadır. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan gelişmeler Türkiye'de kentleşmenin gelişim göstermesine, iç göçlerle kentsel yaşantının kurgulanmasına, ekonomik yatırımlarla kentlerin çekim merkezleri haline gelmesine neden olmuştur. Bu nedenle 1950 sonrası gerçekleşen gelişmeler Türkiye kentleşmesinin özünü daha iyi yansıtmaktadır.

1950 yılına gelindiğinde Türkiye'de kırsal alanda yaşayan nüfusun oranı %75, kentte yaşayan nüfusun oranı ise %25'i göstermektedir. 1950 öncesinde yavaş bir şekilde ilerleyen kentsel nüfus ve kentleşme 1950 sonrasında ciddi bir ivme kazanmıştır. Bunun nedenlerini aktaran Ruşen Keleş (1932-…) "Kentleşme Politikaları" (2008) isimli kitabında kente yönelimin nedenlerini 3 ayrı başlığa ayırmaktadır. "İtici Güçler", "İletici Güçler" ve "Çekici Güçler" olarak ayrılan başlıklar, kentsel nüfusun artışının nedenlerini ayrıntılı bir biçimde incelemektedir. Kırsal alanların geçimini sağladıkları tarımsal üretimin makineleşmesi, tarımsal gelirin azalması, miras yoluyla aktarılan tarım arazilerinin aşırı derecede parçalanması gibi etmenler kırsal alandan kentsel alana göçün itici nedenleri arasında gösterilebilir. Ulaşım ve haberleşme ağlarının gelişmesiyle beraber kentsel alana yönelim başlamaktadır. Ulaşımdaki gelişme ile birlikte kentler arasında insan ve mal taşımacılığının gelişmesi ayrıca haberleşme ağının gelişimi ile birlikte kentin olanaklarının çekiciliğinin toplum içerisinde aktarılması iletici güçlerin örnekleri arasında sayılabilir. Çeşitli teşvikler ile birlikte sanayi üretim tesislerinin kentlerde yeni iş gücü yaratması, ülkenin ekonomik payında bulunan sanayi gelirlerinin artması kentlere yönelik göçü arttırmaktadır. Hizmet sektörünün gelişmesi ve kentin insanlara sunduğu olanakların kırsal alandan daha iyi olması kente yönelik tercihin olmasındaki kentin çekici güçlerine örnek sayılabilmektedir (Keleş, 2008:69-78). Bu yoğun göçler aynı zamanda peşinden çeşitli problemleri de getirmektedir. Bu problemlerin başında konut sıkıntısı yer almaktadır. Kırsal alandan yoğun bir şekilde gelen bireyler kentlerin içerisinde gecekondu yapılarının ortaya çıkmasına ve bu gecekondularda ortaya çıkan problemlerin devlet eliyle mecburi şekilde çözülmesine neden olmaktadır. Dönemin hükümetleri bu problemlere ancak kısa vadede kendi faydalarına hizmet edecek çözümler üretmektedirler. Kentin etrafında şekillenen gecekondu yapılarına yönelik kısa vadeli çözümler beraberinde kentsel yaşama yönelik sorunları da ortaya çıkarmaktadır. Hızlı kentleşmeyle birlikte ulaşım, araç sayısının

artmasıyla karşılaşılan trafik sorunu, gecekonduların artmasıyla beraber gecekondu aflarının var olması, oluşan mahallelere belediyecilik hizmetlerinin götürülmesindeki sıkıntılar kentlerin bir problem yumağı haline gelmesine neden olmuştur (Tekeli, 2001:77-82). 1960 yılına gelindiğinde yaşanan 27 Mayıs darbesi Türkiye kentleşmesinin kırılma noktalarından birisidir. 1961 Anayasasının kabulü ile birlikte sosyal refah devleti anlayışının ortaya çıkması kentlerde yaşayan bireylere yönelik devlet yardımlarını da arttırmıştır. Ekonomik anlamda kentte yaşamaya elverişli koşulları elde edememiş bireyler de sosyal refah anlayışının getirileri neticesinde göç hareketinde bulunmuşlardır. Kendi yaşadıkları kırsal alanlarda gerekli yardımı alamayan bireyler kentin sunduğu imkânlar çerçevesinde kente göç ederek yeni yaşamlarını kurgulamışlardır. Bu doğrultuda tıp alanında yaşanan teknolojik ilerleme ile birlikte ölüm oranının düşmesi ve sağlık alanı açısından kentlerin çekici etkilerinin bulunması kentlere yönelik göç yaşanmasının başka nedenlerinden birisi olmaktadır (Yılmaz & Çitçi, 2011:261). Kentlere yönelik yaşanan bu aşırı yığılma peşinden yerel yönetimlere yönelik atfedilmesi gereken önemi de peşinden getirmektedir. Çok partili yaşama geçiş ve 1961 Anayasası ekseninde ortaya çıkan sosyal refah devleti anlayışı yerel yönetimler ile kentler üzerinde denetimi sağlanmaya çalışılmış bir olgu olmaktadır. Sosyal belediyeciliğin sağlanması adına çeşitli sivil toplum örgütleri, kooperatifler, şirketler gibi çeşitli kurumlar belediyeler ile birlikte ortaklaşa ilerleyerek belediyecilik çalışmalarının hayata geçmesini kolaylaştırmışlardır (Sezik, 2016:172). 1970'li yıllarda kente yoğun göçün yaşanması sanayi yatırımlarının konutlar etrafında toplanmasından bir hayli uzakta hareket etmiştir. Sanayi alanı içerisinde gerekli yatırımları yapmak, kente yoğun göç ile gelen kitlenin sektörde çalıştırılarak ucuz emek gücü yaratımını sağlaması sebebiyle yatırımcılar açısından daha mantıklı bulunmaktaydı. Ucuz emek gücünü sağlayan bireyler devletin kamu arazilerinde inşa ettikleri gecekondularda ikamet etmekteydiler. Belediyeler, gecekondu bölgelerinde oturan kesime karşı hukuki uygulamalar yapmak yerine çeşitli kaygılar temelinde birtakım problemleri göz ardı etmiştir. Durum böyle olunca 1970'li yıllarda çeşitli illerde çarpık olarak kentleşme ve kent içi problemler doğmaya başlamıştır (Adaman & Keyder, 2006:19-20). 1960 yılı sonrasında Türkiye'de yurtdışına yaşanan işçi göçü ve ülkenin içinde bulunduğu siyasi, ekonomik durum kentsel nüfusun artışında bir yavaşlamaya neden olmuştur. Almanya'nın niteliksiz iş gücü talebinin karşılanması doğrultusunda önemli bir pazar olan Türkiye, yarım milyonun üzerinde işçi göndererek

dışarıya yaşanan göç ile ülke içerisindeki kentsel nüfusun durağan bir seyir almasına neden olmuştur. Öte yandan 1970'li yıllar sonrasında ekonomik anlamda yaşanan dar boğaz ile birlikte işsiz sayısı artmış, kent içerisindeki yaşam ağır koşullar sebebiyle zorlaşmış ve kente yönelik göçte azalmaya neden olmuştur. Yatırımların ciddi biçimde azalması ve kent içerisinde belediyeler tarafından sağlanamayan hizmetler sebebiyle kentlere yönelik bireylerin tercihlerinin olumsuz olmasına neden olmuştur (Işık, 2005:63). 1960'lı yıllar sonrasonda kentlerin yaşadığı bu bunalımlı evrelere yönelik dönemin hükümetleri tarafından Beş Yıllık Kalkınma Planları ile çeşitli çözümler üretilmeye çalışılmıştır. I. Kalkınma Planı (1963-1967), II. Kalkınma Planı (1967-1972), III. Kalkınma Planı (1973-1977) ve IV. Kalkınma Planında (1978-1983) genel olarak hükümetler birinci planda ıslah, kalkınma ve önleme çalışmaları etrafında politikalar benimsemişlerdir. İkinci kalkınma planında, önlemeye yönelik çalışmalar yapılırken aynı zamanda konut yapımında gecekonduda yaşayan bireylerin emeğini sağlamaya çalışılsa da başarılı olunmamıştır. Üçüncü kalkınma planında ekonomik büyüme ile birlikte yaratılan gecekondu alanlarının dönüştürülmesi amaçlanmaktadır. Dördüncü planda ise gecekondu bölgelerine alt yapı hizmetlerinin götürülmesi planlansa da bu hizmetlerin götürülmesi tam anlamıyla başarılamamıştır (Genç, 2014:17).

1950 sonrası dönemde çok partili yaşama geçilmesiyle beraber Türkiye'de kentsel gündelik yaşama yönelik çeşitli değişimlerde ortaya çıkmıştır. Demokrat Parti hükümetinin batılı tarzda bir modernleşme çabaları kent alanı içerisinde yaşayan bireyleri batılı kültüre yönelik yönelimin olmasına neden olmuştur. "Alaturka/Alafranga" tarzı yaşam tarzının var olması kent yaşamındaki bireylerin gazinolarda batılı tarzda eğlence aktiviteleriyle vakit geçirmelerini sağlamıştır. Bu koşullar o dönemde Türkiye'de "hacıağa" stereotipini ortaya çıkarmıştır ve kente gelen gösterişi önceleyen ancak kent kültüründen uzakta bulunan kitlenin oluşmasına neden olmuştur. Zenginleşen toprak sahibi ile kentte emek gücüyle geçinmeye çalışan kitlenin aynı ortamda var oluşu kentin deneyimlenmesi konusunda farklılıkları sağlarken, ortak bir sosyal alanın yaratılmasını da desteklemiştir (Güngör, 2017:100-101). Kenti deneyimlemek konusunda ekonomik yeterliliği sağlayamayan ve gecekondu bölgesinde yaşayan toplum, çalışma ve mahalle kültürü etrafında deneyim yaşamaktadırlar. Gündelik yaşamlarında çalışmak amacıyla gittikleri kentsel noktalar dışında, kentin sunmuş olduğu sosyal alanlar dışında bir yaşam kurgulanamamıştır. Kentsel eğlence alanlar, kent içi boş zaman etkinlikleri, kent içi

seyahat gibi deneyimler ancak ekonomik açıdan iyi konumda olan bireyler tarafından deneyimlenebilmiştir. Kente yönelik aidiyeti güçlendirmek ve kent siyasetine aktif katılımı sağlamak amacıyla 1960 yılı sonrasında yeniden aktifleştirilen halkevleri, kentsel katılım konusunda bir nebze yarar sağlasa da çok fazla verimli olmamıştır. Kente yönelik bale, spor müsabakaları, tiyatro, sinema, düğün ve balolar vb. uygulamalar toplumun sosyal birlikteliği sağlaması adına bir destek oluşturmuştur. Halkın bütçesine göre artan restoranlar, lunaparklar, mesire alanları, hemşehri dernekleri, kahvehaneler vb. yerler gündelik yaşamda bireylerin zaman geçirdiği ve kenti deneyimlemek yoluyla kentli kültürüne aidiyetini sağladığı diğer alanlar olmuştur (Şahin Kütük, 2016:1298-1306).

Türkiye'de kent alanında değişimlerin yaşandığı en önemli dönemlerden birisi de 1980-2000 yıllarını kapsayan dönemdir. Çünkü bu süreçte kentleşme ve kentsel nüfus çeşitli politikalar ve insanların göç etmesine neden olan çeşitli olayların etkisiyle kentli nüfus ve kentleşme yoğun bir biçimde artış göstermiştir. Türkiye'de gerçekleşen 12 Eylül 1980 darbesinden sonra ithal ikameci ekonomi anlayışından serbest piyasaya ekonomisine geçilmesi, sermayenin kentsel alanlarda güçlenmesine ve sanayiye bağlı nüfusun artmasına neden olmuştur. Aynı zamanda kent içi konut yapımlarının da sermaye tarafından gerçekleştirilmesi nüfusun artmasına neden olmuştur. Ülkenin güney alanlarında gerçekleştirilen turizm yatırımları aynı zamanda kentleşmeyi tetikleyen başka bir unsur olmuştur. Turizm ile birlikte ekonominin olumlu yönde etki sağlaması, bölgede kırsal alanda yaşayan bireyleri kentsel alandaki imkânlardan yararlanmak adına kent alanına itmiştir. Doğu ve Gündeydoğu bölgelerinde yaşanan terör olayları Türkiye'de ki kentsel nüfusun artmasının bir başka nedeni olarak gösterilebilir. Devlet tarafından sağlanmakta güçlük çekilen kırsal alan güvenliği insanların kentsel alanlarda güvenlik temelinde toplanmasına neden olmuştur (Arslan, 2014:10).

Türkiye'de kentlere yönelik yaşanan göç hareketi, kır-kent ilişkisi bakımından farklı bir görünüm sunmaktadır. Üretim ilişkilerinde sanayileşme ve gelişmiş yaşam standartları ile kültürel kentlilik anlamında bireyi önceleyen biçimiyle modernleşme odağındaki kent yaşamı, ülkelerin bu düzeylerdeki gelişimlerine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Sanayileşmeyi tam olarak tamamlayamamış, modern yaşam biçiminin ve modern kültürün yarattığı bireyin kendini var etmekte zorlandığı ülkelerin kentlerinde karşımıza farklı sosyal tablolar çıkmaktadır. Gideon Sjoberg'in "geçiş halindeki kentler"

(Sjoberg, 1965:329) olarak aktardığı ve "eşik kentler kuramı" ile ifade ettiği bu kent tipleri, sanayi öncesi ve sonrası özellikleri içinde kentlerin değişimine katkı sunan kentlerdir. Sanayileşme-gelişme-modernleşme çizgisi içerisinde kendisine sosyolojik analizlerde gelişmekte olan ülkelerin kentleri içerisinde yer bulabilen Türkiye için de buna benzer bir durum karşımıza çıkmaktadır. Mübeccel Kıray'ın "tampon mekanizma" olarak yorumladığı bu geçiş dönemi Türkiye'de yaşanan kırdan kente göç sonucunda yaşanan uyum aşamasını bizlere göstermektedir.

> "Göreli olarak daha hızlı ve daha kapsamlı değişme hallerinde, her iki temel yapıda da görünmeyen, fakat oluşum içerisinde beliren ve bütünleşmeyi mümkün kılan kurumlar ve ilintiler ortaya çıkar ya da eski müesseseler yeni fonksiyonlar kazanır. Bu hal, sosyal yapının her müessesesi, ilintisi ya da bunlarla ilgili değerlerin hepsinin aynı anda ve aynı hızla değişip, aynı süre içerisinde yeni bir yapı haline gelmemesinden doğar. Toplumsal değişmenin buhransız olmasını sağlayan, çözülmenin önüne geçen ve her iki sosyal yapıya da ait olmayan bu yeni beliren müesseseler, ilintiler, değerler ve fonksiyonları biz tampon mekanizmalar terimi ile ifade ediyoruz" (Kıray, 1964:7).

Kırdan kente göç eden bireylerin uyumu açısından belirleyici olan tampon mekanizma, kent hayatına gelen ve adapte olmaya çalışan bireylerin kent yaşamına uyumunu sağlayan önemli bir "ara form"dur. Kentsel yaşamı ilk kez deneyimleyen bireyler açısından tampon mekanizmalar adeta bir kente bağlanma yolu olmaktadır; çünkü kırsal hayatı bırakarak kente göç eden ve kent yaşamına uyumda sıkıntı yaşayan bireyler geri dönmeyi seçmek yerine kırsal yaşam kültürlerini kente taşıyarak kendilerince çeşitli uyum kurumları ortaya koymuşlardır. Böylelikle kendi kırsal kültürlerinden bir anda kopamayan/kopmayı istemeyen kişiler kente karşı kendilerini güvence altına alan çeşitli ilişki biçimleriyle uyum sürecini atlatmaya çalışmışlardır (Özdemir, 2013:947).

Neoliberal politikalar ile birlikte kentin ve turizm alanlarının yeni rant alanları olarak yaratılması ithalat, ihracat gibi sermaye temelli hareketlenmelerin yanında kendisine yer bulmuş ve ülke içi sermaye gelişiminin ana aktörlerinden birisi haline gelmiştir. Yeni politikaların sermaye birikim süreci içerisindeki değişimi, yeni mekân yaratımına neden olurken aynı zamanda toplumun işbölümünde farklılaşmaların oluşmasına neden olmuştur. Gecekondu bölgelerinin ıslahı çalışmaları, güney kıyılarında yapılan otel ve arsa yatırımları, gelişmiş kentler içerisinde bulunan çok katlı yapılar, küresel sermaye ile yerel sermayeyi buluşturmaya çalışan yeni tür girişimler olmuştur.

Bunun yanında benimsenen küresel kent kavramına uygun politikalar 1980 sonrası kentsel gelişimdeki önemli etkenlerden birisi olarak kabul edilmektedir. Kent içerisindeki ağır sanayinin kent dışına çıkartılması, konut yapımına önem verilmesi, küreselleşme bağlamında yapılmaya başlanan alış veriş merkezleri küreselleşen kent çalışmalarının meşru zeminini oluşturmaktadır (Öktem, 2011:25-26). Devlet politikalarında yer alan kalkınma planlarında bu ve bu gibi durumların ortaya çıkarttığı durumlara yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda, 1980'li yılların politikalarının düzenlendiği IV. Kalkınma Planında (1978-1983) ülkenin gelişimindeki rolleri paylaşılan anakentler üzerinden tasarlamalar gerçekleştirilmiştir. Kentleri yaşanabilir alan olarak üretmeye çalışan bu planda sermayenin yol açtığı sorunların çözülmesine yönelik çalışmalarda yürütülmüştür. 1983-1988 yıllarını kapsayan V. Kalkınma Planında ise kalkınma ve sanayileşme ile birlikte yoğun bir şekilde artışa geçen kentleşmenin iyi bir şekilde yönlendirilmesi amaçlanırken aynı zamanda ekonomik gelişmeye katkısının arttırılmasına yönelik birtakım önlemler geliştirilmiştir. Bu öneriler kentlerde yatırımların öncelenmesi, kentsel hizmetlerle alakalı problemler ile karşılaşıldıktan sonra yapılan çözümler yerine karşılaşılmadan planlı gelişimin sağlanması, gelişmekte olan kentlere yönelik çalışmalar, kentlerin belirli uzmanlaşıcı tanımlar ile tanımlanmaları (sanayi kenti, turizm kenti vb.), tarım toprakları üzerindeki kentleşmenin kontrol altına alınması gibi özetlenebilir (Keleş, 2008:85).

Türkiye'nin kentleşme sürecinin en başından itibaren en önemli problemlerinden birisi olan gecekondular, 1980 sonrası süreçte de bir sorun olarak devam etmiştir. Neoliberal politikaların kabul edilmesiyle beraber gecekondu alanları bir rant alanı olarak biçim değiştirmiştir. Gecekondu alanlarının dönüştürülmesiyle birlikte sermayeye yeni kazanım alanları sunulması amaçlanmıştır. Sayısı bir hayli çok olan gecekondu afları ile birlikte gecekondu bölgeleri yasallaştırılmıştır. Gecekondu bölgesinde yaşayan halk ile hükümetler arasında bir pazarlık meselesi haline gelen bu yasalar, getiri temelli kentsel dönüşümün ortaya çıkmasına neden olmuştur (Genç, 2014:18).

1980 sonrası benimsenen ekonomi politikaları peşinden kent içi alanların yenilenmesi meselesini getirmiştir. Bu doğrultuda kentsel dönüşüm ortaya çıkmış ve alanların yeniden şekillendirilerek düzenlenmesi ve sermaye açısından çekici kılınması amacıyla yeni türden görünümler ortaya çıkmıştır. 1980 sonrası gecekondulara yapılan

yatırımlar gecekondu stokunun kontrol altına alınması ve bu gecekondu alanlarının uygun kentsel yapılar şeklinde dönüştürülmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Kentsel dönüşümlerin önceliği bu tarihlerde kentin merkezinde yer alan gecekondu alanları olmuştur. Yerel yönetimlerin kaynaklarının arttırılmasına yönelik olan çeşitli yasa düzenlemeleri ile birlikte kamusal alanlanların devir yetkisi belediyelere geçmiştir. Bu durumda belediyeler çeşitli sermaye grupları ile ortaklaşa çalışarak kendi gelirlerini arttırmak adına kentsel dönüşüm çalışmaları yürütmüşlerdir. Belediyelerin karar verici olarak bulunması aynı zamanda kentsel yapıların da artmasına neden olarak kent içi mekânsal alanların tüketilmesini beraberinde getirmiştir. Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı'nın kurulması ile birlikte dar gelirli ailelerin konut sahibi yapılması hedeflenirken, kurumun sağladığı krediler ile birlikte yerel yönetimlerin kent içi yapı üretmesi teşvik edilmiş, bu teşvik kent çeperinde yeni kentsel yapıların oluşmasına neden olmuştur (Yenice, 2014:83).

Bilginin küresel boyutta yayılması 1980 sonrası Türkiye'sini yoğun biçimde etkilemiştir. Teknolojinin yayılmasıyla beraber evlerin içine artan bir oranla girmeye başlayan televizyon, kent içinde bulunan reklam alanları, insanların yaşamlarındaki kalite artışını vaat eden söylemler ve gösterimler, tüketim alışkanlıklarının değişmesini destekliyordu. Kentleşmeye ve kentsel nüfusun artmasına neden olan bu gelişmelerin hükümet politikalarıyla desteklenmesi, yeni nesil yapıların, gecekondu alanlarındaki değişimin, şehirlerdeki deneyim alanlarının farklılaşmasının nedeni olmuştur. 1990'ların başlarında özel yayın kurumlarının kurulmasıyla beraber rekabetçi ortamına kavuşan televizyon yayıncılığı toplum üzerinde önemli etkilere sahip olmuştur. Gündelik çalışma sürelerinin sonrasında işçi kesim ve burjuvazinin küçük yapıdaki girişimcileri boş zamanlarını televizyon seyrederek geçirmeyi tercih etmektedirler. Zihni yoran günlük deneyimlerden uzaklaşmak adına tercih edilen televizyon, bireylerin tüketim alışkanlıklarının değişmesine neden olurken aynı zamanda bireylerin edilgen bir tavra dönüşmelerini desteklemiştir (Oktay, 1993:90-91).

> "Yüceltilmiş imajların yayılmasına reklamlar önemli katkı yapıyordu. Yüzme havuzları, oyun alanları, hemen yakında golf sahaları olan, peyzaj çalışması yapılmış doğal ortamlarda yaratılan temiz mekânlara ilişkin uluslararası özlem satışları artırıyordu. Dünyaca zengin ve ünlü insanların evleriyle aynı stilde, ithal malı malzemeyle uluslararası standartlarda inşa edilmiş büyük villaların, lüks apartman dairelerinin reklamı, çağdaş hayat tarzı kavramıyla yapılıyordu. En cazip reklam da, bu maddi olanakların vaat ettiği hayat tarzlarının, toplumun geri kalanından yalıtılmış mekânlarda yaşanabileceğiydi. Bu sitelerin her biri kendi kendine yeterliydi. Alışveriş merkezleri, kulüpleri, hatta okulları vardı. Üstelik şehrin bütün pisliğinden, kargaşasından, gürültüsünden uzak, güvenli duvarlarla korunmuş bir hayat sürdürmek mümkündü. Aşın iyimser bir tanıtma broşürüne göre, bu sitelere trafiği hızlı yollardan çabucak ulaşmak da mümkündü. Pazarlama ile röportaj arasındaki çizgiyi bulanıklaştıran yeni bir tarz ile televizyonlarda ve parlak dergilerde bu yeni tür evlerin iç dekorasyonuna ve döşenmesine ilişkin haberler de bu reklam faaliyetine katkıda bulunuyordu" (Keyder, 2013:186).

Yeni yaşam biçimlerinin inşa edilmesiyle beraber kentler yeni çehrelere kavuşuyordu. İç ve dış sermayenin dâhil olduğu bu yeni akımda, kazanmak üzerine kurulmuş ve dönüşümü destekleyen yapılar kentlerin etrafını çevirmekteydi. Çeşitli firmaların kendi çalışanlarının oturması amacıyla yapılaşmaya katkı sunmaları, devletin yapı konuları ile alakalı daha yumuşak bir tavırda yaklaşması, gecekondu alanlarının dönüşümün merkezinde yer alması ve ucuz maliyet ile birlikte daha fazla kazanç getirmesi 1980-2000 yılları arasında Türkiye kentleşmesinin genel bir görünümü göstermektedir. Bu durum peşinden kentlerdeki farklılaşmanın da bir başka nedenini oluşturmaktadır.

> "Kentsel seçkinlerin Batılılaşmış anlayışıyla ulusal bir kültür yaratma projesi artık çok fazla inandırıcılık taşımıyor. Köyden kente göç edenlere gelince, bunlar çoktan İstanbul'un sayıca çoğunluğu haline gelmiş durumdadır. Kentin politik ve kültürel hayatına damgalarını vurmuşlardır. Ama bundan da önemlisi, bu insanlar da kendi aralarında farklılaşmışlardır. Bunda, kente göç tarihi, servet birikimi farklılığı, nasıl bir işte çalıştıkları, kültürel ve politik yöneliş rol oynamaktadır. Bu, yeni belirmekte olan konut biçimlerine de yansıyor: Çok katlı toplu konutlar, apartmanlaşan gecekondular, yoksullaşıp viraneleşen gecekondular, bütün bunlar ve başka biçimler, gecekondu mahallesi sakinlerinin yerleşme biçimlerinin farklılaştığını gösterir. Küreselleşmenin maddi ve kültürel etkisi, kapitalist tarzda farklılaşma türlerinin ortaya çıkması yönünde olmuştur" (Keyder, 2013:190).

1980 sonrası dünyada yaşanan değişimler belli oranda Türkiye'deki sosyal deneyimleri de etkilemiştir. Çağın getirdikleri ile bütünleşme içerisinde olan toplum, farklılıkları içselleştirme konusunda daha yumuşak bir tavır sergilemiştir. Küreselleşme ile birlikte bilginin ve farklılıkların insanlar arası iletişimde yoğun olarak belirdiği bu

dönemde bireylerin farklılıkları kabul etme eşiklerinin düşmesi çağın etkileri arasında kabul edilebilirdir.

Türkiye'de ekonomi politikalarının değişmesi toplum içerisinde ayrışan birkaç sosyal grubun doğmasına neden olmuştur. Hizmet sektöründeki artış, profesyonel yöneticilerin varlığına, kamu sektöründe bürokrat ve askeri personel dışında memur kesiminin sayısının artması memur sınıfının varlığına, sermayenin dağılımının kolaylaşması girişimci sınıfın varlığına, özel sektör çalışanlarının vasıflarının değişmesi beyaz ve mavi yakalı çalışanların varlığına neden olmuştur. Bu yeni oluşan orta sınıf kentin merkezinden uzak alanlarında uydu kent olarak bahsedilen yerlerde yaşamaya başlamıştır. Mülk, servet bağlamının dışında yaşam tarzlar ve tüketim alışkanları ile orta sınıf, dönem toplumundan belirgin bir biçimde farklılaşmaktadır (Ayata, 2005:43). Kentin deneyimlenmesi hususunda işbölümünün belirginleşmesi, ekonomik ayrışmayı peşinden getirmektedir. Ekonomik ayrışmanın belirginleşmesi ise mekânsal farklılaşmaya neden olmaktadır. 1980-2000 arası Türkiye'de heterojen yapının temellerinin inşa edildiği süreçten bahsedilebilir. Kent içerisindeki heterojen yapı da kentli kültürünün yaratılmasına olanak sağlamaktadır.

1980 öncesi dönemde göç ile gelen emek, sermaye tarafından istihdam edilirken 1980 sonrası yaşanan yoğun göç ve hizmet sektörünün piyasada nitelikli emek arayışı, işsizlik sorununun doğmasına neden olmuştur. Gecekondu alanlarında kendi çeşitli sıkıntılı süreçler içerisinde ve eşitsiz yaşamlarını kurgulayan bireyler kent hayatından dışlanmaktadırlar. Devlet politikalarının yetersizliği ile birlikte gecekondu alanlarında yaşayan bireyler, hem kent kültüründen uzakta kalmışlardır hem de yaşadıkları kente aidiyetlerini kazanmak adına kendi yöntemlerini geliştirmişlerdir. Arabesk bu varoluş hamlelerinden birisi olarak sayılabilir. Gündelik yaşamda karşılaştıkları sorunları içeren söylemlerle arabesk müzik, gecekondu bölgesinde yaşayan bireyler açısından karşılaştıkları olumsuz durumlara karşılık bir duruş gibi algılanmaktadır. Yerel yönetimlerin yetersiz hizmet politikaları sonucu ortaya çıkmış olan dolmuşlarda özellikle yayılmaya başlayan arabesk müzik, gecekondu yaşamının kentteki bir kültürel yansımasıdır (Yılmaz, 2017:517). Dönemin kent kültürünün gecekondu yaşamı aracılığıyla yansıması olan arabesk müzik, kentin yarattığı kültürün sert yapısını aşarak kent ile bireylerin arasında kurduğu bağı göstermektedir.

Kente yeni göçen bireyler için 1980 öncesinde olduğu gibi aidiyet meselesini tamamlayan önemli etkenlerden birisi de kahvehanelerdir. Kentin karmaşık yapısı içerisinde kendi kabuklarına çekilmeye daha yatkın olan bireyler için kent içi toplanma alanı kahvehanelerdir. Genellikle kültürel geçmişe sahip oldukları hemşehri kahvehanelerini tercih eden bireyler, kent hayatına katılımı bu alanlar aracılığıyla yapmaktadırlar. Enformel biçimde haberleşebildikleri ve kolaylıkla yardımlaşabildikleri bu alanda kente yeni gelenler kent hayatına karşı belirli stratejiler geliştirmektedirler. Kahvehaneler gündelik konuların konuşulduğu, köy ve mahalleye yönelik sorunların tartışıldığı alanlar olmuşlardır. Bireyler arasındaki yatay ilişkinin sunumu olan kahvehanelerde oluşturulan bu dayanışma biçimi ile birlikte kente karşı bir duruş sergilenmektedir. Tampon kurum olarak ortaya çıkan kahvehaneler, bireylerin kente ait olabilmeleri adına bir araç haline gelmiştir. (Aytaç, 2005:183-185).

2000'li yıllara gelindiğinde Türkiye'de kentsel nüfus %65 bandında seyretmektedir. Kırsal alandan koparak kente gelmiş ve kent içerisinde bir varlık kurmuş olan toplum, artık kente yeni geldiği anların dışında bir kentlilik varlığı ortaya koymaktadır. 1980 sonrası izlenen ekonomi politikalarının kentler üzerindeki etkilerinden yukarıda bahsetmiştik. Kente yönelik 2000 sonrası gerçekleşen yaklaşımlarda neoliberal politikaların devamı niteliğinde sayılabilmektedir. Küreselleşmenin getirileriyle beraber artık ülkeler kentler üzerinden dünya piyasasına dahil olmaya başlamışlardır. Marka bir kent yaratma çabalarıyla beraber sermaye, aktör olarak, daha fazla görev alır bir noktaya gelmiştir. Devletin sermaye ile birlikte işbirliği yapmasıyla beraber kentler daha fazla kazanç elde edilecek alanlar haline gelmişlerdir. Yeni nesil kentsel yapıların tercih edilmesi 2000 sonrası kentlerde mekânsal ayrışmayı daha meşru hale getirmiştir. Çalışan yapılarındaki değişiklikler, dar gelirli gruplara yönelik ihtiyacın azalması, düşük gelir grubuna mensup gecekondu alanlarında yaşayan bireylerin kentsel alandan dışlanmasına neden olmuştur (Arslan, 2014). Türkiye'nin kentleşmesine yönelik bu değişimlerin yanında etkili olan başka unsurlarda bulunmaktadır. 1999 yılında yaşanan Marmara Depremi, kentlere yönelik yetersiz politikaların fark edilmesine neden olarak değişimin şart olduğunu göstermiştir. Ayrıca 1 Ocak 2001 tarihiyle Avrupa Birliği'ne aday konumuna gelen Türkiye'nin adaylığının gerçekleşmesi amacıyla yapılan görüşmeler sonucunda adaylık için uygulamaya konulması gereken şartları yerine getirmesi kentlere yönelik yeni yaklaşımların

değişmesine neden olan diğer unsurlardır. Birtakım yasal düzenlemeler ile birlikte Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nın kent aktörü olarak kentsel dönüşüme eklenmesi de 2000 sonrası kentleşme yapısının hızlanmasının başka bir nedeni olmuştur. Kent içerisindeki alanların yoğun bir dönüşüm merkezi haline gelmesi peşinden bir dizi sosyal sorunu da ortaya çıkartmaktadır (Özden, 2010:196-205).

2001 krizinin ardından Türkiye devletinin ekonomisindeki gelişim ancak dışarıdan gelen yatırımların desteklenmesiyle sağlanması yoluna gidilmiştir. Kentsel dönüşümün desteklenmesi adına çeşitli yasal düzenlemeler de ortaya konulmuştur. 2004 yılında çıkartılan 5216 Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2005 yılında çıkartılan 5393 sayılı Belediye Kanunu gibi kanunlar kentsel dönüşüm yetkisini merkezden alarak yerel yönetimlere vermiştir. Ancak bu yerele yönelen haklar aynı şekilde kentlerin olması gereken plana uygun gelişmesini sağlamamıştır. Belediyelerin kendi ekonomik girdilerini arttırmak amacıyla projelere destek vermesi rant meselesi etrafında kentlerin düzensiz bir biçimde dönüştürülmesine neden olmuştur (Balaban, 2013:60-63). Sermaye odağında dönüşüm gösteren kentlerin yapılarında öncelik kentin içindeki bireylerden, çevresel faktörlerden çok sermayenin arzuları temelinde gelişmektedir.

> "Kentsel alanların değer edimini denetleyen akılcı araç ve bu araçları işletecek aktörlerin noksanlığı, kapitalist düzeneğin insafına terk edilmiş bir değer üretimine yol açacaktır. Burada söz konusu edilenin, sermayedarın istenciyle biçimlenmiş ve mülkiyete dayalı bir artı-değer edinimi olduğu bilinmesi gerekir. (…) Yeniden üretimin ise mekan aracılığıyla olduğunu koşulsuz kabul etmek gerekir. Lefebvre'nin de ısrarla tartıştığı gibi, kapitalizm mekana yerleşerek ve mekanı üreterek kendisini değişen koşullar altında sürdürülebilir kılar. (…) Dolayısıyla kapitalist toplumsal örgütlenme, kendisini yeniden üretecek bir mekansallaşmayı göreve çağırır ve kendi kapitalist gelişmesinin öznesi konumuna indirger" (Sargın, 2014:49-50).

21. yüzyıl neoliberal politikalarında tüketimin ön plana çıkarılması kentlerin de bu doğrultuda düzenlenmesine neden olmuştur. Tüketimin ön plana çıkartılabilmesi için tüketim alanlarının yaratılması ve tüketecek bireylerin bu alanlarda ikamet ettirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla ortaya çıkan yeni orta sınıf, tüketim odaklı yaşamıyla dönüşen merkezlerdeki sermayenin artı değerini sağlayacaktır. Soylulaştırma (*gentrification*), merkeze yakın, kültürel ve estetik anlamda değeri olan alanlarda yaşanan değişim olarak aktarılabilir. Bu değişim fiziki olduğu gibi soysal da olabilmektedir (Altıntaş, 2016:117). Türkiye'de bu *soylulaştırma* hareketi 1980'ler sonrasında kabul edilen ekonomi

politikalarının bir yansıması olarak 1990'lı yılların ortalarında Türkiye'de büyük kentlerde görülmeye başlamıştır. Dönemde yaşanan siyasi krizler, terör olayları, ekonomik nedenler gibi çeşitli faktörler kentlere yoğun göç yaşanmasına neden olurken, kentlere yığılan yoğun nüfus, suç dalgasının yayılması polisiye problemlerin oluşmasına neden olmuştur. Kentsel alanlara yoğun göç ile birlikte kentlerin çeperlerindeki gecekondu alanlarının nüfusundaki artış, enformel iş ilişkilerinin artış göstermesi, kentlere yönelik benimsenen neoliberal ekonomi politikalarının varlığını arttırmasıyla beraber soylulaştırma Türkiye'nin büyük kentlerinde gerekli bir politika olarak benimsenmeye başlamıştır (Şen, 2011:3). Kentsel alanda bulunan *soylulaştırma* hareketi farklılaşmanın ve ayrışmanın bir temelini sunmaktadır. Gecekondu alanlarda yaşayan bireylerin *yerinden edilerek* farklı alanlara yerleştirilmesi, sermayenin alandaki dönüşümlerle statünün arttırılmasını sağlaması ve üst sınıf, orta sınıf bireylerin alana yerleşmesi *soylulaştırma*nın görünümü özetlemektedir. *Soylulaştırma* çalışmalarına örnek vermek gerekirse İstanbul'da 1980 sonrasında Beyoğlu, Kadıköy, Fatih; 1990 sonrasında Beyoğlu semtlerinden olan Cihangir, Galata, Tarlabaşı ve Asmalımescit'te; 2000'li yıllardan sonra ise bu çalışmalar devlet eliyle Toki ve Kiptaş gibi kuruluşlar aracılığıyla yapılmıştır (Çeker, 2015:82). Kentlerin bu mekânsal değişimleri yaşadığı çalışmalarda bir başka sorun da ortaya çıkmaktadır. Kentlerin görünümündeki bu değişiklik gecekondu alanlarında gerçekleştirildiğinden bu değişimler sonucu orada yaşamaya devam edemeyen bireyler yaşadıkları alanın dışında bir yere gitmeye zorlanmaktadırlar. *Yerinden etme* olarak literatüre geçmiş olan bu durum soylulaşmış alanlarda yaşayan bireylerde sıklıkla görülmektedir ve soylulaştırma çalışmalarının önemli etkilerinden birisidir. Yıkıp yeniden yapma ile soylulaştırma yapılırken doğrudan yerinden edilen bireyler kentten uzaklaşırken, kentin doğrudan konut alanı olmayan bölgelerinde gerçekleşen kademeli ilerleyen soylulaştırma hareketiyle emlak artışının yaşanması, ekonomik olarak yetersizlik vb. gibi nedenlerden ötürü bireyler yaşadıkları alandan uzaklaşmaktadırlar. (Sönmez, 2014:47).

Neoliberal politikalar 20. Yüzyıl sonunda tüketim odaklı alanların yaratılmasını desteklemiştir. Kentlerin tüketimin merkezi haline getirilmesi çalışmalarında alış veriş merkezleri önemli rol oynamaktadırlar. Merkezlerdeki tarihi ticaret çarşılarının artık talebi karşılamakta zorlanması ve eski cazibelerini kaybetmeleri yeni ticaret mekânlarını kentlerde mecbur kılmıştır. Ayrıca küreselleşme ile uluslararası anlamda gerçekleşen

ticaretin etkisiyle beraber kentlerde alış veriş merkezleri zorunlu hale gelmiştir. Türkiye'de ilk alış veriş merkezi 1988 yılında İstanbul'da açılan Galeria'dır. İstanbul'da açılan alış veriş merkezini 1989 yılında açılan Atakule takip etmiştir (Çetin, 2018:5-6). Alışveriş merkezleri kentlerin sunduğu genel kamusal imkânların genelini içinde barından yapılar olarak ortaya çıkmaktadırlar. Eskiden zamanlardan bugüne kentlerde bireylerin toplanmaları, sosyalleşmeleri, uzlaşmaları, alışveriş yapmaları vb. etkinlikleri gerçekleştirdikleri mekânlar kamusal alanlar olmuştur. Kapitalizmin mekânı ve zamanı soyut biçimde yeniden kurgulamak isteği, kentsel mekanı biçimlendirmesini kendi çıkarları doğrultusunda yapmasına neden olmaktadır. Bu amaçla kamusal alanın soyut karşılığını alışveriş merkezlerinde kurgulayan kapitalizm, bütün kentin simülasyonunu uyguladığı alışveriş merkezleriyle hem küresel kültürünü yaymakta hem de bireylere kendi sosyalleşmelerini sağlayabilecekleri yapay kamusal bir alan sunmaktadır (Tekel, 2009:144-146). Alışveriş merkezleri 2000 sonrasında kentleşmenin önemli sonuçlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğal olarak dönüşen alanlarda, yeni merkez olarak belirlenen noktalarda alış veriş merkezleri bölge piyasasının ekonomik varlığını sürdürmek adına ortaya çıkmış yapısal bir varlıktır.

Kentler heterojen toplulukların bir arada yaşadığı mekânlardır. Tarih boyunca en ilkel biçiminden en modern haline kadar geçen süreçte kent, farklılıkları içinde barındırmıştır. Ancak bu farklılıklar bir aradalığın neticesini değiştirmemiştir. Sınıf zemininde ayrışmalar gerçekleşse dahi kent, her statüden insanı bir arada tutma yeteneğine sahiptir. 2. Dünya Savaşından sonra Amerika'da ortaya çıkan banliyöleşme hareketinin küreselleşme ile birlikte dünya genelinde yayılmasıyla beraber kentlerdeki birçok yapı değişime uğramış, dışa kapalı kentsel mekânlar yaratılmaya başlanmıştır. Dışa kapalı, içinde kendi dünyasının yaratıldığı bu kapalı sitelerin 1980 sonrası ekonomi hareketleriyle beraber Türkiye'de örnekleri görülmüştür. *"Refah adacıkları"*, "*korunaklı/güvenlikli siteler"*, *"kapalı cemaatler (gated communities)"* isimleriyle ulusal ve uluslararası literatüre girmiş olan bu yaratılmış kentsel mekânlar son dönem Türkiye kentleşmesinin önemli gelişme gösteren alanlarından birisidir. Kapalı siteler, korunaklı, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilen, dışardan erişime yasaklanmış ve ayrışmayı hem mekânsal hem toplumsal olarak belli eden yerleşim alanı olarak görülmektedir (Güven & Kar, 2013:8-11). Türkiye'de devletin dar gelirli bireylere yönelik gerçekleştirdiği konu üretiminin yanında sermaye, orta ve üst gelir grubuna mensup kişiler için dışa kapalı

konut üretimine başlamıştır. Bu yapılar kentlerde yapıların olmadığı alanlarından başlayarak merkeze doğru ilerleyen bir biçimde gelişme göstermiş, kentin yeşil alanlarında ve gecekondu alanlarında inşa edilerek yüksek fiyatlara satılmışlardır. Yüksek duvarlarının olmasıyla beraber dışarıdan ayrışan, ancak dışarıya da kendisini ulaşılamaz kılan, güvenlik sistemleriyle içerde yaşayanlara yüksek güven konforu sunan ve dışarıdan deneyimleyenler için güvensizlik zemini oluşturan, çeşitli sosyal imkânlarıyla beraber içeride yaşayanlara lüks ve rahat yaşamın soyut karşılığını sunan, dışarıdakiler için özenilecek yaşamlar yaratan ve umutsuzluğun somut karşılığını sunan kapalı siteler mekânsal, toplumsal ayrışmanın ve farklılaşmanın göstergesidir. Teknolojinin gelişmesiyle beraber görsel medya araçlarının neredeyse bütün evlere girmesi, reklam sektöründeki gelişmeyi tetikleyen unsur olmuştur. İnşa edilmiş olan kapalı siteler bireylere satın aldıkları takdirde ulaşacakları konforu ve rahatı göstererek satış rakamlarını yükselmek için çalışmaktadırlar.

> "Yüceltilmiş imajların yayılmasına reklamlar önemli katkı yapıyordu. Yüzme havuzları, oyun alanları, hemen yakında golf sahaları olan, peyzaj çalışması yapılmış doğal ortamlarda yaratılan temiz mekânlara ilişkin uluslararası özlem satışları artırıyordu. Dünyaca zengin ve ünlü insanların evleriyle aynı stilde, ithal malı malzemeyle uluslararası standartlarda inşa edilmiş büyük villaların, lüks apartman dairelerinin reklamı, çağdaş hayat tarzı kavramıyla yapılıyordu. En cazip reklam da, bu maddi olanakların vaat ettiği hayat tarzlarının, toplumun geri kalanından yalıtılmış mekânlarda yaşanabileceğiydi. Bu sitelerin her biri kendi kendine yeter-liydi: alışveriş merkezleri, kulüpleri, hatta okulları vardı. Üstelik şehrin bütün pisliğinden, kargaşasından, gürültüsünden uzak, güvenli duvarlarla korunmuş bir hayat sürdürmek mümkündü. Aşırı iyimser bir tanıtma broşürüne göre, bu sitelere trafiği hızlı yollardan çabucak ulaşmak da mümkündü. Pazarlama ile röportaj arasındaki çizgiyi bulanıklaştıran yeni bir tarz ile televizyonlarda ve parlak dergilerde bu yeni tür evlerin iç dekorasyonuna ve döşenmesine ilişkin haberler de bu reklam faaliyetine katkıda bulunuyordu" (Keyder, 2013:186).

Mekânın getirdiği ayrışma ile birlikte bireyler satın aldıkları kapalı site daireleriyle beraber peşinden sermayenin sunmuş olduğu ayrıcalıklı bir kimlikte satın almaktadırlar. Seçkin bir cemaate üye olmayı satın alan bireylerin somut mekân üzerinden ayrışmaya başlaması toplumun geneli açısından ayrışmaların sınıfsal temelinin görünümü sunmaktadır. Yani artık ortak aidiyetler yerini sınıfsal aidiyetlere bırakmaktadır. Mekânlar belli sınıfa mensup bireyler için inşa edilmiş alanlar olarak kamusal ortak birliğin ayrışmasına neden olmaktadırlar. Kapalı sitelerde bulunan bireyler

hem toplumdan ayrışmaktadırlar hem de kendi içlerinde de bir ayrışma yaşamaktadırlar (Güven & Kar, 2013:11).

Türkiye'de 2000 yılından sonra neoliberal politikaların devamı niteliğinde ekonomi politikalarının benimsenmesi kentlerin yapılarında, biçimlerinde ve kent içindeki bireyler üzerindeki etkilerinde değişikliklere neden olmuştur. Bireylerin kente yönelik deneyimleri, izlenen politikalar çerçevesinde değişime uğramıştır.

BÖLÜM 3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Tanımlayıcı Bulgular

Çalışmada 3 farklı grupla odak grup görüşmesi ve 7 kişi ile odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler odak grup görüşmeleri için ortalama 60 dakika derinlemesine görüşmeler için ortalama 45 dakika sürmüştür.

Odak grup görüşmesi ve derinlemesine görüşmelere katılan katılımcıların demografik özellikler Tablo 1'de gösterilmektedir. Mahalle sakini 24 kişi, site sakini 6 kişi olmak üzere toplam 30 kişi ile görüşülmüştür. Görüşmecilerin 9'u kadın 21'i erkektir. Tablo 1'de görüleceği üzere katılımcıların büyük çoğunluğu 25-49 yaş grubu arasındadır. 15-24 yaş grubu arası 8, 50 yaş ve üzeri 4 kişi ile görüşülmüştür. Görüşülen kişiler arasında sitede ikamet edenlerin en düşük eğitim seviyesinin lise olduğu görülmektedir. Mahallede ikamet edenlerin 15'i ilkokul ve ortaokul seviyesinde, 5 kişi lise seviyesinde ve 4 kişi de lisans ve lisansüstü seviyesinde eğitim görmüştür. Aylık harcama düzeyleri açısından mahallede ikamet edenler açısından yoğunluğun 0-2000 TL arasında olduğu görülmektedir. Sitede ise 0-2000 TL arası hiç bulunmazken katılımcıların yarısı 2000-4000 TL aralığında, diğer yarısı ise 4000 TL ve üzeri bandında bulunmaktadır.

Odak Grup Görüşmesi ve Derinlemesine Görüşmeye İlişkin Katılımcıların Demografik Özellikleri

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcıların özellikleri				
Odak Grup Görüşmeleri ve Derinlemesine Görüşmeler				
		Mahallede Yaşayanlar	**Sitede Yaşayanlar**	**Toplam**
		Sayı	**Sayı**	**Sayı**
Cinsiyet	Kadın	6	3	9
	Erkek	18	3	21
	Toplam	**24**	**6**	**30**
Yaşı	15-24	7	1	8
	25-49	13	5	18
	50 ve üzeri	4	0	4
	Toplam	**24**	**6**	**30**
Öğrenim Durumu	İlk ve Ortaokul Mezunu	15	0	15
	Lise Mezunu	5	2	7
	Lisans ve Üzeri Mezunu	4	4	8
	Toplam	**24**	**6**	**30**
Harcama Düzeyi	0-2000 TL	13	0	13
	2000-4000 TL	10	3	13
	4000 TL ve üzeri	1	3	4
	Toplam	**24**	**6**	**30**

3.2. Araştırma Bulguları

Araştırma çerçevesinde araştırma bulgularına nitel araştırma teknikleri kullanılarak ulaşılmıştır. Nitel araştırma teknikleri doğrultusunda odak grup görüşmesi ve derinlemesine görüşme yöntemi kullanılarak katılımcılardan veriler elde edilmiştir. Bu veriler aşağıda başlıklara ayrılmış "Aidiyet Hissine Yönelik Bulgular", "Mekansal Tercihlere Yönelik Bulgular" ve "Ayrışmaya Yönelik Bulgular" temelinde analiz edilerek tartışılmıştır. Araştırmanın verilerinin analizi sürecinde konulan bu başlıklar ile verilerin bağlamında analiz edilmesi ve tartışılması hedeflenmiştir.

3.2.1. Aidiyet Hissine Yönelik Bulgular

Kent, sürekli üretim ve tüketim ilişkileri bağlamında değişmektedir. Bu değişim süreçleri içerisinde kent ve kentliler de bu değişime uyum sağlamak mecburiyetinde kalmaktadırlar. Bireylerin yaşadıkları bölgelere yönelik aidiyetleri kent yaşamına yönelik aidiyetlerini de etkilemektedir. Farklılıkların ortaya çıktığı ve bireylerin ayrıştığı mekanlarda yaşanan çeşitli ayrışma bazlı problemler ise bu aidiyet hissine zarar vermektedir. Genelde dönüşüm bölgelerinde inşa edilen dışa kapalı güvenlikli siteler bölge içerisinde ayrışmaya neden olurken daha önceden orada bulunan bireylerin kente ve yaşadığı bölgeye yönelik aidiyetlerini etkilemektedir. İzole bir biçimde dışa kapalı tercih edilen yaşam yaşanılan bölge ile arasındaki bağları koparılmasına neden olurken aynı zamanda mahalle aidiyetini de çift taraflı bir biçimde sıkıntıya sokmaktadır (Ünal, 2018). Araştırma çerçevesinde aidiyet başlığı ile birlikte bireylerin dönüşüm etkisinde bölgeye yönelik aidiyetleri ayrıntılı bir biçimde irdelenmiştir.

Araştırma çerçevesinde katılımcılara yöneltilen "Bölgeyi tercih etme nedenlerine" yönelik soruda mahallede yaşayan bireylerin daha çok akrabalık, tanışlık, iş imkânları çerçevesinde yanıt verdikleri görülmektedir. Kentsel alanlara yönelik yaşanan göç hareketinde bireylerin tercihleri önem arz etmektedir. Çünkü bireyler yerleşmeyi tasarladıkları alanlara yönelik tercihlerinde çeşitli faktörleri dikkate alabilmektedirler.

> “Biz İstanbul’a geldiğimiz zaman genelde hemşehrilerimiz bu civarda olduğu için o zaman pek bir bilgimiz olmadığı için, İstanbul’u pek tanımadığımız için, ev arsa almak için onlara danıştığımızda böyle niyetimiz var diye burayı tercih et demişlerdi bize. Biz de ona istinaden gelmişiz burada daha uygun olduğu için arsa fiyatları almışız burada arsamızı öyle yerleştik.” (OGG1, 1)

> “Yeni gelişen bir bölgeydi İstanbul’a yakındı çevre olarak bir de benim kendi çevrem burada olduğu için ve buraya takılmaya başladığı için iş imkanından dolayı inşaat olarak buraya geldim.” (OGG2, 4)

> “Ben ilk buraya geldiğimde demir doğrama kapı çerçeve çelik çatı işleri yaptığım için bu alan daha gelişmemişti buralarda o zaman da inşaat bölgesiydi güzel iş yaparım diye geldim atölye açtım buraya yaklaşık 2004’e kadar o işi yaptım. İş gerekliliğinden ötürü geldim.” (DG1)

Mahallede yaşayan ve araştırma kapsamında görüşülen genç nüfus ise ailesiyle beraber yaşamaları sebebiyle zorunlu olarak mahallede kalmayı tercih etmişlerdir.

> “Ailemle beraber yaşadığım için zorunluluk diyebilirim.” (OG3, 1)

> “Ailem nereye ben oraya! Mahalle bizim burada yaşamamızdaki önemli durum değil burada asıl önemli olan bizim için ailemizle beraber yaşıyor olmamız.” (OG3, 4)

> “Ailemiz burada olduğu için bizde buradayız mecburen. Onlardan ayrı kalamadığımız için buradayız.” (OG3, 2)

Güvenlikli sitede yaşayan katılımcıların bölgeyi tercih etme nedenlerini ise “güvenlikli sitenin olması ve katılımcıların çocukları açısından avantajlı şekilde inşa edilmesi, iş yerlerinin yaşadıkları alana yakın olması, kentin bunaltıcı, sıkıcı havasından kurtularak mahalle çevresinde bulunan orman havası ve mahalledeki ekonomik piyasanın diğer lokasyonlara göre daha uygun olması, vb.” ifadelerle dile getirmişlerdir.

> "İlk site olduğu için geldik açıkçası. Site ve çocukların sitenin imkanlarından yararlansınlar diye geldim. Sitenin atıyorum Maltepe atıyorum Kartal'a göre kiralarının biraz daha uygun olması evlerinin biraz daha güzel olması sebebiyle geldik büyüklük açısından falan. Sonra gelmişken işte dükkan oldu falan kaldık burada. Normalde ben hep Maltepe tarafında yetiştim büyüdüm falan benim hayalim hep Maltepe'de dükkan açmaktı. Ama gel gör ki kiralar hele ki oradaki kirayla buradaki kirayı kıyaslayamam. Ben burada 1500 lira kira verirken Uğur Mumcu'da bile 4500'den 5000'den aşağı kira bulamıyorum." (DG2)

> "İlk etken doğaya çok yakın olması. İkinci etken bende küçük şehirlerde büyüdüm büyük şehirin o yüksek binaları o kasveti beni boğdu yani çok bina görmek beni boğdu. Çok mekanik çok manyetik görmek beni boğdu. Bir de tabi burada hayat biraz daha ucuz yani evimin kirası daha uygun aidatım daha uygun işte temizliğe bulduğum kadının fiyatı daha uygun gibi bazı şeylerde değiştirilebilir bazı şeylerde fiyatlar daha uygun olduğu için birazcık daha olsa bir tık da olsa yaşamın güçleşen sosyal yaşamı bir tık daha böyle ferahlatabilmeyi umdum." (DG6)

> "İşyerime yakın olması. Kartaldaydım buraya taşındım. Arabasız olayım kentteki stres trafik falan ekstra faktörler olduğu için. Benim eski eczanem Üsküdardaydı ben Kartal'dan Üsküdar'a gidiyordum yani bir saat falan yol mesafesi vardı o yüzden o yol beni çok yoruyordu. Bundan dolayı artık araba kullanmadan hareket edebileceğim bir yer olmasını istiyorum." (DG4)

Bireyler arasında bulunan göçmen ağı ilişkisi bireylerin bu tercihinin nedenini açıklamaktadır. Mekânın niteliğinden çok bireyler arasında bulunan akrabalık, tanıdık olma durumu ve ortak hemşehrilik bağlarının bulunması, bölgeyi tercih eden insanların kentsel yaşama uyum sağlamaları adına önem arz etmektedir. Bireyler arasında bulunan bu ilişkiler, kentsel kaosun göç etme tercihinde bulunan kişilere yönelik sağladığı dezavantajlı durumu avantaja çevirmek adına kullandıkları bir yöntemdir (Turut & Özgü, 2018:156-157). Böylece göç eden bireyler kendi aralarındaki bu kurdukları ağ temelinde mekânsal tercih yapmaktadırlar. Kendilerinden önce bölgeye göç etmiş kişilerin varlığı bireylerin mekânsal tercihlerinin aynılığının durumunu açıklamaktadır. Aynı zamanda kırsal alandan kentsel alana yaşanan ekonomik temelli göç hareketi de mahallede ikamet eden bireylerin bölgeyi tercih etme nedenlerini de açıklamaktadır. Bireylerin kendi aralarında kurdukları ilişkilerin dışında kentsel alanlara yönelik göçlerinin temelinde ekonomik nedenlerde dikkat çekmektedir. Kentlerin, kentle de yaşayan insanlara sunduğu imkânların ekonomik ve eğitim temelinde belirginleşmesi kentsel alana göçün başlıca nedenlerinden birini göstermektedir (Başel, 2007:521). 1980 yılından sonraki dönemde ekonomi politikalarındaki değişim, ekonomik temelli göç hareketini de desteklemektedir. Değişen ekonomik şartlara adapte olmaya çalışan bireyler açısından kentsel alana göç,

kişilerin itici faktörleri değerlendirmesini de ortaya koymaktadır. Dolayısıyla belli alana yönelik göç etme kararını almış bireylerin, kentlerde bulunan ekonomik temeldeki çekiciliğe göre kente göç etmeleri doğal bir durum olarak ortaya çıkmaktadır (Öztürk, 2007:250-251). Kentlerin dışarıdan aldığı göçler kent dışındaki veya kentin sonradan merkez olan bölgelerindeki gecekondu alanlarını arttırmaktadır. Dolayısıyla bu bölgelerde bir kentsel dönüşüm hareketi yaşanmaktadır. Kentsel dönüşümün yaşandığı bölgelerde yapılması tercih edilen güvenlikli siteler, kentlerin insanlar üzerinde var olan tehlike hissini azaltırken aynı zamanda kentin karmaşasından uzakta sakin bir hayat vaat etmektedir. Orta ve orta üst sınıfa ait bireylerin tercih ettikleri bu alanlar, sermayenin yapılar üzerinden kentte kurduğu vesayetin gösterimi olmaktadırlar. Çocukların güvenliği, kent hayatındaki tehlikelerden arınmış bir yaşam tarzı ve daha rahat bir ortam içerisinde yaşama hissi mekân içerisindeki bu ayrışmanın nedenselliğini oluşturmaktadır (Ulutaş, 2013:34-36). Güvenlikli sitelerdeki yaşayan bireylerin tercihlerini de açıklayan bu durum kentin insanların mekânsal tercihleri üzerindeki etkisini de gözler önüne sermektedir.

Çeşitli nedenlerle bölgeyi tercih eden bireyler kısa veya uzun vadede yaşamlarını tercih ettikleri alanlarda sürdürmektedirler. Dolayısıyla katılımcılara “Geleceğinizi bu bölgede geçirmeyi düşünüyor musunuz?” sorusu sorularak, gelecek planlarındaki bölge tercihlerinin nedenselliğini öğrenmek hedeflenmiştir. Mahallede yaşayan katılımcılar “ekonomi”, “komşuluk ilişkileri” ve “çocuklarının geleceğine yönelik kaygı” temelinde yaşadıkları endişeler sebebiyle geleceklerini mahalle içerisinde tasarlamamaktadırlar. Mahalleden çıkmaları durumunda ise “memlekete dönüş”, “kent içerisinde farklı elit bir alan” ve “site içi yaşam” tasarlamaları ise dikkat çekicidir.

> "Ben şahsen düşünmüyorum yani burada yaşamayı. Şu an bile fırsat kolluyorum… Neden, biz buraya ilk geldiğimiz zaman fazla kalabalığı yoktu buranın. Şimdi bayağı bir kalabalıklaştı burası… Komşunu artık kapı komşunu dahi tanımıyorsun. Kimdir nedir neyin nesidir bilemiyorsun. Yani o yüzden doğu tarafına kaçmayı düşünüyorum yani kendi memleketime doğru." (OGG1, 1)

> "Ben geleceğimi bu bölgede planlamıyorum bu mahalle ekonomik olarak biraz dışarıda kalıyor bu mahalle genel olarak dışarıda zaten… İş hayatımızda bir noktaya gelirsek yani elimizde avucumuzda bir miktar para olursa daha böyle şehrin ortasında daha elit mekânlarda ulaşımı daha rahat bir yerde daha rahat bir yerde yaşamayı tercih ederim." (OGG3, 5)

> "Ben düşünmüyorum yani. Mesela şu Sinpaş gibi Rings gibi daha güzel bir yerlerde oturmak isterim. Çocuklarım için oturmak isterim yani." (OGG2, 1)

Site içinde yaşayan katılımcıların ise "kısa vadeli planlar" etrafında bölgede geleceklerini tasarladıkları anlaşılmaktadır. Uzun vadeli döneme ait görüşlerini kesin olarak belirtmemektedirler.

> "Açıkçası bu şu an öngörebileceğimiz bir şey değil. Hani ilerde yarın öbür gün şartlar ne olur bilemem ama kısa vadede buradayız. Uzun vadede ne olur bilemeyiz." (DG3)

> "Yani hani gelecek derken çok uzun vadede planlar kurmam ama yani memnunum şimdilik,burada kalırım herhalde bilmem işyerimde burada, kalırım yani." (DG4)

Kent merkezinde var olan dönüşüm süreci, hem bireylerin yeni mekânlara yönelik tercihlerini şekillendirirken hem de dönüşümün yaşandığı bölgedeki yaşayan bireylerin mekâna yönelik gelecek planlarını da etkilemektedir. Literatürde soylulaştırmanın bir sonucu olarak ortaya çıkan bu yerinden etme hareketinin dolayısıyla belirli problemleri ortaya koyduğu da aşikârdır. Kentsel yenilenme projeleri ile birlikte orta ve üst gelir grubuna ait kişilerin kentin rant elde edilecek alanlarına çekilmeye çalışılması bu soylulaştırma hareketinin nedenselliğini ortaya koymaktadır (Sam, 2010:136). Soylulaştırmanın gerçekleştiği alanlarda bireyler yaşamlarını tasarlamakta güçlük çekmektedirler. Yerinden edilme durumu bireylerin yaşadığı alanların dönüşüme uğraması ile birlikte barınacak yerlerinin olmaması ile gerçekleşebilmektedir. Ancak mahalle üzerindeki sonuçlar sadece bununla sınırlı kalmamaktadır. Ayrıca dönüşümün kamu eliyle değilde sermaye tarafından gerçekleştirilmesi dönüşümün ancak rekabet temelinde oluşmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla aşırı rekabet içerisinde sermaye mega projeler ile düzensiz bir kentsel dönüşüm ortaya koymaktadır. Bu durum da kentsel

dönüşümü ve dönüşüm projelerinin olumsuz yönde eleştirilmesine neden olmaktadır (Erman, 2016). Ekonomik, kültürel veya sosyal olarak yeni yaşama uyum sağlayamayan bireyler bulundukları alandan uzaklaşmaktadırlar. Mahallede yaşayan bireyler açısından bu durumun gerçekleşmesi ekonomik gelir elde edebilecekleri veya ekonomik anlamda varlık gösterebilecekleri yeni alanlara göç etmelerine neden olmaktadır (Sönmez, 2014:47). Güvenliğin dışarıdan deneyimlenmesi de bireylerin karar verme aşamalarına etkide bulunmaktadır. Güvenli sitelerin mahalle etrafına kurulmasıyla beraber kentin insanlar üzerindeki etkilerini yoğun şekilde yaşayan mahalle sakinleri aynı şekilde kentin daha güvenli alanlarına yerleşmeyi tercih etmektedirler. Kentin küreselleşmesi ile birlikte kentin içerisindeki her alanda belirli bir değişim yaşamaktadır. Kentin nüfus olarak farklılıkları içerisinde barındırması da mahalle içerisinde farklı bireylerin ikamet etmesini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla küresel kentlerde komşuluk ilişkileri de bir farklılaşma süreci içerisine girmektedir. Komşuluk ilişkilerindeki var olan birliktelikten uzak olma durumu, insanların birbirlerini tanımaması, ilişkilerin arasındaki çıkar, sosyal yaşamda karşılaşılan güven problemleri komşuluk ilişkilerinin yeni bir biçime evirildiğini göstermektedir (Koyuncu, 2009:39). Mahallede yaşayan bireyler açısından komşuluk ilişkilerinin kendi tanımlamalarıyla geçmiş niteliğinde var olan temelde kurulamamış olması, bireylerin yaşadıkları kentsel mekâna yönelik gelecek planlarının değişmesine neden olmaktadır. Kentin sunduğu imkanların yetersizliği, bireylerin güvenlik problemleri, kentsel alanların kargaşası kentin itici göç çerçevesindeki itici faktörlerini de ön plana çıkarmaktadır. Kentin ortaya koyduğu itici faktörler tersine göç meselesini de ortaya çıkarmaktadır. Kentin yok edici faktörlerinden kurtulmak isteyen bireyler, kırsal alanlara veya memleketlerine yönelik bir tersine göç hareketine girmektedirler (İslamoğlu, Yıldırımalp & Benli, 2013:70). Kentin yenilenen alanlarında yaşayan bireyler açısından geldikleri yörelere yönelik göç tasarlama hareketleri kentlerin insanlar üzerinde uyguladığı yoğun itici baskılar temelinde anlatılabilmektedir.

Katılımcılara yöneltilen "yaşadıkları bölgeyi tanımlar mısınız?" sorusu ile birlikte, bölgeye yönelik fikirleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Mahallede yaşayan katılımcılar "güvenlik" ve "imkan" ve olguları etrafında yaşadıkları çevreyi eleştirmektedirler ve tanımlamaktadırlar. Mahallede yaşayan bireylerin yaşadıkları çevreye yönelik olumsuz duygular beslediği gözlemlenmiştir.

> “Benim yaşadığım çevre çok güzel ama imkan olmadığı zaman iş veya gençliğimize yönelik hiçbir şeyimiz yok burada. Ne kütüphanemiz var e gençliğe yönelik hani bir spor sahamız var yani.” (OGG2, 5)

> “Biri bana gelip sorsa anlat diye mahalleni valla kardeşim gelmeyin mahalleye gidin derim yani… Yani insanlar birbirine uzak bir gülümseme yok. Sanki insan değilsin gibi bakıyorlar. Güven yok burada.” (OGG3, 4)

> “Mesela ben bu sokakta ben bir bayan olarak rahat bir şekilde gezemem. Çünkü buradaki yaşayan kişilerden dolayı ben arkandan gelen birisi gelip laf atabilir ne bileyim başka bir şey. Güvenin olmadığı bir yer.” (OGG3, 1)

Site sakinleri ise yaşadıkları çevreyi “karışık ve ilginç”, “iki uçlu” ve “mahalle kültürü” olan bir yer olarak tanımlamaktadırlar. Mahalle sakinlerine kıyasla site sakinlerinin yaşadıkları alana yönelik olumlu hisler beslediği gözlemlenmiştir.

> “Aslında burası çok zengin bir yapı. Elit kısmı da var yoksul kısmı da var. O anlamda biraz karışım ürünü diyebiliriz. Çok böyle farklı renklerin olduğu farklı kültürlerin olduğu bir yer burası. Kimisi geliyor buraya çok böyle havalı Hawai tarzında kimisi geliyor çok gariban kimisi geliyor ummadığınız bir profil size sunuyor. Değişik yani ilginç.” (DG3)

> “İki uçlu… İki uçlu bir çevre sosyo-ekonomik durumu alt seviyede olan üst seviyede olan bir arada, öyle bir yer.” (DG4)

> “Mahalle kültürü gibi yaşıyor buradaki insanlarda. Top oynayan çocuklar yine var mahallede. Akşam iftar sonrası cami önünde insanlar toplaşıyor bahçede oyun oynayan yine çocuklar var. Burada hala bir mahalle kültürü var. Bir site bile olsa arada hala mahalle kültürü var.” (DG5)

Kentin barınma ihtiyacını karşılaması kadar sosyal yaşama ilişkin sunduğu imkanlarda çok önemlidir. Dolayısıyla çeşitli kentsel alanlar tasarlanırken sosyal yaşama ilişkin mekanlarda inşa edilmektedir. Bölgedeki sosyal yaşamın yeterliliğini anlamak adına katılımcılara “sosyal yaşamı yeterli buluyor musunuz?” sorusu sorulmuştur. Sosyal yaşama ilişkin mahalle ve sitelerde yaşayan büyük çoğunluk katılımcılar bölgedeki sosyal yaşamı “yetersiz” olarak nitelendirmişlerdir. Yetersiz olmasının yanında var olan sosyal yaşam alanlarının da uyuşturucu kullanımından ötürü “güvenlik” problemi yaşandığı gözlemlenmiştir.

> "Bence yeterli değil. Mesela şu mahallenin içinde bir tane adam gibi park yapılmadı… O da bir tane var yukarıda bazen aileleri alıyorlar çocuğuyla gideceği zaman sıkıntı oluyor. Şimdi onlar da benim gencim kötülemek istemiyorum uyuşturucu içenler var. Normalde tamam parktır eyvallah belediyeni yapabilecekleri var yani sosyal açıdan söylüyorum en azından bir bekçi dikebilirdi orada hani izahta edebilir yani. Yani çocuğa derki kardeşim burada oturma buraya aile geliyor." (OGG2, 3)

> "Yeterli değil. Önceden buraya bir park yapmışlardı önceki çakallar döneminde bu parkı geldiler yaktılar yıktılar halk uzaklaştı yani. E şimdi bakıyorsun Çalımbay parkı var hem alt mahallenin uzaklığı var hem de içinde uyuşturucu mesken tutmuş durumda." (DG1)

Sitede ikamet eden katılımcıların birçoğu ise sosyal yaşamda bölgede olan yetersizliği "sosyal yaşam alanlarının yeterli olmayışı" ve "erken kapanma saatleri" ile "yeterli hizmet kalitesi sunamama" çerçevesinde eleştirmektedir. Bu nedenle bu katılımcıların sosyal yaşam etkinliklerini ikamet ettikleri bölge dışında tasarladıkları anlaşılmıştır.

> "Hayır. Yani burada sosyallik sıfır. Ben eşimle mesela nereye gidebilirim burdan çıkıyorum Yeşilçam kafeye gidiyorum kahve içiyorum kapalıysa Starbucks'a gidiyorum… Genel anlamda söylüyorum işte saat 2'ye kadar 3'e kadar açık olan kafeler kardeş bizim memleketimizde niye açık değil Sancaktepe'de niye açık değil? ... Tamam, 12 çok erken değil ama niye Bağdat Caddesi sabaha kadar çalışıyorken sen burda en azından 1'e kadar yaz gelmiş yani açabilirsin kafeni. Ya da hizmet verebilirsin. Bunun için ne yapıyorsun? Kapalı diyorsun ne yapacaksın çıkmışsın bir kere e hadi diyorsun hadi gidelim Maltepe sahile atıyorum en yakına. Nereye gidelim işte gidelim x bir yere." (DG2)

> "Yok. Asla. Çok geri çok geri. Yahu biz bir çorba içmeye bile Ataşehir'e gidiyoruz. Bir dondurma yemeye gidebileceğimiz bir yer yok. Bir çay içmeye gidebileceğimiz bir yer yok. Bir tek Starbucks var. Orayı da çok nadir çok istisnai tercih ediyorum. Çünkü çoluk çocuk yeri. Kamu beni rahatsız etmiyor aslında ama bir kalite yok. Herkesi götürebileceğiniz bir yer değil." (DG6)

Kent içerisinde yaşayan bireylerin barınma ihtiyacını karşılamanın yanında onlara çeşitli sosyal yaşam imkanları sunmaktadır. İnsanlar sadece yaşamsal faaliyetlerini yerine getirmek yerine kentin içerisinde bulunan sosyal yaşam alanlarında bir birliktelik oluşturmaktadırlar. Yaşadıkları alan veya yaşadıkları alanların dışında gerçekleştirilen bu sosyal yaşama dahil olma etkinlikleri bireylerin kente yönelik hislerini de belirlemektedir.

> "Tüm insanların yaşam kalitesi, diğer ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel faktörlerin yanı sıra, köy, kasaba ve kentlerimizin fizik koşullarına ve mekansal karakteristiklerine bağlıdır. Kentlerin yerleşim düzeni ve estetiği, toprak kullanma biçimleri, nüfus ve yapı yoğunlukları, ulaşım, temel mal, hizmet ve kamu hizmetlerine erişim kolaylığı ve halka açık tesisler, yerleşmelerin yaşanabilirliğini hayati biçimde etkileyen unsurlardır" (Görün & Kara, 2010:142).

Dönüşüm mekânlarındaki sosyal yaşamın yetersizliği bireylerin sosyalleşmek adına farklı alanları tercih etmelerine neden olmaktadır. Site içerisindeki bireylerin sitenin bulunduğu bölgedeki sosyal yaşamı yetersiz görmeleri, mahalle ile aralarındaki ilişkinin uzaklaşmasına neden olmaktadır ve bu durum ayrışmayı, farklılaşmayı belirginleştirmektedir. Statünün tüketim kavramı etrafında toplumsal yaşamda gösterilmesi, mahalle yaşamında bireylerin bu statü ayrımı çerçevesinde iletişimindeki ayrışmanın nedenlerini göstermektedir. Bireylerin arasında bulunan bu farklılaşma durumu, zenginlik kavramının gösterimi açısından site sakinlerinin kendilerine daha uygun alanlarda bu ihtiyaçlarını karşılamalarını beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla ekonomik çerçevede statü elde etmiş bireyler yeni sosyal alanlar keşfederek ve deneyimleyerek statülerinin gerektirdiği sosyal yaşamı gerçekleştirmektedirler (Pérouse & Danış, 2005:104).

İnsanlar kentte yaşamalarından ötürü ayrıcalıklı olarak tanımlanabilmektedirler. Ancak kent avantajlar sunduğu gibi dezavantajlarda sunmaktadır. Dolayısıyla katılımcılara sorulan "Kentte yaşıyor olmaktan ötürü farklı olanaklara sahip misiniz?" sorusu ile katılımcıların kente yönelik aidiyetleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Mahallede yaşayan katılımcıların geneli "imkan" ve çerçevesinde kentte yaşamayı olumlu yorumlamışlardır.

> "Gerçekten de çok büyük bir özelliğimiz var. Köyde pazartesiden pazartesiye şehre araba gidiyor. Yani bir servis var köyde o da pazartesiden pazartesiye servis var köyden o da sabah gider akşam gelir. Yani köyde senin bir hastan olsa özel bir araban olmadığı sürece onu götüremiyorsun. Ama İstanbul'da öyle değil İstanbul'da ambulansı ararsın kapına gelir, ambulans olmaz komşunu ararsın komşunu ararsın, kendi araban olur… Paradan ziyade şehirde yaşadığın zaman çok şeye sahip olabiliyorsun. Yani paran olmasa da bir şeyler oluyor." (OGG1, 8)

> "Evet farklıyız yani. Yani biz istediğimiz her şeye ulaşabiliyoruz. Ama geç ama erken istediğimiz bir şeyi yapabiliyoruz." (OGG2, 6)

Sitede yaşayan bireylerde kent yaşamının avantajlarını "imkân" olarak değerlendirmişlerdir. Ancak mahalleden farklı olarak ihtiyaç tedarikinden çok "sosyal imkan" temelinde irdelemeleri dikkat çekmektedir. Dolayısıyla kentin sağladığı avantajlara yönelik farkındalıkta ekonomik düzeyin ve eğitim düzeyinin etkili olduğu gözlemlenmiştir.

> "Tabiki de kesinlikle. Yani en basitinden bir etkinlik olsun bir tiyatro bir sinemayıda geçtim artık her yerde avm var da bir tiyatro bir konser bir etkinlik ne bileyim sergi bunlar burada olunca oluyor yani." (DG4)

> "Evet. Sosyal anlamda bir çok imkana ulaşabiliyoruz. Bu anlamda burası (kent) daha zengin. Kırsal kesimlerde bu biraz daha maalesefki düşüyor. Aile bağları akrabalık bağları ve samimiyet ile sınırlanıyor ama burada insanlarla tanışmanız insanlara ulaşmanız daha kolay. Belki de sadece kentte yaşadığım ve büyüdüğüm için daha uygun bana." (DG3)

Kent, içinde barındırdığı insanlara çeşitli imkânlar sunmaktadır. Kentin bu verili imkanlarla sunduğu yaşam ise bireyler açısından çekici bir nokta haline gelmesine neden olmaktadır. Kente yönelik göçlerin nedenlerinden biriside çekici faktörlerdir. Çekici faktörler, eğitim imkanları, sağlık imkanları, iş imkanları vb. ayrımlar temelinde açıklanabilir. Modern yaşamın bireylere sunduğu imkânlar da kentlere yönelik bireylerin tercihlerini açıklamaktadır (Yılmaz, 2009:222). Kentte yaşayan insanların kenti imkânlar çerçevesinde yorumlaması da kentin bireylere sunduğu avantajlar temelinde doğru olmaktadır. Kırsal alanda karşılanamayan ihtiyaçların kentsel alanlarda karşılanması bireylerin kenti imkân çerçevesinde yorumlamasına neden olmaktadır. Eğitim, sağlık ve sosyal imkânların bulunması kentsel yaşamı diğer yaşam alanlarından daha avantajlı kılmaktadır (Çelik, 2006:161).

İnsanların kentsel mekanlarda, barınma alanlarında veya yaşadıkları bölgelerde kurdukları ilişki, bireyler açısından büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle katılımcılara sorulan "Yaşadığınız bölgedeki insanlar arasındaki ilişki ve komşuluk ilişkilerini nasıl anlatırsınız?" sorusu ile toplumsal yapının toplumu oluşturan bireylerarası ilişkilere nasıl yansıdığı araştırılmıştır. Mahallede yaşayan katılımcıların bir yarısı mahalle ilişkilerini "güven" temelinde eleştirmişlerdir. Komşuluk ilişkisinin olmamasının nedenini "ekonomik" temelde açıklamaktadırlar. Eskiden var olan komşuluk ve dayanışmaya yönelik yakın insan ilişkilerinin "ekonomik problemler" ile birlikte yok olduğunu düşünmektedirler.

> "Komşuluk azalıyor işte eskiden komşular hep birlikteydi iç içeydi. Güvenmiyoruz artık kimseye doğal olarak kimseyle muhatap olmuyoruz." (OGG3, 1)

> "Bir mesafe var yani. Şimdi benim karşı binam yeni yapıldı yani inanın daha çoğu insana merhaba bile diyememişim. Her gün balkonda birbirimize bakıyoruz, yan yana araba park etmeye çalışıyoruz, o benim yerime ediyor ben onun yerine ediyorum, yani nasıl olsun daha bir bahane olsun bir şey olsun bir merhabalaşalım falan bir tanışalım hesabı. Bırak yahu alt kattaki komşumuza çay içmeye gidemiyoruz artık… Abi herkes kendi derdine düşüyor bak diyorum ya sana, çocuklarım büyüyor, çocuklarla uğraş, geçim derdiyle uğraş, işle uğraş. Artık yani sosyal faaliyete zaman kalmıyor." (OGG1,1)

> "Eski oturan insanlar böyle bir bardak çay içerlerdi muhabbet eder dertleşirlerdi. Şimdiki insanlarda bir hırs bürümüş, para hırsı, vay efendim bu adamın evi var benim niye yok, vay bu adamın arabası var benim niye yok, ben bu adama hırs yapa yapa bu adamdan soğuyorum. Bu adamla konuşmayı kesiyorum." (OGG1, 6)

Mahallede oturan katılımcıların bir kısmı ise mahalle yaşamındaki komşuluk ilişkilerini olumlu yönde değerlendirmektedirler. Mahallede yaşayan bireylerin birbirleri arasında var olan "dayanışma" kültüründen katılımcılar bahetmektedirler. Bu değerlendirmelerinin yanında mahalle etrafında yapılmış olan sitelerden ayrıldıkları yönlerden birisi olarak komşuluğu görmeleri ise dikkat çekicidir.

> "Benim mahallemdeki benim komşuluk ilişkim çok iyi seviyededir ve halkın da yaklaşımı çok iyi. Bizim komşuluk ilişkisi olarak sitelerle biraz farklıyız. Sitelerle ayrışmış vaziyetteyiz yani… Yani o komşuluk bağı çok güzel buranın. Memleketin neresi olursa olsun sıkıntı yok. Bu mahallenin ayrıştığı tek nokta siteler bazında oluyor yani. Kendi aralarında bağları yok bizimle mi komşuluk yapacaklar? Kendi aralarında anlaşamıyorlar adamlar bizimle nasıl anlaşsınlar?" (DG1)

> "Komşuluk ilişkisi var. Mahalleli arkadaşlık ortamından çok memnunum. Yani bir birini sahiplenme sahip çıkma haklıyı haksızı ayırt etme olayı var burada. Yani buradaki ilişki genel olarak menfaate bağlı bir ilişki değil. Ona bağlı değil yani." (OGG2, 1)

Sitede oturan katılımcılara büyük bir çoğunluğu site içi komşuluk ilişkilerini olumlu olarak değerlendirmektedir. Site içerisinde belli temelde öbekleşmiş insan topluluklarının varlığı dikkat çekmektedir. Kendi aralarında gruplara ayrılmış bu toplulukların birbirlerine yönelik olumsuz bir etkide bulunmadığı ve uyum içerisinde yaşadıkları anlaşılmıştır.

> "Kendi içerisinde gruplanmalar var mahallede site içerisinde sitenin kendi içerisinde etrafta bir gruplanma var. Ama hani bunlar birbirleriyle mücadele içerisinde değil. Hani kimsenin kimseyi zorladığı ya da karıştığı bir durum söz konusu değil. Genelde herkes kendi alanında kendi gruplarında kendi aktivitelerini oluşturuyorlar. Bizim site içerisinde ama biraz daha olumlu." (DG3)

> "Sitede hiç tahmin etmeyeceğim kadar iyi yani ben sanıyordum ki hani sitede kim kime dum dumadır işte bir sürü insan bir arada yaşıyor ama kimse kimsenin kapısını çalmaz. Kent yaşamında öyle bir algı var ya işte kimse kimseyi tanımıyor falan ama burda çok enteresan acayip yani herkes birbiriyle tanışıyor herkes birbiriyle tanışık gidiyorlar geliyorlar." (DG4)

> "Kendi yan komşum var. Çok seviyorum onu. Daha yeni tanıştık daha iki hafta falan oldu diyebilirim. Ama en azından gidiliyor geliniyor falan… Para olarak ayırmayayım da boş zamanı senin çocuğun var benim çocuğum var biz ikimiz evet parka giderek onlar oynarken sohbet edebiliriz. Ben seninle konuşmaya kendimi daha yakın buluyorum. O bekâr ben bekârım onunla vakit geçirmeyi daha çok kendime iyi buluyorum. Çok fazla kalabalık çünkü site." (DG2)

İnsanlar barınma ihtiyacını karşıladıkları alanlarda birliktelik içerisinde olmaktadırlar. Bu birliktelikleri aynı bölge içerisinde yaşayan insanlara bir bağ sunmaktadır. Komşuluk olarak tanımlanabilecek olan bu bağların bireyler arasındaki ilişkilerin kurulmasında önemli bir payı vardır. Komşuluk sadece toplu yerleşim alanlarının olduğu dönemden beridir dünyada var olan bir kavramdır. Komşuluk, zamanın içerisinde bireyler arasında ilişkilerin kurulması temelinde ortaya çıkmakta olan, toplumun var olmasındaki esas noktalardan birisini simgeleyen, tarihin ilk dönemlerinden beridir dünyada var olan ilişki biçimidir (Alver, 2012:347). Günümüz şartları dikkate alındığında komşuluğun insanlar arasındaki birlikteliği destekleyici nitelikte olması beklenmektedir. Ancak araştırma çerçevesinde verilen cevaplara bakıldığında mahalle de ikamet eden bireylerin komşuluk ilişkileri çerçevesinde farklılaştıkları görülmektedir. Mahalle içerisinde gözlemlenen dayanışma ve güven, Tönnies'in organizma gibi bir araya gelen ve kendi kendine yaşamını devam ettiren bu toplulukları açıklama girişiminde aktardıkları önemlidir.

> "Komşuluk, evler arasındaki yakınlığın, ortak tarlaların veya tarla sınırlarının ve insanlar arasındaki pek çok temasın onların birbirine alışmasına ve yakın ilişkiler kurmasına sebep olduğu, ortak çalışmayı, düzeni ve idareyi gerekli kıldığı, bereket verip belaları kovuşturan yer ve su tanrıları ve ruhlarının insanları iyilik ve merhamet dilemeye yönelttiği kasabadaki ortak yaşamın genel niteliğidir" (Tönnies, 2019:54).

Komşular arasındaki bu organik bağlar bireylerin birlikteliklerini kurdukları ilişkiler temelinde inşa etmelerini sağlamaktadır. Dolayısıyla komşuluk ilişkisinin yardımlaşma ve güven etrafında tasarlanması bireylerin mutlu bir yaşam arzusunun şartlarından birisini oluşturmaktadır (Gündüz & Yıldız, 2008:126).

Yatay ilişkilerin gözlemlendiği mahallenin dışında bireylerin kentlileşerek birbirlerinden uzaklaştıkları ve bireyselleşmenin belirginleştiği de kent alanında görülmektedir. Eskiye yönelik söylemlerin olduğu araştırma bulgularında katılımcılar geçmişte var olan komşuluğun bittiğinden bahsetmektedir. Katılımcılar, yeni tip komşuluk ilişkilerinde güven ve yardımlaşmadan uzak eğilimlerin nedenini ekonomik temelde yorumlamaktadırlar. Bu durum Simmel'in metropol yaşamın bireyler üzerindeki etkilerini anlattığı makalesinde bahsedilmektedir. İnsanların rasyonel ilişkiler kurdukları metropoller de bireyselliği öncelemeleri, çıkar temelinde hareket etmeleri, bireylerin sürekli maruz kaldıkları hızlı yaşam karşısında takındıkları bezgin tavır, kent hayatı içerisinde hesapçı hale gelmeleri, tanımadıkları insanlar ile birlikteliklerinde tercih ettikleri ihtiyatlı yaklaşım, bireyselleşmenin toplumsal hayat içerisinde varlık kurmaya çalışan birey açısından sonuçlarını ortaya koymaktadır (Simmel, 2009:317-330). Dolayısıyla kentli yaşama ait olan bireyler kendi aralarındaki ilişkilerin bireyselleşmesi, kendi kabuklarına çekilmesine ve kent hayatının etkisine yönelik var ettikleri tepkinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Komşuluk ilişkilerinin azalmasındaki katılımcıların bahsetmiş olduğu nüfus etkeni Wirth'in 1938 yılında yayımladığı "Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme" makalesinde tespit ettiği durumun doğruluğunu bizlere göstermektedir. Nüfusun artmasıyla beraber bireyler farklılaşma ve ayrışmayı daha belirgin olarak yaşamaktadırlar. Dolayısıyla kişiler arasındaki ilişkinin azalması aslında kentlerin bireylere sunduğu bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

> "Bu tür farklılıkların, bireylerin renginden, etnik kökeninden, ekonomik ve toplumsal konumundan, beğeni ve önceliklerinden kaynaklanan toplumsal farklılaşmalara yol açabileceği sonucuna kolayca varılabilir. Farklı köken ve altyapıdan gelen üyeleri barındıran bu yığın içinde akrabalık bağlarından, komşuluk ilişkilerinden ve ortak halk geleneğinden gelen bir kuşakla beraber yaşamaktan kaynaklanan duygular muhtemelen yok olacaktır ya da en iyi olasılıkla göreli olarak zayıflayacaktır" (Wirth, 2002:82).

Site içerisinde yaşayan bireyler açısından ise komşuluk farklı bir ayrışmayı meydana getirmektedir. Dışarıdan gözlemleyen insanlar açısından bir komşuluk

ilişkisinin bulunmaması fikri, kapalı konuttaki ikamet eden kişilerin kentlerin yarattığı soğuk insanlar olarak algılanması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Site mekânsal olarak kendi dışındaki alanlardan ayrılırken, kendi içerisinde de bir ayrışma yaşamaktadır. Site içerisinde her birey site sakini herkes ile iletişim kurmamaktadır. Bu durum da ayrışmanın temellendiği noktayı göstermektedir.

> "Ayrışma sadece site dışında değil aynı zamanda site içinde de görülmektedir. Elbette diğerinden farklı olan bu ayrışma, daha çok hayat tarzıyla ilgilidir. Dışarıyla kıyaslandığında toplumsal ve kültürel anlamda homojen olduğu iddia edilen sitelerin, kendi içinde ciddi bir ayrışma yaşandığı gözlemlenmektedir. Gruplar arası ilişkilerde belirleyici faktörler ise eğitim seviyesi, yaşam tarzı, beğeniler gibi sosyo-kültürel faktörlerdir. Gerek eğitim durumu, gerek mesleki konum ve statü ve gerekse hayata bakış açılarında ciddi ayrışmaların gözlendiği siteler, hem homojenliğin hem de kendi içinde ayrışmanın birlikte izlendiği bir yaşam alanıdır" (Alver, 2013:111).

Ayrışmanın yaşanmasına karşılık birlikteliğe zarar verecek radikal ayrışmanın var olmamasının nedeni ise Wirth'in bahsetmiş olduğu "hoşgörü" kavramı ile açıklanabilmektedir. Bireyler kent hayatı içerisinde kendisinden olmayan ile birlikte yaşamaktadır ancak kentli olmanın gerekliliklerinden bir tanesi bu farklılıkları kabul etmek ve ortak yaşam için ortak bir potada eritmektir (Wirth, 2002:81).

Kentin bireylere sunduğu en önemli olanaklardan biriside iş imkanıdır. Geçimini sağlayabilen birey kent içerisinde böylelikle yaşamına ilişkin aidiyetini çalışma hayatı üzerinden kurgulayarak sağlayarak sürdürür. Katılımcılara sorulan "Yaşadığınız bölgedeki iş imkanları ve ekonomik ilişkiyi anlatır mısınız?" sorusuna mahallede yaşayan katılımcıların bir kısmı "yetersiz" olarak yanıt verirken, dolayısıyla bu durum ekonomik ilişkiye kötü olarak yansımaktadır. Ekonomik anlamda dışarıdan temin edilebilen bir ilişki olduğu anlaşılmıştır.

> "İş imkanı çok zayıf. Şu inşaat sektörü durana kadar çok iyiydi. O zamanlar boşta olan işçi bulamıyordun. Burada inşaat sektörü üzerinden giden bir işçi ekonomisi vardı. İnşaat sektörü durduğu anda buradakilerin çoğu kredi kartları borçları yüzünden patlamış durumda." (DG1)

> "Biraz sıkıntılı hatta biraz değil bayağı sıkıntılı. Genelde bu (inşaat) meslek grubunda çalışanlar için ciddi sıkıntılı bir durum var. Hani fabrikada çalışıyordur başka bir kurumda çalışıyordur sabit onun için fazla bir sıkıntı yokta meslek sahibi olmayan ya da serbest çalışanlar için sıkıntılı bir durum var." (DG6)

> "İş imkanı burada çok yok yani burada mahallede yok mahallenin çok dışında bu iş imkanları var yani. Zaten bir yerden bir yere gitmek burada başlı başına sorun yani servise bile bindiğin zaman rahat 1 saat sürebiliyor senin iş ortamına gitmek… Mahallede yakın olarak bir iş imkanı yok." (OGG3, 5)

Sitede oturan bireyler açısından ise sitelerin inşa edilmesi sonucunda mahallede yaşayanlar açısından yeni ekonomik kazanım alanlarının açıldığı fikri hakimdir.

> "Şöyle yine sitelerin gelmesiyle çevredeki mesela kadınların temizliğe gitmesi ya da işte ne bileyim sarma yapıp sitelere satan işte ne bileyim ee yumurta, süt hani erişebildiğimiz şeyler değil, insanlar arabayla buraya süt, yumurta servisi yapıyor. Bence hareketlendi de şey olarakta öyle yani arz talep meselesi ya, bu kadar çok insan gelince her ne kadar hani farklı uçlarda olsalar da insanların ortak ihtiyacı var hani markettir birşeydir o anlamda da hareketlendi bence. İnsanlar talebe göre, oto yıkamalar falan açıldı e buradaki insanlar açmıştır nihayetinde bunu farkedip bu ihtiyacı hissedip bence hareketlendi." (DG4)

Sitede ikamet eden bireylere göre aynı zamanda mahalle içi ekonomik etkileşimi site sakinlerinin tavırları belirlemektedir. Aynı zamanda site içerisinde yaşayan bireyler ekonomik ilişkiler bazında diğer sakinleri etkiledikleri anlaşılmıştır.

> "Siteyi de sorarsanız sitenin de esnafı tek vuruşta öldürdükleri oluyor çok acımasızlar bu konuda… Filanca ustaya gittim eti kuruydu ben gittim sizde bir daha gitmeyin ki o grupta 400 tane kadın var yani. Bunu yapmak çok büyük bir adaletsizlik." (DG2)

Yaşamsal formların yerine getirilebilmesi adına istihdam yaşamın var olduğu her alanda önemli bir konu olmaktadır. Kırsal ya da kentsel farketmeksizin bireyler, yaşamlarını idame ettirmek adına bir ücret kazanmak zorundadırlar. Kentler farklılıkları bir arada bulundurması ile istihdam olanaklarının yaşayan insanlara daha fazla çeşitlilikle sunulduğu alanlardır. Kişilerin işsizlik ile mücadele etmek ve gerekli istihdamı sağlayarak yaşamını devam ettirmeye çalışmak, kente göç nedenlerinden birisidir (Karpat Çatalbaş & Yarar, 2013:102). Araştırmanın yapıldığı bölgede bireylerin enformel iş

ilişkilerini daha yoğun bir şekilde kurdukları gözlemlenmiştir. Kent içerisindeki bu enformel çalışma biçiminin ortaya çıkmasındaki en büyük etkenlerden bir tanesi; kentin bireylere sunamadığı yeterli iş imkanı olmaktadır. Belirli sektöre bağlı istihdam sağlayan bireylerin, sektörün olumsuz etkilendiği durumlarda işsizlik ile karşılaşması kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır (Durgun & Çak, 2010:38) Dolayısıyla kentin bireylere sunamadığı istihdam, bireylerin yaşadıkları çevredeki iş olanaklarını "yetersiz" olarak tanımlamasına neden olmaktadır. Bu süreç doğal olarak mahalle içerisindeki ekonomik ilişkiyi de etkilemektedir.

Kentte yaşayan bireylerin kente uyum sağlayabilmek adına kendi aralarında belirli ortak bağlarla oluşturdukları dernekler vb. yerler kentsel yaşama sosyal uyum sağlamak adına önemlidir. Katılımcılara sorulan "Üye olduğunuz ya da sıklıkla gittiğiniz hemşehrilik derneği, sosyal dernek vb. yerler var mıdır?" sorusu ile bireylerin kent yaşamına aidiyetlerini sağlamak adına tercih ettikleri dernekler öğrenilmeye çalışılmıştır. Mahallede yaşayan bireyler açısından "hemşehrilik dernekleri" ve "köy dernekleri" sosyalleşmek, ölüm, düğün vb. eylemlerin gerçekleştirilmesi, tanışlık ve sosyallik çevresinin kurulması açısından bahsi geçen dernekler büyük önem arz etmektedir.

> "Var tabi. Kendi köy derneklerimiz var oralara gidiyoruz. Sonuçta derneğimiz var cenaze falan olduğu zaman oraya gidiyoruz." (OGG2, 6)

> "Bizim köyün derneği var abi bir cenaze töreni olduğunda, taziye olduğunda, düğün falan olduğunda toplanıyoruz abi." (OGG1, 7)

> "Bütün millet orada sonuçta. Yeni gelenleri tanımak için orda oluyoruz. Gençleri tanımak için orada daha rahat ediyorum birde. Hem hemşehrim hem kendi köylümüz kendi akrabamız kendi kazamızın insanları diyeceğim insanlar. O benim için daha iyi oluyor yani." (OGG2, 4)

Sitede yaşayan bireyler açısından genel olarak bir hemşehrilik derneği veya sosyal dernek üyeliği bulunmamaktadır. Ekonomik anlamda kendini gerçekleştirmiş ve sosyal olarak kente adapte olabilmiş bireyler açısından bu tür kurumların önemi olmadığı anlaşılmıştır. Ancak kent hayatının insanlar üzerindeki yıpratıcı etkilerini aşmak adına tercih edilen psikolojik temelli dernekler olduğu anlaşılmıştır.

> “****** diye bir dernek var. Daha çok insanları olduğu gibi kabul edip sevgiyle hümanist herkesi olduğu gibi kabul etmek çabasında. Ben de çok işe yaradı kendimi çok iyi hissediyorum insanları daha olduğu gibi kabul ettim. Tabiki onlara verebileceğim şey olduğunda seve seve yardımcı olmaya çalışıyorum ama eskisi kadar kendimi kasmıyorum. Beni üzmüyor eskiden çok takılıyordum artık onları olduğu gibi kabul ettim mesela.” (DG6)

Kırsal alanda daha duygusal temelde ilişkiler kuran bireyler kent hayatının karmaşık ve rasyonel ilişkilerine dahil olduklarında kente uyum sağlayamamaktadırlar. Kent hayatına dahil olmak amacıyla kırsal ilişkilerini kente taşıyan bireyler, bu sayede kentin olumsuz etkilerine karşı bir tutum oluşturmaktadırlar. Çeşitli istihdam imkânlarını elde etmek, barınma ihtiyacını karşılamak, kent hayatının sunduğu güvensiz ortamın etkilerini azaltmak, kent içerisinde toplumsal bütünleşme amacıyla ilişkilerin kurulmasını sağlamak gibi ihtiyaçları karşılamak amacıyla hemşehri bağlarını bireyler kentlerde devam ettirmektedirler (Aktaş, Aka & Demir, 2006:52). Belirli sosyal ilişkilerin sağlandığı, düğün, ölüm vb. gibi organizasyonların tasarlandığı yerler olan hemşehrilik dernekleri kırsal alandan göç eden bireylerin kent hayatına adaptasyon sürecinde kurdukları tampon mekanizmaya örnek gösterilebilir. Bu sayede birey yaşadığı alana yönelik aidiyetini kazanmaktadır. Böylece kent hayatına adapte olurken aynı zamanda kendi çevresinin desteği ile kent hayatında sosyal bir varlık olarak ayakta kalmaktadır. Kısacası hemşehri dernekleri kente göç eden bireylerin bir yığın olmasını engellerken aynı zamanda kırsal alandan kente taşıdıkları değerlerin muhafaza edilerek kent hayatına adaptasyonlarını sağlayan bir tampon mekanizma haline gelecektir (Özdemir, 2013:949). Geleneksel bağlarından kopmuş olan, kırsal yaşamın aktardıklarından uzaklaşarak geçmişine yabancılaşan, kent içerisinde bir yere ait olmaya çalışan bireyler açısından hemşehrilik kavramı etrafında birliktelik oluşturması, kent hayatının bir sonucu olmaktadır (Köse, 2008:225).

3.2.2. Mekansal Tercihlere Yönelik Bulgular

Kent mekanlar üzerinde tasarlanır ve tekrar o mekanlar üzerinde var olan insanlar tarafından üretilir ve tüketilir. Dolayısıyla kenti deneyimleyen bireyler bilinçli ya da bilinçsiz olarak mekan üzerinden bu deneyimi gerçekleştirirler. Kente yönelik yaşanan yoğun göçler kentlerde barınma problemini beraberinde getirmiştir. Barınma problemini aşmak adına devlet eliyle yada özel sektör desteği ile yeni alanlar inşa edilse de genel olarak ekonomik olarak yeterli seviyede olmayan bireyler kentin imkanları daha düşük

ve daha kötü koşulların var olduğu alanlara itilmişlerdir (Yenigül, 2005:282). Bireylerin tercih ettikleri bu koşulları kötü alanların şartları kentsel dönüşüm çalışmaları ile birlikte yeniden düzenlenmektedir. "*Kent mekânları , kentin gündelik yaşam kültürünün orta yerinde yer alırlar. Sadece işlevsel yanları ile değil, taşıdıkları simgesel, göstergesel kodlar ile de kentin yaşanması, yeniden üretimi ve dönüşümünde merkezi rol oynarlar*." (Aytaç, 2007:200).

Mekanın deneyimlendiği sosyal hayata katılmak anlamında ve bireylerin bölge içerisinde veya dışarısında kenti mekânsal anlamda nasıl deneyimlediklerine yönelik bilgiye erişmek adına katılımcılara "sosyal hayata yönelik tercihleri"sorulmuştur. Mahallede yaşayan katılımcıların genel olarak bölge dışında, sessiz, sakin, kalabalıktan uzak yerlerde vakit geçirdikleri anlaşılmıştır. Bu boş zaman etkinliklerini ise piknik veya deniz gibi entelektüel bir çaba gerektirmeyen sıradan/gündelik aktiviteler ile doldurdukları anlaşılmıştır.

> "Daha çok kalabalıktan uzak yerlere gitmeyi tercih ediyoruz." (OGG1, 8)

> "Aslında insan çok orda ama orada herkes pikniğini yapıyor, çayını içiyor, dinleniyor. İş yok, gürültü yok, stresten uzaksın hani. Sadece odaklanmışsın işte çayımı içiyorum yemeğimi yiyorum. Ama yarın sabah kalkınca tekrar işe gidiyorsun. Tekrar strese devam yani bir üç beş saat dinleniyoruz yani başka bir şey yok." (OGG1, 1)

Bölge dışında zaman geçirmek için mahalle sakinlerinin ise genel olarak AVM'leri tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

> "Genelde mahalle dışında vakit geçiriyoruz yani Avm'ye falan gidiyoruz. Mahallede haftasonu ayda yılda bir kere belki ormana gider mangal yaparız yani bir tek odur. Ama genelde arkadaşlarla Avm'ye gideriz gezeriz alış veriş yaparız bu tarz şeyler yani. Sultanbeyli Viaport Kartal Sahil falan binde bir karşıya gideriz yani Taksim, Beyoğlu falan." (OGG3, 4)

Sitede yaşayan katılımcılarda mahalle sakinleri gibi bölge içerisinde veya dışarısında vakit geçirmektedirler. Ancak site sakinlerinin bölge dışındaki tutumu ile mahalle sakinlerinin bölge dışındaki tutumları arasında farklar bulunmaktadır. Piknik, deniz gibi aktiviteler yerine sinema, tiyatro, yürüyüş gibi aktiviteleri tercih ederek boş zaman etkinliklerini gerçekleştirmektedirler. Bölge içerisinde geçirilen vakitlerde site sakinlerinin genel olarak site dışına çıkmadıkları kendi özel alanları içerisinde boş zaman

aktiviteleri gerçekleştirdikleri gözlemlenmiştir. Ekonomik seviyenin aktiviteye olan etkisi, bu sonuç ile tekrar doğrulanmaktadır.

> "Mesela yürüyüş yapmayı seviyorum sahilde ama burada öyle bir sahil şeyi olmadığı için yapmıyorum. Sahilde yürürüm tiyatroya giderim konserleri takip ederim. Arkadaşlarımla vakit geçireceğim zaman bu bölgede bir zaman geçirmiyorum. Burada bir Rings Avm var bir tek Starbucks var orada başka da öyle düzgün de bir yer yok." (DG4)

> "Bölge içerisinde aslında pek site dışına çıkmaya ihtiyaç duymuyorum." (DG3)

> "Bölge dışında vakit geçiriyorum. Oğlum da öyle. Biz iki kişilik bir aileyiz daha çok Kadıköy Ataşehir tarafında vakit geçiriyor. Burayı daha çok barınma ve amacıyla kullanıyoruz." (DG6)

"Gündelik yaşamda birey olarak nerelerde vakit geçirirsiniz? Aile olarak nerelerde vakit geçirirsiniz?" sorusu ile birlikte bireylerin gündelik yaşamları üzerinden kenti nasıl deneyimledikleri sonucuna ulaşılmaya çalışılmıştır. Mahallede ikamet eden bireylerin gündelik yaşamlarını genel olarak çalışarak değerlendirdikleri, aileleriyle ise ancak tatil günlerinde piknik, Avm gibi aktiviteler ile önceki analizde görüldüğü üzere zamanlarını doldurdukları anlaşılmıştır.

> "Çalışıyoruz yani iş dışında farklı bir şey yapamıyoruz ki yani. Çalışan adam için başka bir şans yok yani bir aktivite yapamıyorsun ki." (OGG3, 5)

> "Genelde işten çıktık mı 2 saat 3 saat zaman oluyor hemen hemen bir insanın o da yemek ve evde dinlenmek ve varsa böyle." (OG1, 1)

Sitede oturan bireyler için de gündelik yaşam değerlendirmeleri genel olarak çalışma şeklinde olmaktadır. Aileler ile geçirilen zamanlarda ise genel olarak Avm ve site içerisindeki alanlar tercih edilmektedir.

> "Yani genel olarak çalışıyoruz. Ama akşam eve gidince bir Avm'ye gidersin, sitede bahçeye inersin böyle değerlendirirsin vaktini." (DG7)

> "Genel olarak iş odaklı… İşe gidip, eve geliyorum." (DG3)

Kent deneyiminin alt başlıklarından birisi de tüketimdir. Özellikle 1980ler sonrası yeni politikalar ile birlikte bireyler tüketen ürünler haline dönüşmüşlerdir. Sermayenin kendisini sürekli kılmak ve geliştirmek adına uyguladığı tüketimi arttırmaya yönelik yöntemi, kentsel alanların da tüketim mekanları olarak dönüşmesini beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda katılımcılara yöneltilen "Alışveriş yapmak amacıyla nereleri

tercih edersiniz? Mahalle pazarını tercih eder misiniz? Mahalle içerisinde yerel bakkallara gider misiniz? Uzaktaki Avm'leri tercih eder misiniz? Tüketim alışkanlıklarınızı kent nasıl belirler?" soruları ile bir tüketim öznesi olan bireylerin kenti tüketim çerçevesinde nasıl deneyimlediklerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Mahallede yaşayan katılımcıların bir kısmının giyim alışveriş tercihlerini genel olarak bölge içerisinde yetersizlikten ötürü bölge dışındaki Avm'lerden yana kullandığı anlaşılmaktadır. Avm tercih eden katılımcılar ise ancak diğer markalara kıyasla daha ucuz olan markaları tercih etmektedirler. Mahallede yaşayan bireyler açısından semt pazarının ucuz olması sebebiyle tercih edildiği saptanmıştır. Mahalle sakinlerinin yerel bakkallara yönelik tercihlerinin bakkallarda bulunan ürün çeşitliliğinin az olmasından ötürü düşük seviyede olduğu gözlemlenmiştir.

> "Aslında aradığımız her şeyi bulamıyoruz çok fazla bakkallarda ve genelde gideriz ama çok tercih etmiyoruz o kadar." (OGG2, 1)

> "Avm'ye gidiyoruz. Avm'ye gidiyorsak ta ucuz markaların dışında gidemiyoruz. LC Waikiki'den çıkmayız biz mesela. De Facto gibi markalara gidip oralardan bir şeyler alabiliyoruz." (OGG2, 1)

> "Valla ben pazarda geziyorum alışveriş yapmak için. Ucuza alıyorsun ne yapacaksın başka. Çünkü pazarda oluyor 1 lira orada (Avm) oluyor 70 lira." (OGG2, 5)

Sitede yaşayan katılımcıların alışveriş amacıyla Avmleri tercih ettikleri gözlemlenmektedir. Ayrıca mahalle pazarlarına yönelik olumlu yaklaşım içerisinde olan site sakinlerinin, bölge içerisinde bulunan pazarın yetersiz olması sebebiyle bölge dışındaki semt pazarlarını tercih ettikleri anlaşılmıştır.

> "Genelde alışveriş merkezlerini tercih ediyoruz. Çok komplike olması ihtiyacımıza da cevap verebilmesi bir çok mağazanın bir arada bulunması paket sunulmuş gibi bir de. Haz etmesem de Avm'yi tercih ediyorum." (DG3)

> "Çok nadir gidiyorum burası için. Pazar anlamında yine Uğur Mumcuyu tercih ediyorum. Buraya gidiyorsun çorap ya pazardan alabileceğin şey çorap bulamıyorsun bir şey bulamıyorsun sebze meyve kalitesi düşük." (DG2)

Kentin barınan bireylere yönelik imkanlarından biriside tüketim olanaklarıdır. Özellikle 1980 sonrasında dünya sahnesinde boy gösteren neoliberal ekonomi politikalarının gelişmesi kenti bir tüketim mekanı olarak öncelemektedir. Yeni ekonomi

politikalarıyla beraber değişen dünya, küreselleşme söylemi ile kentlerin de yapısal değişikliklere uğramasına neden olmuştur. Yeni tüketim alanlarının tasarlanması, geleneksel kentte var olan duyguların bağlamlarından koparılarak simüle edilmesi, sürekli yeniden üretilen durumlarla bireylerin üzerine yoğunlaşan değişimler, kentin tüketim mekanı olarak karşımıza çıkma durumunu açıklamaktadır (Aydoğan, 2009:206). Dolayısıyla kentsel mekanlarda tüketim mekanları olarak yeniden üretilmekte ve tüketilmektedir. Alışveriş merkezleri tasarım olarak sadece tüketime odaklanmamaktadırlar. Aynı zamanda tercih eden bireylere kültürel ve sosyal çeşitli imkânlar da sunmaktadırlar. İnsanların alışveriş merkezlerinde kurdukları bu tüketim ilişkileri, sosyal ve kültürel ihtiyaçlar, alış veriş merkezlerinin yeni tip bir kamusal alan haline dönüşmesine neden olmaktadır. Kent hayatında belirli sınırlamalar içerisinde kalan bireylerin, kentin farklı noktalarını rahatlıkla deneyimleyememeleri, alış veriş merkezlerinin tercih edilmesine neden olmaktadır (Vural & Yücel, 2006:104). Sitelerde ikamet eden katılımcılar için alışveriş merkezlerinin komplike alanlar olması bu alanların tercih edilmesinin nedenidir. Kentin hızlı yaşamında, insanların kolaylıkla ulaşabilecekleri ve aradıklarını bulabilecekleri yerler olan alışveriş merkezleri dolayısıyla tercih edilen alanlar olmaktadırlar. Komplike bir alan olarak alışveriş merkezleri içinde barındırdığı her ihtiyaca yönelik imkânlar çerçevesinde kentte yaşayan bireyler açısından tercih edilen lokasyonlar olmaktadırlar (Arslan & Bakır, 2010:230).

"Yaşadığınız alanın fiziki ve mimari özelliklerini yeterli, yaratıcı ve kullanışlı buluyor musunuz?" sorusu karşısında katılımcıların mahalle ve site olarak ayrıştığı gözlemlenmiştir. "Çarpık kentleşme" ile birlikte sitelerin dikey yükselmesi, otopark sorunları açısından mahalle sakinleri mahallenin mimarisi için olumsuz bir eleştiri gerçekleştirmişlerdir.

> “Mesela beni sitenin rahatsız etmesi. Eskiden sabah güneş oradan doğardı. Biz güneşe karşı bakardık şimdi binalara bakıyoruz güneşimizi de kesti. Nasıl kullanışlı olsun!” (OGG1, 6)

> “Çok rahatsız edici yani yatay değil de dikey yapılaşma çok rahatsız edici belki yatay olsa daha çok rahatsız edecek ama daha güzel görüntü olur güneşi kesmez havayı kesmez.” (OGG1,)

> “Hiç yeterli değil abi. Arabanı bile çekemiyorsun. Abi sen arabayı nereye çekiyorsun kapının önünde yerin var oraya çekiyorsun. Akşam oldu mu bizim sokakta arabalardan yer kalmıyor. Kendi arabalarımızı koyamıyoruz. İşte abi yeterli değil işte. Ben kullanışlı olduğunu düşünmüyorum.” (OGG2, 4)

Site sakinleri için ise sitenin peyzajının güzel yapılması, sitenin iyi dizayn edilmesi ve doğa ile sitenin uyumlu olması nedeniyle olumlu mimari eleştirisi yaptıkları gözlemlenmiştir. Site sakinlerine göre yaşadıkları alandaki mimari yeterli, kullanışlı ve yaratıcı olmaktadır.

> “En büyük peyzaj alanına sahip görüntü olarakta güzel bir site yeşillik görebiliyoruz. Yani Aydos ormanına da yakın en kötü canınız sıkıldığında gidin bir ağacın dibine oturup orada serinleyebilirsiniz yani. Bence keyifli.” (DG7)

> “Site özel olarak mimarların çalıştığı bir yer. Doğal olarak çok güzel bir yapısı var ki peyzajı güzel bu nedenle insanın içi açılıyor. Bir yanda doğa manzarası da gelince bence çok güzel ve keyifli bir yer oluyor.” (DG8)

Yapılaşmanın yoğun şekilde gerçekleştiği dönüşüm alanları, dönüşümün yaşandığı mahallede yaşayan bireyler açısından olumsuz deneyimlenmektedir. Dönüşüm ile birlikte mekânsal olarak ayrışan bireyler yaşadıkları bölgedeki mimari uyumsuzluğun hissettirdikleri ile yaşamaya mecbur bırakılmaktadırlar. Plansız ve projesiz biçimde inşa edilen dönüşüm alanları kendi içerisinde bir düzen barındırırken, dışarıdan bakanlar açısından olumsuz ve iç karartıcı biçimde görülmektedirler.

> "Kentleşme, bir bakıma kentin merkezinden dışa doğru büyümesi, merkezde de mevcut dokunun yenilenmesi ve çağdaş gereksinimlere uygun bir şekilde yeniden biçimlendirilmesi demektir. Çarpık kentleşme ise, bu sürecin plansız, programsız ve projesiz bir şekilde, gelişigüzel, düzensiz, hızlı ve kontrolsüz bir biçimde oluşması demektir. Her türlü estetik kaygıdan uzak, insan ve çevre uyumunu dikkate almayan altyapı, su, yol, kanalizasyon sorunlarını çözmeyen, kentleşmenin çarpık ve düzensiz oluşumu, iyi, güzel ve anlamlı bir yaşamı olanaklı kılmamaktadır. Çarpık kentleşme, ulaşım ve haberleşmede kargaşaya, gürültüye ve tıkanıklığa yol açtığı gibi, sağlık, eğitim ve kültürel hizmetlerin yaygın bir biçimde, merkezi olarak ve rasyonel bir biçimde örgütlenip yerine getirilmesini de olanaksız kılmaktadır. Sonunda, insanlar maddi açıdan yoksunlaşıp, manevi açıdan da çöküntü içine girerlerken, kentin kendisi de, bir taş ve beton yığını olup çıkmaktadır" (Aksoy & Ergun, 2009:429).

Dönüşümün gerçekleştiği mahalle açısından yapıların yaratıcı olmayan, yetersiz ve kullanışsız görülmesi çarpık kentleşmenin bir sonucu olarak görülebilmektedir. Bireylerin kentleşen alanlardaki plansızlığın sonucunda ortaya çıkan görüntüden rahatsız olması, yapıların dönüşümüyle birlikte insanların huzursuzluğunu açıklamaktadır. Ayrıca reklam faktörünün de sitelerin tercih edilmesindeki önemli rolünü dikkate almak gerekmektedir. Görüşülen kişilerin mimariyi yalnız fiziki yönden yorumlamaları da dikkat çekicidir. Dikey yapılaşma kavramını kullanan bireyler, çok katlı binaların fiziki görünümüne yönelik olumsuz eleştiride bulunmuşlardır. Güvenlikli sitelerin inşa edilmesi sonrasında pazarlama aşamasında ortaya çıkan bu söylemler orta ve orta üst sınıfın güvenlikli alanları tercih etmesine neden olmaktadır.

> "Yüceltilmiş imajların yayılmasına reklamlar önemli katkı yapıyordu. Yüzme havuzları, oyun alanları, hemen yakında golf sahaları olan, peyzaj çalışması yapılmış doğal ortamlarda yaratılan temiz mekânlara ilişkin uluslararası özlem satışları artırıyordu. Dünyaca zengin ve ünlü insanların evleriyle aynı stilde, ithal malı malzemeyle uluslararası standartlarda inşa edilmiş büyük villaların, lüks apartman dairelerinin reklamı, çağdaş hayat tarzı kavramıyla yapılıyordu. En cazip reklam da, bu maddi olanakların vaat ettiği hayat tarzlarının, toplumun geri kalanından yalıtılmış mekânlarda yaşanabileceğiydi. Bu sitelerin her biri kendi kendine yeter-liydi: alışveriş merkezleri, kulüpleri, hatta okulları vardı. Üstelik şehrin bütün pisliğinden, kargaşasından, gürültüsünden uzak, güvenli duvarlarla korunmuş bir hayat sürdürmek mümkündü. Aşırı iyimser bir tanıtma broşürüne göre, bu sitelere trafiği hızlı yollardan çabucak ulaşmak da mümkündü. Pazarlama ile röportaj arasındaki çizgiyi bulanıklaştıran yeni bir tarz ile televizyonlarda ve parlak dergilerde bu yeni tür evlerin iç dekorasyonuna ve döşenmesine ilişkin haberler de bu reklam faaliyetine katkıda bulunuyordu" (Keyder, 2013:186).

Site de yaşayan sakinler açısından çeşitli imkanların bir arada sunuluşu mimariye yönelik olumlu duyguları da beraberinde getirmektedir. Köksal Alver'in *Steril Hayatlar*

(2013) bahsettiği durum site sakinlerinin mekana yönelik yaratıcı, kullanışlı ve yeterli görmelerini açıklamaktadır.

> "Yeni bir mekânsal ve mimari tercih olarak güvenlikli siteler, bazı özellikleriyle ön plana çıkmaktadır. Güvenlik, planlama, sosyal donatılar, mimari üslup, mevki gibi doğrudan mekânsal karşılıkları olan ama aynı zamanda diğer faktörler bakımından da dikkate değer hususlara yaslanan siteler, belli bir tercihi temsil etmektedir… Planlama, mimari tarzlar ve sosyal donatılar da güvenlikli sitelerin kuruluşunda öne çıkan hususlardır. Farklı bir tarz burada kendini belli etmektedir. Özellikle sosyal donatı açısından sitelerin hayli albenili olduğu gözlenmektedir" (Alver, 2013:89).

Bir ürün olarak sunulan sitelerin, planlama, mimari ve peyzaja önem vermesi normal olmaktadır. Siteyi tercih edecek olan bireylere sunulan bu reklamlar sayesinde satış gerçekleşmekte ve bireyler yeni bir yaşam satın almaktadırlar. Araştırma çerçevesinde belirlenen alanda bulunan Aydos Country sitesinin reklamı bu durumun yansımasını göstermektedir. Reklam sloganı olarak "*ormana komşu olun, doğayla uyumu keşfedin, mahalle kültürünün tadını çıkartın, dört dörtlük yaşayın*" gibi söylemler bireylerin bu alanlardaki mimariye ve yaşam tarzına yönelimlerini açıklamaktadır.

"Kentte sizin için merkez neresidir? Çeper alanlar nerelerdir? Hangisinde ne amaçla ne kadar süre ve nasıl zaman geçirirsiniz?" sorusuna katılımcıların yanıtları belli oranda ayrışmaktadır. Mahallede yaşayan bireylerin bir kısmı açısından merkez yaşadıkları bölgeye yakın olan ve ihtiyaçlarını karşıladıkları alanlar olurken diğer bir kısmı tarafından canlılığın olduğu, sosyal yaşamın hızlı aktığı alanlardır.

> "Benim için de merkez Samandıra. Belediyemiz orada yakın bir nahiyemiz orası ilk geldiğimiz yer olduğu için bir de alışkanlığımız orası yani… İşte ihtiyaç dahlinde gidiyorum. Eğer işim varsa gidiyorum hallediyorum dönüyorum yani genel olarak orada durup zaman geçirmiyorum ihtiyaçlarımı karşılıyorum bitiyor gidiyor."(DG2, 5)

> "Abi merkez, sosyal hayatın en çok olduğu yerdir bence. Alışverişin en çok olduğu sosyal hayatın en çok olduğu yerdir bence." (OGG1, 1)

Site sakinleri açısından merkez olan yerlerde kolaylıkla gündelik işlerin halledildiği yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak mahalle sakinlerinden ayrılan yanı; mahalle sakinleri merkezi bölgenin hemen yanındaki Samandıra, Sancaktepe gibi alanlar ile bağdaştırırken, site sakinleri Kadıköy gibi alanları merkez olarak kabul etmektedir.

> "Merkez belki de yürüme mesafesinde her işinizi görebileceğiniz bütün ihtiyaçlarınıza ulaşabileceğiniz yer. Mesela Kadıköy. Kadıköy'de otursaydım araba kullanır mıydım kullanmazdım herhalde. Yani herşey çok elinizin altında. Balıkçılar çarşısı var sebzenin meyvenin etin her şeyin bulunduğu, kafamı dinleyeyim çay içeyim deseniz moda sahili var. Böyle bir mekan bence merkez olabilir." (DG4)

> "Benim için merkez işin ve sosyal yaşamın hızlı döndüğü ve kolaylıkla elde edilebildiği alanlardır. Örneğin Kadıköy, Beşiktaş gibi yerlerdir merkezler." (DG8)

Katılımcıların mekansal tercihler yukarıda da görüldüğü üzere br çok başlıkta farklılık göstermektedir. Sosyal hayata dahil olmak adına mahalle sakinleri daha sessiz ve sakin yerleri tercih ederken, mekan tercihleri bağlamında alışveriş merkezlerine ve kamuya açık sosyal alanlara yöneldikleri gözlemlenmiştir. Site sakinlerinin ise daha kentli bir tavır gösterdiği görülmektedir. Araştırmanın yapıldığı her iki lokasyonda da gündelik yaşamın büyük bir kısmını çalışmak kaplamaktadır. Ardında kalan sürelerde mahalle için bireyler evlerinde vakit geçirirken site sakinleri açısından dışarıda sosyalleşmek daha çekici olmaktadır. Mimari yeterliliğe yönelik olarak ise mahalle sakinlerinin bölge mimarisini yetersiz bulması, site sakinlerinin ise yaratıcı ve yeterli bulması dikkat çeken bir başka çıktı olmuştur.

3.2.3. Ayrışmaya Yönelik Bulgular

Neo-liberal kentlerde üretim ve tüketim ilişkilerinin farklılaşması sınıfsal ve mekânsal ayrışmayı beraberinde getirmiştir. Kentin her alanı açısından özgür kullanım hakkı olsa da bireyler aslında sadece kendi ekonomik konumları doğrultusunda mekanları deneyimlemektedirler. Bu ayrışma biçimleri kişilerin yaşadıkları alanları da aynı doğrultuda etkilemektedir. Dolayısıyla bireyler kendi yaşam alanlarında dahi ideolojik, ekonomik veya etnik bağlar etrafında birliktelik kurarak kente yönelik aidiyetlerini sağlarlarken bir yandan da bu yönde ayrışmaya maruz kalmaktadırlar.

Güvenlik kent yaşamının kentlilere sunması gereken bir mecburiyettir. Güvende hisseden birey ancak kent yaşamına dahil olur ve kenti deneyimleyebilir. Bu nedenle katılımcılara "Yaşadığınız çevrede çocuklarınız, yakınlarınız veya kendiniz için güvenlik endişesi taşıyor musunuz?" sorusuyla yaşadıkları bölgeye yönelik güven duyguları öğrenilmeye çalışılmıştır. Mahalle veya sitede yaşayan bireylerin yaşadıkları bölgeye

yönelik güvenleri açısından problem yaşadıkları gözlemlenmektedir. Mahallede bulunan uyuşturucu madde kullanımının bu güvensizliğin temelini oluşturduğu anlaşılmıştır. Aynı zamanda mahalle genelinde ışıklandırma yatırımının tam olmaması, ıssızlık gibi nedenler de güvensizlik temelinin bir başka nedenleri olarak sunulabilir.

> "Taşıyorum tabi ki. Bahsettiğim uyuşturucu meselesi de bu güvenlik endişesinin ana temellerinden bir tanesidir yani." (DG1)

> "Tabi ki taşıyoruz. Burası hep bonzaici dolu. Ne yapacaksın ki? Sağına dön bonzaici soluna dön esrarcı." (OGG2, 7)

> "Ben yeni evleneceğim mesela ama ışıklandırma sistemi yetersiz o yüzden eşimin dışarıda dolaşmasından tedirgin olurum onun adına. Burası tenha bir yer yani iki fabrika var orada iki fabrika arasında birisi seni kaçırsa bittin abi daha sonrası yok kimse bulamaz seni." (OGG3, 7)

Site sakinleri güvenlikli sitede kalmalarına rağmen aynı derece bölgeye yönelik güven sıkıntısı yaşamaktadırlar.

> "Evet. Ben burayı ilk açtığımda insanlar genelde dikkat edin dükkanda tek kalmayın şöyledir böyledir falan. Çevrede madde kullanan varmış gelebilirler çingeneler falan dolaşıyor." (DG4)

> "Ama ben mahalleye çocuğumu göndermem. Küçüğümü mesela git oğlum ekmek al demem. Birisi 12 birisi 7 yaşında. Site içerisinde oynamalarına müsaade ediyoruz ama site dışına çıkmalarına müsaade etmiyoruz." (DG2)

Güvenlik tarihin en eski dönemlerinden beri insanların sağlamaya çalıştıkları önemli bir durumdur. Güvenli alanların var edilmesi bireylerin yaşadıkları alana yönelik hislerinin de olumlu yönde gelişmesine katkı sunmaktadır. Kent alanına göç eden bireylerin yoğunluğu ve düzensiz şekilde gerçekleşen kentleşme kent içindeki suça yönelimi arttırmakta ve bireylerin yaşadıkları alana yönelik güven temelinde sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. İşsizlik, eğitim seviyesi gibi etken durumlar kentin çeşitli bölgelerinde suçun artmasına neden olurken bu durum yaşanılan alana yönelik güvenin kırılmasına neden olmaktadır (Gökulu, 2010:214-222). Araştırma yapılan bölgede madde kullanan kişilerin olması, yaşanılan lokasyonda bir güvenlik problemini ortaya çıkarmaktadır. Madde kullanımı bireylerin suç işleme ihtimalini yükseltmektedir ve dolayısıyla ilişki kurulan alanlarda güvenlik problemini ortaya çıkarmaktadır. Madde kullanan bireylerin kendisine ve çevresine verdiği zararlar, madde kullanmak adına temin edilen paranın kazanç dışında gasp, hırsızlık gibi yöntemlerle elde edilmesi tehlikeyi

ortaya koymaktadır (Altuner & diğerleri., 2009:88). Dolayısıyla bahsedilen suç tipinin görüldüğü mahallede bireyler yaşadıkları alana yönelik bir güvenlik kaygısı taşımaktadırlar. Bu durum Chicago Okulu üyelerinden Ernest Burgess'in bahsettiği "düzensiz örgütlenme" kavramıyla paralel bir görünüm de sunmaktadır. Kentlerin kaldırabileceğinden daha fazla yoğunlaşmanın var olması ayrıca düzensiz ve sağlıksız eklemlenmelerin bulunması kent bölgelerinde suçun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla düzensiz biçimde örgütlenen kent alanlarında yaşayan bireyler açısından suçun var olması kent mekanına yönelik güvenlik problemini de ortaya çıkarmaktadır (Çobangil, 2018:678). Mahalle çevresinde ışıklandırmanın yetersiz olması ve ıssızlık gibi sorunlar da bu güvenlik problemini desteklemektedir.

Sermaye temelinde gelişen kentlerde iş bölümü ve uzmanlaşma sonrasında çeşitli bölgesel ayrışmalar yaşanmaktadır. Bu ayrışmaların ana temeli ekonomik ayrışmalardır. Ancak kentsel dönüşüm ile birlikte soylulaştırılan alanlarda da gecekondu bölgeleriyle birlikte yaşayan güvenlikli site bölgelerinde de mekânsal ayrışma yaşanmaktadır. Katılımcılara yöneltilen "Yaşadığınız bölgede fiziki-coğrafi bir ayrışma var mıdır?" sorusuna mahalleli hiç düşünmeden evet yanıtını vermiştir. Dışa kapalı güvenlikli sitelerin var olması mahallede yaşayan bireyler açısından ayrışmanın görünümü olmuştur.

> "Zaten sitenin yanına git abi duvar var kocaman zaten baksan kafadan oradan bir ayrışma var yani ne yapacaksın. Yani burayı tamamen dışlıyor." (OGG2, 7)

> "İşte lüks sitelerin yapıldığı yerler de orası doğal olarak. Siteler sayesinde işlek bir cadde ortaya çıkıyor ve daha güvenli bir alan oluyor orası. Alışveriş merkezlerine daha yakın işte oralar daha avantajlı oluyor." (OGG3, 3)

Site sakinleri açısından da sitenin bölgede inşa edilmesi fiziki ayrışmayı beraberinde getirmiştir.

> "Evet o kesinlikle var. Site ve mahalle olarak yani var. Fiziki olarak insanlar izolasyonu var kendine ait bu mekanı var. Site olması itibariyle var yani." (DG4)

> "Tabiki var. Duvarların ardında bir site siteye dışarıdan bakan bir mahalle var. Burada güvenlik üst düzey yani. Kimse dışarıdan gelemez kolay kolay giremez." (DG8)

Araştırma çerçevesinde görüşülen kişilerin ayrışma yorumlarının siteler etrafında olması dikkat çekicidir. Yüksek duvarları, güvenlikli kapılar ve dışarıdan ilgi çeken mimarisiyle güvenlikli siteler mahalle içerisinde ayrışmaya neden olmaktadır.

> "Ne ki güvenlikli siteler bir kentin, bir semtin yahut mahallenin içinde, sınırlarında kendine yer bulmaktadır. Dolayısıyla etrafla kurmuş olduğu bağ yahut bir türlü kuramadığı bağ, ister istemez çevrenin bakışında etkilidir. Sitelere ilişkin mahallenin, semtin ve hatta kentin bakışı kent hayatı ve kent kültürü açısından şüphesiz çok önemlidir. Genelde olumsuzlanan ve belli bir iletişim kanalı kurulamayan güvenlikli site sakini, mahallenin ve kentlinin gözünde farklı ve uzak bir hayatı yaşamaktadır" (Alver, 2013:115).

Mekan olarak farklı alanlarda bulunan bireylerin iletişim kuramaması ve ilişki içerisinde bulunamaması, ayrışma ve farklılaşma sürecinin site-mahalle etrafında gerçekleşmesine neden olmaktadır. Kentlerdeki bu mekânsal ayrışma eğilimi sınıf olarak farklılaşmış bireylerin mekânı etkin kullanımı ile açıklanabilmektedir. Neoliberal ekonomi politikaları ile birlikte ortaya çıkan yeni orta sınıf, dışlayıcı mekanları tercih etmektedirler (Marmasan, 2014:223). Gelir sonucunda elde edilen statünün bireyler arasındaki ilişkiye etkisi sonuç olarak mekânsal ayrışmayı beraberinde getirmektedir.

Bireyler arasında mekânsal farklılaşmanın dışında sosyal yaşam içerisinde de belirli ayrışmalar meydana gelmektedir. Bu ayrışmalar ideolojik, etnik yada ekonomik boyutta olabilmektedir. Ayrışmaya maruz kalan bireyler toplumun dışına itilerek farklı alanlarda ikamet etmeye zorlanabilir. Katılımcılara sorulan "Yaşadığınız bölgede etnik, ideolojik veya ekonomik ayrışma var mıdır?" sorusu ile bölgede yaşanan ayrışma tipi irdelenmektedir. Mahallede yaşayan bireyler açısından etnik ve ideolojik bir ayrışma bulunmamaktadır. Site-mahalle bazında gerçekleşen bir ekonomik ayrışmadan söz etmek mümkündür.

> "Valla ben pek görmüyorum abi. Zaten bir çoğu eski olan insanlar zaten siyaset sevmem de burada da zaten siyaset konuşmak yasaktır. Biz Chp'lisiyle de Ak Parti'lisiyle de zaten o zaman bunlar da yoktu yani biz bir aile gibi yaşıyorduk yani. İnançlı olsun inançsız olsun ne biliyim her türlü ayrıştırıcı olsun hiç öyle bir mevzu bugüne kadar burada ne gördüm ne duydum ne yaşadım." (OGG1, 4)

> "Benim şu mahallenin içerisinde siyasi olarak bir ayrışma yok… Ekonomik ayrışma da burada insanlar arasında yok ama siteyle var. Site içi dışı arasında var. Site diyorum her zaman bir Kıbrıs adası." (DG1)

> "Var ayrışma var. Buradan gelip alış veriş bile yapmazlar abi. Onlar buraya gelmezler ki… Abi adamların zaten site içerisinde her şeyi var ki. Manavı var bakkalı var tekeli var her şeyi var." (OGG2, 3)

Sitede yaşayan sakinler açısından site içerisinde ve mahallede heterojen bir yapının bulunduğuna dair görüş aktarılmıştır. Ancak bu heterojen yapının bir birine karşı

olumsuz etki edecek bir yaklaşımı olmadığı anlaşılmıştır. Site içerisinde mahalleye yönelik ekonomik ve ideolojik temelde küçümseyen bir kitlenin olduğu gözlemlenmiştir.

> "Aslında bu mahalleyi farklı sıvılar gibi düşünün. Bunlar bir arada dururlar ama birbirine karışmazlar. Bu mahalle biraz öyle bir mahalle. Bir arada birbirlerine karışmıyorlar birbirlerinin sınırlarını geçmiyorlar dengeli bir ayrışma var diyebiliriz. Daha yüzeysel yani burası. Kimse birbirine zarar vermiyor yani." (DG3)

> "Etnik olduğunu düşünmüyorum. Cem evi var alevi var sunnisi var camisi var öyle yaşamayı aşmış bir yer bence çünkü camiyle cem evi karşılıklı bir yer. Mahallede de böyle bir ayrım yok ancak sitede küçümseyen bir kesim de var."(DG4)

> "Site aynı semt gibi kozmopolit. Çok cici insanlar da var. Onlar kendi aralarında homojenleşmiş diğer tarafta az önce hanfendinin saydığı profilde insanlarda var onlar kendi aralarında ayrışmışlar. Onlar kendi fikrindeki insanlarla ilişki kuruyorlar. Herkes kendi grubuyla iletişim kuruyor öbek öbek." (DG6)

Kent hayatı içerisinde toplumun bir parçası olan bireylerin birbirleri arasında ilişkilerin olması kadar farklılıkların da olduğu var olan bir gerçektir. Farklı coğrafi bölgelerden, farklı ideolojilerden ve farklı ekonomik durumlardan gelen bireylerin bir aradalığı kentsel toplumu oluşturmaktadır. Doğal bir sonuç olarak insanlar arasında ekonomik, ideolojik ve etnik bir farklılık bulunmaktadır. Bu kentlerin sunduğu heterojen yapıyı ortaya koymaktadır.

> "Yani kent ortamı, genelde ortak adet ve geleneklerin hüküm sürdüğü; çoğunlukla aynı etnik köken ve dinsel mezhepsel gruplara mensup; sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik olarak birbirlerine yakın kişilerin yaşadığı; durağan ve oldukça küçük yerleşim birimleri olarak dikkat çeken kırsal mekânların tersine, özellikle sanayileşme ile birlikte daha önce görülmemiş şekilde büyük, hareketli, farklı kültürlerin iç içe geçti ği, karmaşık yaşam alanları görüntüsüne bürünmüşlerdir. Dolayısıyla günümüz kentleri heterojen yapısıyla farklılığın ve çeşitliliğin bir arada yaşandığı fakat farklılaştıran ve ayrıştıran mekânlar olarak öne çıkmaktadırlar" (Yılmaz, 2004:251).

İçinde farklılıkları bulundursa da kent yaşamında var olmak birliktelik ve diğer yaşayan insanlara saygı temelinde devam ettirilebilir bir yaşamdır. Araştırma çerçevesinde farklılıkların bulunmasının mahalle ve site açısından bir problem olmadığı anlaşılmaktadır. Tek ayrışmanın ekonomik temelde olduğu bölgede siyasi ve etnik bir ayrımdan söz edilmemektedir. Bu durum kentli olmanın gerekliliklerini ortaya oyan bir toplum modeli bizlere göstermektedir.

> "Kentin nüfusu kendisini yeniden üretemediğinden, göçmenleri diğer kentlerden, taşradan ve –yakın zamanlara kadar bu ülkede- diğer ülkelerden kendine çekmesi gerekmektedir. böylece, kent, tarihsel olarak, ırkları, halkları, kültürleri eritme potası işlevini görürken, yeni biyolojik ve kültürel kaynaşmalar için çok uygun bir gelişme alanı olmuştur. Kent, bireysel farklılıklara yalnızca hoşgörü ile bakmakla kalmamış, onların gelişmesine uygun bir ortamda sağlamıştır. Kent, yeryüzünün en uzak yerlerinden, türdeş ve aynı düşüncede olmayan farklı yapıdaki insanları, birbirlerine yardımcı olabilecek biçimde bir araya getirmiştir" (Wirth, 2002:81).

Kentsel dönüşüm çeşitli alanların yeniden inşa süreci ile yaşam koşullarının arttırılarak değiştirilmesi veya standartlarının yükseltilmesi amacıyla yapılan inşa sürecidir. Sosyal anlamda yaşamı tehlike arz eden alanlarda, toprak rantının sağlandığı alanlarda, sermayenin kâr akışının sağlandığı alanlarda kentsel dönüşüm uygulanabilir. Kentsel dönüşümün de olumlu veya olumsuz sonuçları olabilir. Dolayısıyla araştırma bölgesinde yaşayan katılımcılara "Kentsel dönüşümün ne tür etkileri oldu?" sorusu sorularak bölgede yapılan dönüşümün sonuçları irdelenmiştir.

Mahallede yaşayan bireylere göre bölgede yapılan kentsel dönüşüm ile birlikte katılımcıların bir kısmı ayrıştırılmış hissetmekte ve dönüşüm sürecini olumsuz yorumlamaktadır.

> "Site doğru bir şey değil siteden de ayrıştırma başlıyor. Sitedeki çocuk güvenli alanlarında oynuyor benim çocuğum ne yapıyor burada? Ya birinin arabasının altında kalıyor ya da gereksiz adamlara sermaye oluyor. Genel olarak olumsuz etkisi oldu kentsel dönüşümün." (DG1)

> "Tek bir şeyimiz aynı şu anda cami yapıldı bu Rings'e caminin girişi bile ayrı bizden oranın girişi ayrı bizim girişimiz ayrı. Sitenin girişinde bile bariyer var. Giriş bile bariyerli adam buradan çıkıp siteye giriyor. Orada bile ayrışıyorsun abi adamlarla." (OGG2, 5)

Kentsel dönüşüm ile birlikte bölgenin dönüşüm öncesi elde edemediği hizmetler bölgeye sunulmaya başlamıştır. Mahallede yaşayan katılımcıların bir kısmı gelen hizmetler çerçevesinde dönüşümün sonuçlarını olumlu yorumlamaktadırlar.

> “Olumlu etkisi nedir o siteler olduğu için burayı daha geliştirmeye başlıyorlar. Yavaş yavaş mesela burada herkes imza topladı burada bir tane otobüs vermiyorlardı siteler geldi otobüste peşinden gelmeye başladı buraya.” (OGG2, 6)

> “Mesela yeni yapılmış bir site değil mi? İçinde kaç kişi oturuyor atıyorum 1000 kişi oturuyor. Artık kaç kişi varsa. Orada oturan 1000 tane insanın ailesi, çocukları, kendi parkı olsun, yüzme havuzu olsun sosyal faaliyet olarak çocuklarına imkân sağlıyorlar. Bunlar avantajlar. Çocukları kendi koruması altında.” (OGG1, 5)

Site sakinleri açısından yaşanılan bölgenin modernleşmesi kentsel dönüşüm ile sağlanmaktadır. Site sakinleri aynı şekilde bölgenin gelecek zamanda kısmen ya da tamamen dönüşerek yapısının değişeceğini düşünmektedirler.

> “Kentsel dönüşüm her anlamda modernleşmeye götürüyor. Bu yaşadığımız site aslında bunun en güzel örneği. Kentsel dönüşüme ayak uyduran daha böyle bir modernleşmeye geçen kesim. Burası da illaki kentsel dönüşüme uğrayacak buradaki kültür buradaki hava kalmayacak.” (DG3)

> “Kentsel dönüşüm ile birlikte bu alanlar hem değerlenecek hem de yapı olarak değişecektir. Doğal olarak yaşayan kitlenin de yaşam standartları yükselecek. 5-10 yıl içerisinde zaten buranın dönüşeceğini ben mesleğim itibariyle biliyorum.” (DG8)

> “Kısmen. Tamamı dönüşmez ama kısmen dönüşür. Çünkü o insanlara uygun hizmet vermek için çevre kendisini derleyip toplamak zorunda.” (DG6)

Araştırma çerçevesinde gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde bulgular açısından değerli olarak belirlenen ve analizi yapılan bulgular yukarıda tartışıldığı gibidir. Bireylerin aidiyet hislerine, mekânsal tercihlerine ve ayrışmaya yönelik yaklaşımlarına yönelik başlıklar altında tartışılan bulgular, analizlerin daha doğru yapılması adına bir kolaylık sağlamıştır. Sonuca yönelik belirgin tanımlamalar yapılması adına kolaylık sağlamıştır.

BÖLÜM 4. SONUÇ

Bu araştırma, kent deneyimi olgusunun mekan, emek, sermaye, kent siyaseti, sürdürülebilirlik, heterojen kentsel yaşam, kent hakkı, gündelik yaşam bağlamları çerçevesinde irdelenmiş olduğu çalışmadır. Kent deneyimini oluşturan bu bağlamlar ise farklılaşma ve ayrışma özelinde açıklanmaya çalışılmıştır. Kent, bireylerin biraraya gelerek toplumsal bir görünüm sundukları, farklılıkları bir arada bulunduran, kendine ait bir kültürü bulunan, bireylerin birbirlerini etkileyerek yaşamlarını sürdürdükleri, mekânsal anlamda üreten ve tüketilen bir olgudur. Bireyler kent yaşamları içerisinde yukarıda bahsedilen bağlamlar çerçevesinde kenti deneyimlemektedirler. Bu deneyimlerini etkileyen bir çok unsur bulunmaktadır. Bu unsurların başlıcaları ekonomi, kültür ve statü olarak sıralanabilmektedir.

Bu tez çalışmasının amacına bağlı kalınarak İstanbul İli/ Sancaktepe İlçesinde bulunan Veysel Karani ve Akpınar Mahallelerindeki, kentsel dönüşüm çalışmaları ile inşa edilmiş güvenlikli siteler ve sitelerin etrafında var olan gecekondu mahalleleri çerçevesinde kent deneyiminin farklılaşma ve ayrışma temelinde nasıl bir görünüm sundukları saptanmaya çalışılmıştır. Kent deneyimi olgusu etrafında gerçekleştirilmiş bu araştırma kentsel dönüşüm alanları ile gecekondu bölgeleri arasındaki deneyimsel ilişkinin farklılaşma ve ayrışma boyutunun öğrenilmesini kolaylaştırmıştır. Katılımcılardan mahallede yaşayan bireylerin bölgede yaşamayı tercih etmesinde akrabalık, tanışlık ve hemşehrilik bağları temelinde tercih ettikleri anlaşılmıştır. Akademik çalışmalarda özellikle 1980 sonrası kente yaşanan göç dalgasında görülen bu yeni yaşam kurma biçimi mahalle içerisinde elde edilen bulgular temelinde desteklenmiştir. Site içerisinde ikamet eden bireylerin tamamının ekonomi, kent yaşamı ve doğal çevre bağlamında bölgede inşa edilmiş olan siteyi tercih ettikleri anlaşılmıştır. Araştırmaya katılan site sakinlerinin İstanbul doğumlu olmaları, orta ve orta üst sınıfa mensup bireyler olmaları bölgeyi tercih etmelerindeki ana nedenlerden birisini oluşturmaktadır. Sitelerin bu konuda hedef kitleye tam anlamıyla ulaştığı ve tercih edilme başarısına ulaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Kent alanı içerisinde tercih edilen bölgeye yönelik yaşama planları dikkate alındığında, bölge içerisindeki bireyler arasındaki ilişkilerin gelecek planlamaya yönelik etkileri olduğu anlaşılmaktadır. Bireyler arasındaki ilişkilerin, rasyonel, çıkar temelinde ve bireysellik çerçevesinde devam etmesi, aynı

mekânı paylaşan insanların mekân içerisinde yaşam arzusunu etkilemektedir. Kentin farklı alanlarında bu yaşam biçimini deneyimleyen bireyler kendi yaşam alanlarında gördükleri bu durum karşısında tepki verememektedirler ve doğal bir süreç olarak geleceklerini bu yaşam içerisinde tasarlamamaktadırlar. Eski yaşam tarzının özlemi içerisinde olan bireylerin cemaat tipi ilişkileri kuramamaları, daha yatay tarzda ilişkilerin yaşandığı alanları arzulamalarına neden olmaktadır. Bu nedenle de bireylerin tersine göç eylemi tasarladıkları ve kent hayatının yozlaştırmadığı alanlara, mahalle yaşamının daha düzeyli biçimde var olduğu mahallelere veya memleketlerine yönelik bir göç planı içerisinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Kent sadece bir birliktelik alanı olmaktan ibaret değildir. Kent içerisinde var olan ekonomik ilişkiler bireylerin kentte yaşadıkları mekânlara ya da kente yönelik bağlılıklarını etkilemektedir. Kent içi ekonomik ilişkilere adapte olmakta zorlanan bireyler açısından kent hayatı bir zorluk alanı olarak kendisini göstermektedir. Dönüşüm alanlarında var olan ayrışmanın ve bireyler arasındaki farklılaşmanın, dönüşüm mahallelerinde yaşayan bireylerin yaşamlarındaki ileri seviyedeki etkilerine bireyler, farklı alanlara yönelme tepkisiyle cevap vermektedirler. Bu çerçevede kendi ekonomisi kısıtlı dahi olsa kentin daha yumuşak etkilerinin olduğu mekânsal alanlara yerleşme tasarılarının çoğunlukla paylaşıldığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Mahalle içerisinde ikamet eden bireyler açısından sadece ekonomik ayrışmanın bölgeyi terk etmelerine neden olmadığını dikkat çekmek gerekmektedir. Ülke genelinde yaşanan ekonomik bunalımlara ek olarak bireylerin kendi öznel çevrelerinde yaşadıkları zorluklar bireylerin farklı alanları deneyimleme arzularını açıklamaktadır.

Araştırmanın yapıldığı bölgede sosyal imkanların yetersiz seviyede olduğu her iki lokasyonda ikamet eden bireylerin ortak görüşü olarak sunulmuştur. Sosyal çevrenin inşa edilen yaşam biçimine uygun şekilde inşa edilmemesinin bölge içerisinde sosyal ilişkilerin kopukluğuna neden olduğu anlaşılmıştır. Aynı zamanda bu durum bölge içerisindeki ekonomik ilişkilerin yetersiz olarak nitelendirilmesine neden olmaktadır. Bölge içerisinde yaşayan site sakinleri ile mahalle sakinlerinin ortak bir ekonomi altında buluşma dilekleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocuklarının daha iyi şartlar altında yaşamasını arzu eden ebeveynlerin kentin güvenlikli alanlarında bir yaşam tasarladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak arzu ettikleri alanı ekonomik olarak karşılayamayan

bireyler, iş imkanlarının kısıtlı olmasından ötürü bu arzularını gerçekleştirmek konusunda zorlanmaktadırlar. İş bölümü içerisinde kendisine uzman temelde bir yer bulamayan bireyler farklılaşılan ve ayrışılan alanlar içerisinde kendi muamma geleceklerini beklemektedirler. Belirsizliğin yok ettiği geleceğe yönelik güven sebebiyle bireyler daha yumuşak ekonomik ilişkilerin bulunduğu ve çocuklarının geleceğini kent içerisinde tasarlayabildikleri alanları tercih edeceklerdir. Araştırma çerçevesinde dönüşüm alanlarında inşa edilen sitelerde yaşayan bireyler, kentli yaşamına uyum sağlamaları nedeniyle gelecek tasarılarını tamamen rasyonel biçimde tasarlamaktadırlar. Bu durum sayısal, hesaplamalar çerçevesinde, ekonomik temelde ve minimuma indirgenmiş bireysel ilişkiler çerçevesinde tasarlanmaktadır. İş planları ve bireylerin bölgenin ucuz olmasından ötürü kazandıkları statünün getirilerinden faydalanmak adına kısa vadede geleceklerini çalışma bölgesinde geçirecekleri sonucuna ulaşılmıştır. Satın aldıkları veya kiraladıkları yaşam kalitesi ile birlikte uzun süre yaşamak arzusu içerisinde olan bireyler açısından kısa vadede bölgeyi terk etme planı bulunmamaktadır. Ancak bireylerin gerekli ekonomik şartları sağlamaları durumunda bölgeyi terk edecekleri ve yeni statülerini satın alacakları alanlara yönelecekleri görülmektedir.

Araştırma çerçevesinde sosyal yaşam alanlarının dönüşüm bölgesinde bulunan mahallelerde yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı alan içerisinde yaşayan insanların ilişki kurmalarını, birbirlerini tanımalarını, anonimleşseler dahi bir alanda vakit geçirmelerini sağlayan sosyal yaşam alanları, kent için üretilmesi elzem konulardan birisidir. Sosyal yaşam alanlarının eksikliği bölge içerisinde sosyal ilişkilerin doğru şekilde kurulmasını engellemektedir. Dolayısıyla bölgede bireyler arası kopuk ilişkiler ve ayrışmalar meydana gelmektedir. Kent toplumunun sağlıklı temellerde bir araya gelmesi adına bölge içerisinde inşa edilecek sosyal yaşam alanları kültürleri bir araya getirecek ve insanların etkileşimleri sonucu kentli bir kültür ortaya çıkmasını destekleyecektir. Araştırma çerçevesinde site de ikamet eden bireyler ile birlikte mahallede yaşayan bireyler arasında ortak bir ekonomik payda oluşturma arzusu bulunması sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal yaşam alanlarının eksikliği aynı zamanda bölge içerisinde ekonomik ilişkilerin kurulmasını da engellemektedir. Bu durum ortak ekonomik bir paylaşım alanı oluşturamayan bireyler arasında ayrışma yaşanmasına neden olmaktadır. Statünün belirgin ayrışması dönüşüm bölgelerinde var olan toplumsal yapıya da zarar vermektedir.

Kentte yaşıyor olmaktan dolayı duyulan ayrıcalıklı his, araştırma çerçevesinde görüşülen bütün kişilerde gözlemlenmiştir. Ancak kentte yaşıyor olmaktan dolayı duyulan ayrıcalıklı durumun da mahalle ve site arasında farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Mahalle sakinlerinin zorunlu hizmetler çerçevesinde değerlendirdikleri kent hayatını site sakinleri zorunlu olmayan, tercihlere yönelik imkânlar doğrultusunda aktarmışlardır. Ulaşım, sağlık, alt yapı hizmetleri vb. gibi ihtiyaçların yanı sıra ekonomik gelir olmasa dahi kentin sunduğu sosyal imkanlardan yararlanmayı ayrıcalık olarak tanımlamaktadırlar. Ancak site sakinleri açısından kent tiyatroların, sinemaların, alışveriş merkezlerinin, konserlerin, etkinliklerin kent içinde kolay ulaşılabilir olması kentin imkanlar doğrultusunda tanımlanmasına neden olmaktadır. Ekonomik statünün bireylerin kent deneyimlerinde ve deneyimlerini tanımlamalarında farklılıklara yol açtığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Araştırma çerçevesinde belirlenen bölgede yapılan araştırmada komşuluk ilişkilerinin farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu ayrışmanın ise aynı bölgede bulunan iki farklı mahallede farklılaşıyor olması dikkat çekicidir. Veysel Karani mahallesinde yaşayan bireylerin hemşehrilik ilişkisi etrafında yerleşmiş olmaları, kişiler arası Tönnies'in bahsettiği cemaat tipi ilişkinin var olması komşuluk ilişkilerinin daha sağlıklı olarak tanımlanmasına neden olmaktadır. Akpınar mahallesinde bulunan kozmopolit yapının kent hayatının sonuçlarından birisi olan bireyselleşmeyi önceledeği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla bireyler güven temelinde birleşemedikleri ve yabancı olarak tanımladıkları diğer insanlar ile yakın ve samimi ilişki kuramamaktadırlar. Çeşitli akademik çalışmalarda da tanımlanan kent yaşamına daha uygun bulunan mahallede komşuluk ilişkileri sağlıklı bir şekilde kurulamamıştır. Veysel Karani mahallesinde rasyonellikten uzak, duygusal temelde kurulan ilişkilerin var olması kent içerisinde kent kültürüne ve kentliliğe tam olarak uyum sağlayamamış mahalle görünümü sergilemesine neden olmaktadır. Kent hayatına adapte olmuş Akpınar mahallesinde güvenlikli site çalışmaları yapılmazken Veysel Karani mahallesinde üçten çok güvenlikli site inşa edilmiştir. Akpınar Mahallesinde apartman tipi çok katlı yapıya dönüşüm önplana çıkarken Veysel Karani mahallesinde güvenlikli sitelerin yapılması iki mahalle arasındaki dönüşüm farklılığını ortaya koymaktadır. Bu durum ile birlikte kent hayatına adapte olamayan ve cemaat tipi ilişki kuran mahalleler, kent hayatının getirdiği görünümü elde edene kadar dönüştürülecektir.

Araştırma yapılan bölgede istihdam olanakları açısından site ve mahalle sakinlerinin ayrıştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Mahalle sakinleri yaşadıkları bölgedeki iş imkânlarını yetersiz olarak eleştirmektedirler. Mahalle sakinlerinin uzmanlaşmamış olması enformel istihdamın bölgede yetersiz olması bu durumun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Site sakinleri açısından ise sitelerin yapılması ile birlikte çevrede açılan çeşitli istihdam alanları ile birlikte iş imkânları ortaya çıkmıştır.

Kentsel alana yönelik aidiyetin sağlanması ve kent karşısında bir varoluş mücadelesi vermek adına bireyler çeşitli derneklerin çatısı altında faaliyet göstermektedirler. Araştırma çerçevesinde mahallede ikamet eden bireylerin daha çok hemşehrilik derneklerine gittikleri gözlemlenmiştir. Çeşitli organizasyonlar çerçevesinde buluşma noktası olan hemşehrilik dernekleri, bireyler açısından kaynaşmak, yeni insanlar tanımak ve tanıdık/bilindik kişilerle irtibat kurmak adına önemli bir noktada bulunmaktadır. Site sakinlerinin ise herhangi bir hemşehrilik derneğine gitmediği sonucuna ulaşılmıştır. Site sakinleri açısından tercih edilen yerler sosyal yaşam dernekleridir. Kent hayatının bireyler üzerinde var olan olumsuz etkilerinin sonuçlarından arınmak adına bu sosyal derneklere gitmektedirler. Site sakinlerinin kentin modern yaşamına ayak uydurdukları ve dönüşüm alanlarının gördüğü yeni kültürü aktaran bireyler oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Alışveriş tercihlerine yönelik bireylerin bölgenin imkânının olmamasından ötürü kentin daha farklı alanlarında alışveriş ihtiyaçlarını karşıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Tüketim mekânı olarak kent hayatı içerisinde üretilen alışveriş merkezleri bireylerin sosyo ekonomik statülerine uygun bir biçimde tasarlanmaktadırlar. Dolayısıyla mahallede yaşayan bireyler açısından alışveriş merkezi deneyimleri sadece alan içerisine girip ihtiyaçlarını karşılayıp çıkmak üzerinedir. Çünkü mahallede yaşayan bireylerin alışveriş merkezi içerisinde gezerek tüketim yapmasının olanağı yoktur. Ancak site içerisinde yaşayan bireylerin alışveriş merkezleri deneyimleri daha farklı olmaktadır. Çünkü bireyler alışveriş merkezleri içerisinde tüketim mekânları üzerinde alışveriş gerçekleştirmektedirler ve alternatif satın alabilme gücünden ötürü farklı ürün deneyimlerine açıktırlar. Sonuç olarak ekonomik olarak gücü olan bireylerin tüketim mekânları içerisinde kurguladıkları alış veriş deneyimi ekonomik gücü sınırlı olan bireyler açısından farklılık göstermektedir. Alışveriş merkezlerinin dışında yerel semt

pazarlarını da bütün katılımcıların tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Mahalle sakinlerinin kendi bölgelerinde kurulan semt pazarlarını tercih ederken site sakinlerinin kentin daha farklı alanlarındaki semt pazarlarını tercih etmesi dikkat çekicidir. Bu durum mahalle içi ekonomik ilişkilerin zayıflığının farklı bir gösterimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gündelik yaşamda katılımcıların tümünün emek çerçevesinde bir gündelik yaşam tasarladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak site sakinlerinin gündelik yaşamda iş hayatının dışında sosyalleştikleri ve bunun için bütçe ayırdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum ekonominin bireylerin gündelik yaşamındaki belirleyiciliğini ortaya koymaktadır. Ekonomik olarak kent hayatına adapte olabilen bireyler kentin imkanlarından faydalanmaktadırlar. Ancak ekonomik olarak kent hayatına adapte olamayan bireyler açısından durum aynı şekilde gerçekleşmektedir.

Kent, insanların hayatlarına tüketim nesnesi olarak dahil olmaktadır. Tüketim özelinde kentsel yaşamı deneyimleyemeyen bireyler yalnız kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzerine yaşam sürmektedirler. Alışveriş tercihlerine yönelik bireylerin bölgenin imkanının olmamasından ötürü kentin daha farklı alanlarında alış veriş ihtiyaçlarını karşıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Tüketim mekanı olarak kent hayatı içerisinde üretilen alışveriş merkezleri bireylerin sosyo ekonomik statülerine uygun bir biçimde tasarlanmaktadırlar. Dolayısıyla mahallede yaşayan bireyler açısından alışveriş merkezi deneyimleri sadece alan içerisine girip ihtiyaçlarını karşılayıp çıkmak üzerinedir. Çünkü mahallede yaşayan bireylerin alışveriş merkezi içerisinde gezerek tüketim yapmasının olanağı yoktur. Ancak site içerisinde yaşayan bireylerin alışveriş merkezleri deneyimleri daha farklı olmaktadır. Çünkü bireyler alışveriş merkezleri içerisinde tüketim mekanları üzerinde alış veriş gerçekleştirmektedirler ve alternatif satın alabilme gücünden ötürü farklı ürün deneyimlerine açıktırlar. Sonuç olarak ekonomik olarak gücü olan bireylerin tüketim mekanları içerisinde kurguladıkları alış veriş deneyimi ekonomik gücü sınırlı olan bireyler açısından farklılık göstermektedir.

Kentin görünümünü ortaya koyan bir nevi kentin kıyafeti benzetmesi yapılabilen şey mimaridir. Araştırma çerçevesinde tercih edilen bölgede insanların bölgedeki mimariye yönelik farklı görüşler içerisinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mahalle de ikamet eden bireyler açısından mimari yetersiz, kullanışsız ve yaratıcı olmayan bir

biçimde kurgulanmıştır. Çarpık kentleşmenin bulunduğu alanlarda bireylerin bölge mimarisine yönelik yaklaşımlarını bu durum ortaya koymaktadır. Elverişsiz sokaklar, otopark eksikliği, binaların dikey büyümesi gibi başlıklar altından eleştiren mahalleli için mahalle mimarisi kötü bir görünüm sunmaktadır. Bu durum site sakinleri için değişmektedir. Sitelerin dizayn edilirken profesyonel biçimde tasarlanması ve inşa edilmesi bireylerin mimariye yönelik beğenilerinin olumlu yönde olmasına neden olmaktadır. Kendi yaşam alanları açısından yaşadıkları bölgeyi olumlayan site sakinleri site dışındaki alanlardaki yaşamı ise eleştirmektedir. Bu durum mimari üzerinden gerçekleşen bir ayrışmayı ve farklılaşmayı gözler önüne sermektedir. Toplum yaşadıkları alan içerisinde bireyler arasındaki ilişkilerinin dışında tercih ettikleri mekanlar çerçevesinde de farklılaşmaktadırlar. Dolayısıyla bu farklılaşma mahalle sakinlerinin daha çok hissettiği ve yaşamlarına sonuçları dokunan bir farklılaşma olmaktadır. Sitelerin dizayn edildikleri biçimler üzerinden bireyler ayrışmanın yaşandığını tanımlarken aynı zamanda kendi ütopyalarında ideal yaşam alanını sermayenin tasarladığı siteler çerçevesinde belirlemektedirler. Mimari kent yaşamı içerisinde kent toplumuna sunulan bir meta haline gelmektedir. Meta üretilirken tüketecek olan kitle belirlenmektedir. Mekanı tüketemeyen bireyler ise sermaye için çalışmak amacıyla kendisini geliştirecek, uzmanlaşacak ve bunun karşılığında hayal ettiği yaşam ile ödüllendirilecektir.

Mahallede ikamet eden ve sitede ikamet eden bireyler açısından ortak olarak ifade edilen kanılardan birisi yaşadıkları bölge üzerindeki güven duygularıdır. Bölge içerisinde yoğun şekilde uyuşturucu madde kullanımının olması herkesi güven temelinde bölgeye yönelik bir tedirginliğe itmektedir. Dolayısıyla kentsel yaşam alanlarında bireylerin uyum içerisinde ilişki temelinde yaşamaları adına öncelikle çözülmesi gereken güvenliğin bireyler açısından sağlanmasıdır. Çünkü bireylerin güvenli alanlar içerisinde kurdukları ilişkiler, birlikte ortak payda içerisinde paylaşılabilir bir yaşam kurgulamalarına neden olmaktadır. Kentsel dönüşüm alanlarındaki dönüşüm sonrası olumsuz sonuçların aşılması adına gerçekleştirilmesi gereken çalışmaların başında güvenlik sorununun irdelenmesi gelmektedir. Dolayısıyla bölge içerisinde güvenli alanların oluşturulması adına yeterli yatırımların sağlanması, ışıklandırmanın yapılması, bireylere güvenli olma hissiyatını verecek önlemlerin alınması gerekmektedir.

Araştırma yapılan bölgede inşa edilen dışa kapalı güvenlikli sitelerin bulunması bölge içerisinde fiziki bir ayrışmanın yaşandığı hissinin doğmasına neden olmuştur. Mahalle de ikamet eden bireyler açısından bölgede bulunan tek ayrışma site-mahalle arasında bulunan ayrışmadır. Duvarların yüksek inşa edilmesi, güvenliğin bulunduğu giriş kapıları, kamusal alan olan camiye dahi girişin site ve mahalle açısından farklı alanlarda kurgulanması ayrışmayı destekleyici görünümlerdir. Ayrıştırılmış ve güvenli alan dışında bırakılmış olan kişiler açısından kent, olumsuz deneyimleri tahakküm aracı olarak bireyler üzerinde uygulayan bir mekan haline gelmektedir. Bu fiziki ayrışma site sakinleri açısından da geçerli olmaktadır. Site sakinlerinin güvenli alan ve izole edilmiş mekanlar temelinde açıklamaları ayrışmanın site sakinleri açısından da var olduğunu göstermektedir. Site sakinlerinin güvenlikli siteyi tercih etme nedenleri dikkate alındığında bu ayrışmanın yaşanılan bölge açısından gerekli olduğu kanısında oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Kendi statüsünü satın almış bireyler açısından ayrışma meşru bir zemine oturtularak nedensellik bağlamında açıklanmaktadır.

Etnik, ideolojik ve ekonomik ayrışma temelinde araştırma yapılan bölgede sadece ekonomik temelde bir ayrışma olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kent hayatı içerisinde farklılıkların farkında olarak yaşayan bireyler kentliliğin bir şartı olarak hoşgörü temelinde buluşmaktadırlar. Ancak kentli yaşama ayak uyduramamış Veysel Karani Mahallesinde de durumun hoşgörü temelinde olması dikkat çekicidir. Veysel Karani mahallesinde bireylerin duygusal olarak birbirlerine yaklaşması ve akrabalık/tanışlık gibi durumlar bireylerin birbirlerine hoşgörü temelinde yaklaşmasına neden olmaktadır. Akpınar mahallesinde ve güvenlikli sitede bulunan bireyler açısından ise kentli yaşama uygun yaşamın olması, farklılıkların hoşgörü ile karşılanması ve bireylerin birbirlerinin alanlarına dokunmaması bu ayrışmanın olmayışındaki önemli etkenlerdendir. Rasyonel ve sadece çıkar amacıyla birbirlerine yaklaşan bireyler açısından farklılıklara hoşgörü temelinde yaklaşmak ve kendi çevrelerince özel ilişkiler tasarlamak mahalle ve güvenli sitede görülen bir başka durumdur. Mahallede ikamet eden bireyler açısından ekonomik temelde bir ayrışma yaşanmaktadır. Bu durumun en büyük örneği olarak mahalle-site yaşamının karşılaştırılması söylenebilir. Site sakinlerinin mahalle içi yerel bakkalları neredeyse hiç tercih etmemesi, lüks tüketim ürünü olarak adlandırılabilecek kaliteli ulaşım araçlarına sahip olması, site içerisindeki sosyal imkanlardan faydalanıyor olmaları bu ayrışmanın düşünülmesine örnek olarak gösterilebilir. Site içi ilişkiler çerçevesinde

ise öbekleşerek kendi statülerine ve fikirlerine uygun insanların bir birliktelik oluşturdukları sonucuna ulaşılmıştır. Site içerisinde ikamet eden bireyler ise ekonomik temelde bir ayrışmadan bahsetmemektedirler. Dolayısıyla bu durum ekonomik ayrışmanın statü elde etmiş bireyler açısından bir sorun olarak düşünülmediğini ortaya koymaktadır.

Kentsel dönüşümün bulunduğu araştırma bölgesinde kentsel dönüşümün bölgeye etkilerine yönelik farklı görüşler ortaya konmaktadır. Kentsel dönüşüm ile birlikte ortaya çıkan yapılar sonucu ayrışma yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Güvenlikli sitelerin inşası ile birlikte mekan içerisinde ayrışmaya başlayan bireyler, siteyi tercih eden bireyler ile ekonomik ve kültürel anlamda da ayrışmaktadırlar. Böyle bir durumun ortaya çıkması sonucu kentsel dönüşümün bölge içerisinde bulunması olumsuz olarak eleştirilmektedir. Dönüşüm ile birlikte bölgeye daha önce gelmeyen hizmetlerin gelmesi dönüşüme olumlu yaklaşılmasına neden olmuştur. Toplu taşıma imkanının gelişmesi, alt yapı hizmetlerinin getirilmesi, sosyal alanların inşa edilmesi vb. olumlu etkiler altında kentsel dönüşüm olumlanabilir. Ancak bu hizmetlerin mahallede yaşayan kentli bireyler amacıyla değil sermayenin hedef kitlesi olan tüketici sınıf için getiriliyor olması dönüşümün ayrıştırdığı ve farklılaştırdığı gerçeğini bizlere sunmaktadır. Site sakinleri açısından kentsel dönüşüm, bölgenin gelişmesini destekleyen, modernleştiren ve ekonomik olarak kalkındıran sonuçlarıyla olumlu olmaktadır. Site sakinleri açısından dönüşümün kısmen ya da tamamen bölgeye yayılacak olmasıyla beraber mahallenin yapısı değişecektir. Sermayenin, kent rantından faydalanmak adına gerçekleştirdiği kimi girişimler kentin yapısını bozmanın dışında kent toplum yapısını da değiştirmektedir. Dolayısıyla kent, kendine ekonomik olarak ait olmayan bireyi barındırmayacaktır. Kentsel dönüşüm çerçevesinde kent deneyiminin farklılaşma ve ayrışma olgularının araştırıldığı bu çalışmada bireyler açısından kent deneyiminde farklılaşma ve ayrışmanın öncelikle mekânsal çerçevede başladığı sonucuna ulaşılmıştır. Dönüşüm ile birlikte mahalleli, mekânsal olarak ayrışacak, birey olarak farklılaşacak ve kendisine uygun alanlar bulması açısından yerinden edilecektir. Kent sermayesi kendi gelişimine ayak uyduramayan bireyi dışlayacak ve kendi ayrıcalıklı sınıfını yaratacaktır.

EK'LER

EK-1 Odak Grup Görüşmesi Çerçevesi ve Görüşme Çerçevesi

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ,

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI, YÜKSEK LİSANS TEZİ

ODAK GRUP GÖRÜŞME ÇERÇEVESİ

OGG Kodu:

Görüşmenin kimlerle yapıldığı:

Görüşmenin kimler tarafından yapıldığı: Moderatörün adı ve Soyadı:
Gözlemcinin adı ve Soyadı:

Görüşmenin yapıldığı yer:

Görüşmenin tarihi: …… **Görüşmenin saati ve süresi**:

Görüşmenin teybe kaydedilmesini uygun buluyorlar mı? 1. Uygun 2. Uygun değil.

Sıra No	İsmi	Cinsi-yeti	Yaşı	Okuduğu okulun tam adı	Sınıfı	Kimlerle birlikte kaldığı/ yaşadığı	Anne-babanın eğitim durumu	Doğum yeri	En uzun yaşadığı yer	Aylık harçlığı ya da kazancı	Oturduğu mahalle
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											

Oturma Düzeni:

Görüşme akışı:

A- Aidiyet hissine yönelik olarak;

1. Ne kadar süredir, burada yaşıyorsunuz? Burada mı doğdunuz? Bu bölgeyi tercih etmenizdeki temel etkenler nelerdir? Geleceğinizi de bu bölgede geçirmeyi düşünüyor musunuz?
2. Yaşadığınız çevreyi nasıl tanımlarsınız? Yaşadığınız bölgedeki sosyal yaşamı yeterli ve keyifli buluyor musunuz? (Siteiçi/Sitedışı ayrıca sorulacaktır)
3. Kentte yaşıyor olmaktan dolayı farklı olanaklara sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?
4. Yaşadığınız bölgedeki insanlar arasındaki ilişkiyi ve komşuluk ilişkilerini anlatır mısınız?
5. Yaşadığınız bölgedeki iş imkanları ve ekonomik ilişkiyi anlatır mısınız?
6. Üye olduğunuz ya da sıklıkla gittiğiniz hemşehrilik derneği, sosyal dernek vb. yerler var mıdır?

B- Mekansal tercihlere yönelik olarak;

1. Sosyal hayata dahil olmak adına bölgenizde ve bölge dışında nereleri tercih edersiniz? Neden? Bu noktalarda nasıl vakit geçirmek sizi mutlu eder?
2. Gündelik yaşamda birey olarak nerelerde vakit geçirirsiniz? Aile olarak nerelerde vakit geçirirsiniz?
3. Alış veriş yapmak amacıyla nereleri tercih edersiniz? Mahalle pazarını mı tercih edersiniz? Mahalle içerisindeki yerel bakkallara gider misiniz? Kilometrelerce uzaktaki AVM'leri tercih eder misiniz? Tüketim alışkanlıklarınızı kent nasıl belirler?
4. Yaşadığınız alanın fiziki ve mimari özelliklerini kullanışlı, yeterli ve yaratıcı buluyor musunuz?
5. Kentte sizin için merkez neresidir? Çeper alanlar nereleridir? Hangisinde ne amaçla, ne kadar süre ve nasıl zaman geçirirsiniz?

C- Ayrışmaya yönelik olarak;

1. Yaşadığınız bölgede kendiniz, çocuklarınız veya yakınlarınız için güvenlik endişesi taşıyor musunuz?
2. (Siteiçi/Sitedışı ayrıca sorulacaktır) Yaşadığınız bölgede fiziki-coğrafi bir ayrışma olduğunu düşünüyor musunuz?
3. Yaşadığınız bölgede etnik, ideolojik ya da ekonomik kökenli bir ayrışma olduğunu düşünüyor musunuz?
4. Yaşadığınız bölgede kentsel dönüşümün ne tür etkileri oldu?

EK-2 Senaryo Geliştirme Formu

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ,
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI, YÜKSEK LİSANS TEZİ

ODAK GRUP GÖRÜŞMESİ SENARYO GELİŞTİRME FORMU

OGG Kodu:

Görüşmenin kimlerle yapıldığı:

Görüşmenin kimler tarafından yapıldığı: Moderatörün adı ve Soyadı:
Gözlemcinin adı ve Soyadı:

Görüşmenin tarihi: ……. **Görüşmenin saati ve süresi:**

Görüşmenin yapıldığı yer: ……..

Senaryonun kimler tarafından hazırlandığı: Ad ve Soyadları:

Senaryo hazırlama tarihi: …… Senaryo hazırlama saati ve süresi:…..

Görüşmenin teybe kaydedilmesinin uygun bulunup bulunmadığı: 1. Uygun 2. Uygun değil.

Kişisel özellikler:

Sıra No	İsmi	Cins.	Yaşı	Bitirdiği okul/ Üniversitenin adı	Üniversite mezunu ise, bitirdiği bölüm/alan	Doğum yeri	Mesleği/işi	Medeni durumu	Ailenin aylık harcama düzeyi	Oturduğu Mahalle
1	OGG1, 1									
2	OGG1,2									
3	OGG1,3									
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

Oturma Düzeni:

Moderatör:.

OGG1, 1:

Moderatör:

OGG1, 5:

Moderatör:

OGG1, 4:

.
.
Tüm konuşmalar……..
.
.
.
Moderatör: Çok teşekkürler. Sağ olun, var olun. Bizi çok güzel konuk ettiniz. Hem de çok önemli bilgiler verdiniz, fikirlerinizi tartıştınız.

Görüşmenin yapıldığı ortam hakkındaki görüş ve gözlemler:

Görüşmenin güven verici olup olmadığı ve değilse nedenleri hakkında bilgi:

EK-3 Veri Analizi Formu

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI, YÜKSEK LİSANS TEZİ

ODAK GRUP GÖRÜŞMESİ VERİ ANALİZ FORMU

OGG Kodu:

Görüşmenin kimlerle yapıldığı:

Görüşmenin kimler tarafından yapıldığı: Moderatörün adı ve Soyadı:
Gözlemcinin adı ve Soyadı:

Görüşmenin tarihi: ……. **Görüşmenin saati ve süresi:**

Görüşmenin yapıldığı yer: ……..

Veri analizinin kimler tarafından hazırlandığı: Ad ve Soyadları:

Veri analizi tarihi: …….. Veri analizi saati ve süresi:…..

Görüşmenin teybe kaydedilmesinin uygun bulunup bulunmadığı: 1. Uygun 2. Uygun değil.

Kişisel özellikler:

Sıra No	İsmi	Cins.	Yaşı	Okuduğu okulun tam adı	Sınıfı	Kimlerle birlikte kaldığı/ yaşadığı	Anne-babanın eğitim durumu	Doğum yeri	En uzun yaşadığı yer	Aylık harçlığı ya da kazancı	Oturduğu mahalle
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											

Oturma Düzeni:

A) Aidiyet hissine yönelik olarak;

1. Ne kadar süredir, burada yaşıyorsunuz? Burada mı doğdunuz? Bu bölgeyi tercih etmenizdeki temel etkenler nelerdir? Geleceğinizi de bu bölgede geçirmeyi düşünüyor musunuz?

[Senaryo metinleri içerisinde veriler analiz edilir. Analizler özetlenir. Analizi ve araştırmacının açıklamalarını destekleyen katılımcı sözleri eklenir. Katılımcının kodu parantez içerisinde belirtilir.]

2. Yaşadığınız çevreyi nasıl tanımlarsınız? Yaşadığınız bölgedeki sosyal yaşamı yeterli ve keyifli buluyor musunuz? (Siteiçi/Sitedışı ayrıca sorulacaktır)

[Senaryo metinleri içerisinde veriler analiz edilir. Analizler özetlenir. Analizi ve araştırmacının açıklamalarını destekleyen katılımcı sözleri eklenir. Katılımcının kodu parantez içerisinde belirtilir.]

EK-4 Katılımcıların Profilleri

Tablo 2 Odak Grup Görüşmesi Katılımcı Profilleri

Kod No	Cinsiyeti	Yaşı	Öğrenim Durumu	Doğum yeri	Mesleği/işi	Medeni durumu	Ailenin aylık harcama düzeyi	Oturduğu Mahalle
OGG1, 1	E	42	İlkokul	Bingöl	Unlu Mamül	Evli	2000-4000	Akpınar
OGG1, 2	E	51	İlkokul	Sivas	Tekstil	Evli	2000-4000	Akpınar
OGG1, 3	E	32	Lise	İstanbul	Elektrik	Evli	2000-4000	Akpınar
OGG1, 4	E	23	Ortaokul	Iğdır	Unlu Mamül	Bekar	2000-4000	Akpınar
OGG1, 5	E	26	Ortaokul	Bingöl	Şoför	Bekar	0-2000	Akpınar
OGG1, 6	E	29	Ön Lisans	Artvin	Forklift Operatörü	Bekar	2000-4000	Akpınar
OGG1, 7	E	16	Lise	Bingöl	Öğrenci	Bekar	2000-4000	Akpınar
OGG1, 8	E	35	İlkokul	Kars	Serbest Meslek	Evli	0-2000	Akpınar
OGG2, 1	K	21	Üniversite	İstanbul	Anaokulu Öğretmeni	Bekar	0-2000	Veysel Karani
OGG2, 2	K	19	Lise	İstanbul	Öğrenci	Bekar	0-2000	Veysel Karani
OGG2, 3	K	18	Lise	İstanbul	Öğrenci	Bekar	0-2000	Veysel Karani
OGG2, 4	K	20	Lise	İstanbul	Muhasebeci	Bekar	0-2000	Veysel Karani
OGG2, 5	E	25	Üniversite	İstanbul	İş Sağlığı Güvenliği	Bekar	2000-4000	Veysel Karani
OGG2, 6	K	61	İlkokul	Artvin	Ev Hanımı	Evli	0-2000	Veysel Karani
OGG2, 7	K	45	İlkokul	Artvin	Ev Hanımı	Evli	0-2000	Veysel Karani
OGG3, 1	E	36	İlkokul	Ordu	İnşaat	Evli	0-2000	Veysel Karani
OGG3, 2	E	24	İlkokul	İstanbul	Serbest Meslek	Evli	0-2000	Veysel Karani
OGG3, 3	E	30	Ortaokul	Ordu	Serbest Meslek	Evli	2000-4000	Veysel Karani
OGG3, 4	E	65	İlkokul	Ordu	İnşaat	Evli	0-2000	Veysel Karani
OGG3, 5	E	45	İlkokul	Kırıkkale	Demir İşçisi	Bekar	0-2000	Veysel Karani
OGG3, 6	E	32	İlkokul	Ordu	İnşaat	Evli	0-2000	Veysel Karani
OGG3, 7	E	40	İlkokul	Ordu	Serbest Meslek	Evli	4000 ve üzeri	Veysel Karani
OGG3, 8	E	29	Ortaokul	İstanbul	Serbest Meslek	Evli	2000-4000	Veysel Karani

Tablo 3 Derinlemesine Görüşme Katılımcı Profilleri

Kod No	Cinsiyeti	Yaşı	Öğrenim Durumu	Doğum yeri	Mesleği/işi	Medeni durumu	Ailenin aylık harcama düzeyi	Oturduğu Mahalle
DG1	E	56	Üniversite	Samsun	Serbest Meslek	Evli	2000-4000	Veysel Karani
DG2	K	35	Lise	İstanbul	Estetisyen	Evli	2000-4000	Veysel Karani
DG3	E	36	Üniversite	İstanbul	Mali müşavir	Evli	4000+	Veysel Karani
DG4	K	39	Yüksek Lisans	İstanbul	Eczacı	Bekar	2000-4000	Veysel Karani
DG5	K	45	Ön Lisans	İstanbul	Bankacı/ Gayrimenkul Danışmanı	Bekar	4000+	Veysel Karani
DG6	E	24	Lise	Samsun	Gayrimenkul Danışmanı	Bekar	2000-4000	Veysel Karani
DG7	E	38	Üniversite	Erzincan	Gayrimenkul Danışmanı	Evli	4000+	Veysel Karani

KAYNAKÇA

Adaman, Fikret & Çağlar Keyder. *Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma*. İstanbul: 2006.

Agibalova, E. V & G. Donskoy. **Ortaçağ Tarihi**. Çev.: Çağdaş Sümer. İstanbul: Yordam Kitap, 2018

Akdağ, Yusuf. **Kapitalizm ve Sınıf Mücadelesi: Teorinin Güncelliği**. İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2014

Aksoy, Yıldız & Nilgün Ergun. "Kentleşme ve Yeşil Alan Sorunu Üzerine Bir Araştırma İstanbul Kenti Bakırköy İlçesi Örneği," **Tubav Bilim Dergisi**. 2, 4: 426-438, 2009.

Akşit, Bahattin. **Türkiye'de Az Gelişmiş Kapitalizm ve Köylere Girişi**. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği Yayınları, 1966

Aktaş, Erkan, Assiye Aka & Murat Cem Demir. "Türkiye'de Hemşehri Dernekleri ve Kıral Dönüşüm," **Tarım Ekonomisi Dergisi**. 12, 2: 51-58, 2006.

Altan, Zeynep Hayriyem. "Bir Sürgünlük Biçimi: Metropol Yaşamı," **İletişim Fakültesi Dergisi**. ss. 5-22, 2008.

Altıntaş, Safiye. "Kültürel Etkinliklerin Aktörü Olarak Yeni Orta Sınıf ve Soylulaştırma İlişkisi Üzerine Bir Tartışma," **Sosyoloji Konferansları**. 2, 54: 115-142, 2016.

Altuner, Durdu, Nalan Engin, Cüneyt Gürer, İlkay Akyay & Arif Akgül. "Madde kullanımı ve suç ilişkisi: kesitsel bir araştırma ," **Tıp Araştırmaları Dergisi**. 7, 2: 87-94, 2009.

Alver, Köksal. "Komşuluk," **Kent Sosyolojisi**: 341-348. Ed. Köksal Alver. Ankara: Hece Yayınları, 2012.

Alver, Köksal. **Steril Hayatlar**. Ankara: Hece Yayınları, 2013

Arslan, Hakan. *"Türkiye'nin Kentleşme Sürecinde Konut Politikalarının Evrimi"*. Celalabat: 2014.

Arslan, Müge & Ozan Bakır. "Tüketicilerin İlgilenim Düzeyine Göre Alışveriş Merkezlerini Tercih Etme Nedenleri ve Sadakate Etkisi," **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**. 28, 1: 227-259, 2010.

Ayata, Sencer. "Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı," **Kültür Fragmanları Türkiye'de Gündelik Hayat**: 37-56. İstanbul: Metis Yayıncılık, 2005.

Aydın, Handan, Hakan Sivas, Ali Fuat Yılmazel, Elif Uğurlu Özer, Ahmet Tolga Tek, Nilgün Elam, Hayrettin Pınar, Sema Altunan, Sedat Bingöl & Zafer Koylu. **Uygarlık Tarihi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2265, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1262, 2011

Aydoğan, Filiz. "Tüketim Kültürünün Gölgesinde Kentler," **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**. 27, 2: 203-215, 2009.

Aydoğan, Filiz. "Tüketim Kültürünün Gölgesinde Kentler," **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**. 27, 2: 203-215, 2009.

Aytaç, Ömer. "Türkiye Kentleşmesinde Bir Ara Kurum: Kent Kahvehaneleri," **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. 5, 2: 179-200, 2005.

Aytaç, Ömer. "Kent Mekanlarının Sosyo-Kültürel Coğrafyası," **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. 17, 2: 199-226, 2007.

Balaban, Osman. "Neoliberal Yeniden Yapılanmaın Türkiye Kentleşmesine Bir Diğer Armağanı: Kentsel Dönüşümde Güncelin Gerisinde Kalmak," **İstanbul: Müstesna Şehrin İstisna Hali**: 51-78. Ed. Ayşe Çavdar & Pelin Tan. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2013.

Barreau, Jean-Claude & Guillaume Bigot. **Bütün Dünya Tarihi**. Çev.: Ayşen Özışık. İstanbul: Dharma Yayınları, 2006

Başel, Halis. "Türkiye'deki Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri," **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**. 53: 515-542, 2007.

Baudrillard, Jean. **Tüketim Toplumu Söylenceleri Yapıları**. Çev.: Hazal Deliceçaylı & Ferda Keskin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2008

Baumann, Zygmunt. **Etiğin Tüketiciler Dünyasında Bir Şansı Var Mı?** Çev.: Funda Çoban & İnci Katırcı. Bursa: De-Ki Yayınları, 2010

Beaud, Michel. **Kapitalizmin Tarihi**. Çev.: Fikret Başkaya. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2003

Begel, Egon Ernest. "Kentlerin Doğuşu," **Cogito**. ss. 7-16, 1996.

Birol, Gaye. "Kentlilik Bilinci ve Balıkesir'den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi," **Ege Mimarlık Dergisi**. 65: 28-31, 2008.

Bozkurt, Veysel. **Değişen Dünyada Sosyoloji**. 7. Baskı. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2011

Bumin, Kürşat. **Demokrasi Arayışında Kent**. İstanbul: İz Yayıncılık, 1990

Childe, Gordon. **Tarihte Neler Oldu**. İstanbul: Alan Yayıncılık, 1998

Coşkun, İsmail. "Modernliğin Kaynakları: Rönesans Üzerine Bir Değerlendirme," **Sosyoloji Dergisi**. 3, 6: 45-70, 2003.

Çan, Fatih, M. "Kentleşme, Sanayileşme ve Kalkınma Etkileşimi," **T.C. Fırat Kalkınma Ajansı**. ss. 1-11, 2013.

Çeker, Ali. "İstanbul'da Kentsel Dönüşüm Kapsamında Gerçekleşen Bir Olgu: Soylulaştırma," **Türk Coğrafya Dergisi**. 65: 77-86, 2015.

Çelik, Fatih. "İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı İle Analizi," **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. 27: 149-170, 2006.

Çetin, Banu Aktürk. "Alışveriş Merkezleri Yeni Bir Kent Merkezi Olabilir Mi?," **Akademik Sosyal Bilimler Dergisi**. 5, 15: 1-17, 2018.

Çobangil, Orçun. "Pozitivizm, Chicago Kent Ekolojisi Okulu ve Kent Güvenliği," **Kent Akademisi Elektronik Dergi**. 11, 4: 673-682, 2018.

Çötok, Nesrin Akıncı. "Giddens Sosyolojisinde Toplumsal Dönüşümün Temel Kavramları ve Bağlantılar: Yapılanma, Modernite ve Küreselleşme," **Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi**. 3, 5: 189-207, 2017.

Çüçen, A. Kadir. "BATI AYDINLANMASININ DÜSÜNSEL KÖKENLERİ VE ELEŞTİRİSİ," **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(İLKE)**. ss. 25-34, 2006.

Durgun, Özlem & Demet Çak. "Yoksul Kent Nüfusunun İstihdam Yapısı ve Geçinme Biçimleri: İstanbul Örneği," **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. 20: 32-55, 2010.

Eğilmez, Mahfi. **Tarihsel Süreç İçerisinde Dünya Ekonomisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2018

Emre, Yunus. "Anthony Giddens ve Uluslararası İlişkiler: Yapılanma, Modernite ve Uluslararası İlişkiler," **Uluslararası İlişkiler**. 11, 44: 5-23, 2015.

Engels, Friedrich. **İnglitire'de Emekçi Sınıfın Durumu**. Ankara: Sol Yayınları, 1997

Erman, Tahire. **Mış Gibi Site Ankara'da Bir Toki-Gecekondu Dönüşüm Sitesi**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016

Fishman, Robert. "Yirminci Yüzyılda Kent Ütopyaları," **20. Yüzyıl Kenti**: 107-126. Ed. Ayten Alkan & Bülent Duru. Ankara: İmge Yayınevi, 2002.

Freeman, Charles. **Mısır, Yunan ve Roma**. Çev.: Suat Kemal Angı. Ankara: Dost Kitabevi, 2003

Fülbert, Georg. **Kapitalizmin Kısa Tarihi**. Çev.: Sadık Usta. İstanbul: Yordam Kitap, 2008

Genç, Fatma Neval. "Gecekonduyla Mücadeleden Kentsel Dönüşüme Türkiye'de Kentleşme Politikaları," **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi**. 1, 1: 15-30, 2014.

Geniş, Şerife. "Küreselleşme, Kent ve Kültür," **İdealKent**. 3: 48-61, 2011.

Giddens, Anthony. **Sosyoloji**. Ed. Fahri Özdemir. İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2008

Giddens, Anthony. **Sosyoloji**. İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2008

Giddens, Anthony. **Modernliğin Sonuçları**. Çev.: Ersin Kuşdil. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010

Gombrich, Ernst H. **Genç Okurlar İçin Kısa Bir Dünya Tarihi**. Çev.: Ahmet Mumcu. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1997

Gökulu, Gökhan. "Kent Güvenliği, Kentleşme ve Suç İlişkisi," **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**. 24, 1: 209-226, 2010.

Görün, Mustafa & Mustafa Kara. "Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Girişimcilik Bağlamında Türkiye'de Kentsel Yaşam Kalitesinin Arttırılması," **Yönetim Bilimleri Dergisi**. 8, 2: 137-164, 2010.

Gözlü, Ahmet. "Antik Yunan (Hellen)'da Koloniler ve Bunların Nitelikleri," **Folklor/Edebiyat**. 21, 81: 195-206, 2016.

Gündüz, Mustafa & Cengiz Yıldız. "Türk Yazılı Kültüründe Komşuluk," **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**. 7, 25: 123-138, 2008.

Güngör, Esra. "1950'ler Türkiye'sinde Modernleşme ve Gündelik Hayat Değişimlerine Sinema Üzerinden Bakmak: İstanbul Geceleri Filmi," **Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi**. 2, 3: 94-112, 2017.

Gürhan, Nazife. "Simüle Edilen Toplumsal Mekân/Kentsel Mekân: Çocuk Şehri Temalı Eğlence Merkezleri," **İdealkent**. 9, 24: 701-7032, 2018.

Güven, Kesim Sevgi & Altan Kar. "Kutuplaştırmanın Yeni Mekanları: Kapalı Siteler," **folklor/edebiyat**. 19, 75: 9-36, 2013.

Harvey, David. **Postmodernliğin Durumu**. Çev.: Sungur Savran. İstanbul: Metis Yayınları, 1997

Harvey, David. "Sınıfsal Yapı ve Mekansal Farklılaşma Kuramı," **20. Yüzyıl Kenti**: 147-172. Ed. Ayten Alkan & Bülent Duru. Çev.: Ayten Alkan & Bülent Duru. Ankara: İmge Yayınevi, 2002.

Harvey, David. **Asi Şehirler Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru**. Çev.: Ayşe Deniz Temiz. İstanbul: Metis Yayınları, 2012

Harvey, David. **Kent Deneyimi**. Çev.: Esin Soğancılar. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2017

Hürmeriç, Pelin & Ece Baban. "Simmel, Veblen ve Sombart'ın Penceresinden Hedonik Tüketim: Ütopyada Negotium ve Otium," **Global Media Journal: Turkish Edition**. ss. 87-101, 2012.

İslamoğlu, Emel, Sinem Yıldırımalp & Abdurrahman Benli. "Türkiye'de Tersine Göç ve Tersine Göçü Teşvik Eden Uygulamalar: İstanbul İli Örneği," **Sakarya İktisat Dergisi**. 3, 1: 68-93, 2013.

Işık, Şevket. "Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri," **Ege Coğrafya Dergisi**. ss. 57-71, 2005.

Kadıoğlu, Muhsin. "Hümanizm," **Sosyoloji Konferansları**. 23: 157-165, 2011.

Karpat Çatalbaş, Gaye & Ömer Yarar. "Türkiye'deki Bölgeler Arası İç Göçü Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi İle Belirlenmesi," **Alphanumeric Journal**. 3, 1: 99-117, 2013.

Kaygalak, İrfan & Şevket Işık. "Kentleşmenin Yeni Ekonomik Boyutları," **Ege Coğrafya Dergisi**. 16: 17-35, 2007.

Kaypak, Şafak. "Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Markalaşması ve "Marka Kentler"," **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. 14, 1: 335-355, 2013.

Keleş, Ruşen. **Kentleşme Politikası**. Ankara: İmge Kitabevi, 2008

Keyder, Çağlar. **İstanbul Küresel İle Yerel Arasında**. İstanbul: Metis Yayınları, 2013

Kıray, Mübeccel. **Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası**. Ankara: DPT Yayınları, 1964

Koyuncu, Ahmet. "Küresel Kentte Komşuluk," **Edebiyat Fakültesi Dergisi**. 22: 23-42, 2009.

Köse, Aynur. "Küreselleşme Çağında Bir Aidiyet Zemini ve Örgütlenme Şehri Olarak Hemşehrilik," **Akademik İncelemeler**. 3, 1: 221-232, 2008.

Küçük, Serhat. "Batı'nın Batılılaşması: Zihinsel Dönüşümün Eylemsel Kökeni," **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. 11, 2: 431-440, 2013.

Lefebvre, Henri. **Mekanın Üretimi**. İstanbul: Sel Yayıncılık , 2014

Marmasan, Deniz. "Bir Mekansal Ayrışma Modeli Olarak Modern Gettolaşma: Televizyon Reklamları Üzerine Bir İnceleme," **Global Media Journal: Tr Edition**. 5, 9: 219-242, 2014.

Marx, Karl. **Kapital**. Ankara: Eriş Yayınları, 2003

Marx, Karl & Friedrich Engels. **Alman İdeolojisi**. Ankara: Eriş Yayınları, 2003

Morris, Ian. "Kent ve Devlet Olarak Erken Polis," **Antik Dünya'da Kırsal ve Kent**: 25-58. Çev.: Lale Özgenel. İstanbul: Homer Kitabevi, 2000.

Mumford, Lewis. **Tarih Boyunca Kent Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği**. Çev.: Gürol Koca & Tamer Tosun. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2007

Niray, Nasır. "Tarihsel Süreç İçerisinde Kentlelme Olgusu ve Muğla Örneği," **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. 9: 1-27, 2002.

Oktay, Ahmet. **Türkiye'de Popüler Kültür**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1993

Okuyucu, Ş., Ebru. "Erken Cumhuriyet Döneminde Mekansal Değişimlerin Popüler Yayınlar Üzerinden Okunması: Konutta İç Mekan Deneyimlenmesi," **Online Journal of Art and Design**. 7, 1: 86-131, 2019.

Olgun, Hakan. "Katolik Kilisesinin Endülüjans Uygulaması ve Protestan Reformuna Etkisi," **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. 18, 18-19: 327-346, 2005.

Owens, E. J. **Yunan ve Roma Dünyasında Kent**. Çev.: Cana Birsel. İstanbul: Homer Kitabevi, 2000

Öktem, Binnur. "Küresel/ Dünya Kenti," **Kent Sosyolojisi Çalışmaları**: 103-138. Ed. Örgen Uğurlu, Nihal Şirin Pınarcıoğlu, Ayşegül Kanbak, & Makbule Şiriner. İstanbul: Örgün Yayınevi, 2010.

Öktem, Binnur. "İstanbul'da Neoliberal Kentleşme Modelinin Sosyo-Mekansal İzdüşümleri," **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**. ss. 23-40, 2011.

Önder Memiş, Burcu. "Yeni Kent ve Konut Biçimlerinin Toplumsal İletişim Zemininde Eleştirel Yorumu," **International Journal of Social Sciences and Education Research**. 3, 4: 1364-1380, 2017.

Önez Çetin, Zuhal. "Kent Teorisinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimine Dair Bir İnceleme," **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**. 31, 2: 289-310, 2017.

Önkal, Güncel. "Kentlilik ve Kentsizlik," **Kent Fragmanları**: 61-76. Ed. Özgür Sarı & Ali Esgin. İstanbul: Phoenix, 2016.

Özdemir, Gürbüz. "Tampon Mekanizmadan Siyasal Aktörlüğe Hemşehri Dernekleri," **Electronic Turkish Studies**. 8, 6: 943-959, 2013.

Özden, Pelin Pınar. "Türkiye'deki Kentsel Dönüşüm Politikaları ve Uygulamalarına Eleştirel Bir Bakış," **Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama, Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları**: 194-255. Ed. Dilek Özdemir. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım, 2010.

Öztürk, Mustafa. "Türkiye'de İç Göçe Katılanların Kent Yaşamına ve Kentsel Emek Piyasalarına Etkileri," **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**. 52: 245-264, 2007.

Özyurt, Cevat. "Yirminci Yüzyıl Sosyolojisinde Kentsel Yaşam," **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. 10, 18: 111-126, Aralık 2007.

Pérouse, Jean-François & Didem Danış. "Zenginliğin Mekanda Yeni Yansımaları: İstanbul'da Güvenlikli Siteler," **Toplum ve Bilim**. 104: 92-123, 2005.

Pirenne, Henri. **Ortaçağ Kentleri**. Çev.: Şadan Karadeniz. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 1994

Puştu, Yusuf. "Küreselleşme Sürecinde Kent Antik Site'den Dünya Kentine," **Sayıştay Dergisi**. 60: 129-151, 2006.

Sağlam, Serdar. "1923-1950 Yılları Arasında Türkiye'de Kent ve Kentleşme Olgusu," **Sosyoloji Konferansları**. 1, 53: 257-274, 2016.

Sam, Neslihan. "Soylulaştırma Süreçlerine Ekonomik Bir Yaklaşım: Rant Farkı," **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**. 24, 2: 133-151, 2010.

Sargın, Güven Arif. "Yakın Dönem Kentleşme Süreçlerine İlişkin Eleştirel Notlar," **Mülkiye Dergisi**. 32, 261: 45-54, 2014.

Saygın, Arda Umut. "Anthony Giddens'ın Sosyolojisinde Modernliğin Boyutları," **Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi**. 1, 2: 69-80, 2016.

Sennett, Richard. **Ten ve Taş**. Çev.: Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları, 2014

Sezik, Murat. "Türkiye'de Sosyal Belediyeciliğin Gelişimi ve Sorun Alanları," **İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**. 5, 2: 171-186, 2016.

Simmel, Georg. **Bireysellik ve Kültür**. Çev.: Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları, 2009

Sjoberg, Gideon. **The Preindustrial City:past And Present**. New York: Free Press, 1965

Smith, Daniel. **Büyük Fikirler El Kitabı: Tarihi Değiştiren 150 Büyük Buluş ve Kavram**. Çev.: Murat Demirekin. İstanbul: Salon Yayınları, 2018

Sönmez, Veysel. "Aguste Comte Pozitivizm (Olguculuk)," **Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi**. 3, 3: 161-163, 2010.

Sönmez, Beril. "Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek," **Planlama**. 24, 1: 42-53, 2014.

Sönmez, Beril. "Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek," **Planlama**. 24, 1: 42-53, 2014.

Stearns, Peter N., Micheal Adas & Stuart B Schwartz. **The Global Experience World Civilizations**. New York: HarperCollins Publishers, 1992

Sunar, Lütfi. "Weber'İn Tarihsel Şehir Sosyolojisi: Modern Toplumun Temeli Olarak Şehir," **Sosyoloji Dergisi**. 3, 22: 423-442, 2011.

Swingewood, Alan. **Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi**. Çev.: Osman Akınhay. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1998

Şahin Kütük, Birsen. "1960-1980 Dönemi Türkiye'sinde boş zaman etkinlikleri, eğlence ve spor," **International Journal of Social Sciences and Education Research**. 2, 4: 1297-1309, 2016.

Şen, Besime. "Kentsel Mekanda Üçlü İttifak: Sanayisizleşme, Soylulaştırma, Yeni Orta Sınıf," **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**. 44: 1-21, 2011.

Şenel, Alaeddin. **Kemirgenlerden Sömürgenlere İnsanlık Tarihi**. Ankara: İmge Kitabevi, 2006

Tanilli, Server. **Yüzyılların Gerçeği ve Mirası**. İstanbul: Adam Yayınları, 1999

TDK, Çevrimiçi. "Türk Dili Kurumu," *http://www.tdk.gov.tr*. 2018.

Tekel, Ayşe. "Alışveriş Merkezlerinin Kamusal Mekan Nitelikleri Üzerine Bir Değerlendirme: Ankara Panora Alışveriş Merkezi Örneği," **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları**. 10, 10: 141-154, 2009.

Tekeli, İlhan. **Modernite Aşılırken Kent Planlaması**. Ankara: İmge Kitabevi, 2001

Tekin, Hasan Hüseyin. "Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme," **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi**. 3, 13: 101-106, 2006.

Tönnies, Ferdinand. **Cemaat ve Cemiyet**. Çev.: Emre Güler. İstanbul: Vakıfbank Yayınları, 2019

Tuna, Korkut. **Toplum Açıklama Girişimi Olarak Şehir Teorileri**. İstanbul: İz Yayıncılık, 2017

Tuncel Önkal, Ahu. "Kent ve Siyaset: Siyasal Katılımı Kent ve Mimari Üzerinden Okumak," **Kent Fragmanları**: 169-188. Ed. Özgür Sarı & Ali Esgin. Ankara: Phoenix, 2016.

Turner, H. Jonathan, Leonard Beeghley & H. Charles Powers. **Sosyolojik Teorinin Oluşumu**. Çev.: Ümit Tatlıcan. İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2010

Turut, Hatice & Murat E. Özgü. "Bir Kente Göçün Hikâyesi: Süreçler, Bütünleşme ve Aidiyet," **Coğrafi Bilimler Dergisi**. 16, 1: 153-180, 2018.

Turut, Hatice & Murat Özgür. "Klasik Kent Kuramlarından Eleştirel Kent Kuramlarına Geçiş Bağlamında Kentleri Yeniden Okumak," **Ege Coğrafya Dergisi**. 27, 1: 1-19, 2018.

Türk, Seçil Mine. "20. Yüzyıl Kent Kuramları," **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. 2, 3: 41-59, 2015.

Uğurlu, Örgen. "Kentlerin Tarihsel Gelişimi," **Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları**: 25-71. İstanbul: Örgün Yayınevi, 2010.

Ulutaş, Ejder. "Kentte Mekansal Ayrışma ve Güven," **Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı**. ss. 33-40, 2013.

Uslubaş, Tolga & Sezgin Dağ. **İlk Çağlardan Günümüze Dünya Tarihi Ansiklopedisi**. İstanbul: Karma Kitaplar, 2007

Ünal, Ayşe. "Kentsel Dönüşüm ve Aidiyet: Ankara'dan Bir Örnek," **Asia Minor Studies International Journal Of Social Sciences**. 6: 18-40, 2018.

Üstüner, Ali Cengiz. **Mısır Uygarlığı**. İstanbul: Dragon Yayınları, 1998

Vural, Tülin & Atilla Yücel. "Çağımızın Yeni Kamusal Mekanları Olan Alışveriş Merkezlerine Eleştirel Bir Bakış," **itüdergisi**. 5, 2: 97-106, 2006.

Weber, Max. **Şehir Modern Kentin Oluşumu**. Çev.: Musa Ceylan. İstanbul: Yarın Yayınları, 2010

Wirth, Louis. "Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlilik," **20. Yüzyıl Kenti**: 77-106. Ed. Ayten Alkan & Bülent Duru. Ankara: İmge Yayınevi, 2002.

Wycherley, Richard Ernest. **Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu?** Çev.: Nur Nirven & Nezih Başgelen. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1993

Yaylı, Hasan & Ali Buğra Küçük. "Sosyal Bölünme- Kent Dokusu İlişkisinin İlkel Örneği Olarak Roma," **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**. 13, 2: 121-138, 2011.

Yenice, M., Serhat. "Türkiye'nin Kentsel Dönüşüm Deneyiminin Tarihsel Analizi," **Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi**. 16, 1: 76-88, 2014.

Yenigül, Sevinç Bahar. "Göçün Kent Mekanı Üzerine Etkileri," **Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi**. 18, 2: 273-288, 2005.

Yılmaz, Nail. "Farklılaştıran ve Ayrıştıran Bir Mekanizma Olarak Kentleşme," **Sosyal Siyaset Konferans Notları**. ss. 249-267, 2004.

Yılmaz, Cevdet. "Türkiye'de Kırdan Kente Göç Sürecinde Etkili Olan Faktörlerden Biri; Evlilik Yoluyla Göç," **Doğu Coğrafya Dergisi**. 14, 21: 221-232, 2009.

Yılmaz, Öznür. "Türkiye'de Modernleşme Popüler Kültür ve Arabesk," *2. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*: 511-522. Alanya: The Journal of Academic Social Science Studies, 2017.

Yılmaz, Ensar & Salih Çitçi. "Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açıdan Türkiye'de Kentleşme Dönemleri," **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**. 10, 35: 252-267, 2011.

Zeitlin, M. Irwing. "Aydınlanma: Felsefi Temeller," **Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. 13, 13: 229-236, 2002.